

Tartu Ülikool
Haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus

Vene õppekeelega koolide abiturientide eesti keele oskuse kujunemine

*„Vene laps venekeelse üldhariduskooli eestikeelses õppes”
Projekti raames 2008. aastal läbiviidud standardiseeritud küsitluse analüüsi tulemused*

Uurimuse tellija: Haridus- ja Teadusministeerium
Aruande koostaja: Anu Masso, PhD, Tartu Ülikool,
ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Tartu 2009

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
ANDMED JA MEETOD	4
1. VÕÕRKEELTE OSKUS JA KASUTAMISE KESKKOND.....	8
1.1. VÕÕRKEELTE OSKUS	8
1.2. VÕÕRKEELTE KASUTAMISE SITUATSIOONID	10
1.3. VÕÕRKEELTE KASUTAMINE MEEDIAKESKKONNAS	12
2. EESTI KEELE VALDAMINE JA MÕISTMINE.....	16
2.1. EESTI KEELE OSKUSE ÜLDISELOOMUSTUS.....	16
2.2. EESTI KEELE OSKUSE RÜHMAD ABITURIENTIDE HULGAS	18
3. EESTI KEELE OSKUSE KUJUNEMINE	24
3.1. EESTI KEELE OSKUSE KUJUNEMISE ALLIKAD.....	24
3.2. KOGEMUS EESTIKEELSE AINEÕPETUSEGA.....	26
4. TEGEVUSED EESTI KEELE ÕPPIMISEL.....	33
4.1. EESTIKEELSET AINEÕPET TOETAVAD TEGURID	33
4.2. ÕPPETEGEVUSED EESTIKEELSES AINEÕPETUSES	35
5. EESTIKEELSE AINEÕPPE TULEMUSLIKKUS.....	38
5.1. HINNANG EESTIKEELSE AINEÕPPE TULEMUSLIKKUSELE	38
5.2. EESTIKEELSE ÕPPE INDIVIDUAALSED JA ÜHISKONDLIKUD TAGAJÄRJED	40
6. ABITURIENTIDE TULEVIKUKAVATSUSED	43
KOKKUVÕTE	47
LISA 1. KÜSIMUSTIK EESTIKEELSET GÜMNAASIUMIÕPET SAANUTELE	50
LISA 2. KÜSIMUSTIK EESTIKEELSET AINEÕPET MITTESAANUTELE	66
LISA 3. KÜSIMUSTIK EESTIKEELSETE KOOLIDE ABITURIENTIDELE.....	78
LISA 4. ABITURIENTIDE SOOVITUSED RIIGILE SEOSSES EDASISE EESTIKEELSELE ÕPPELE ÜLEMINEKUGA.....	79

SISSEJUHATUS

Eesti keele kui teise keele õppimine on muutunud Eesti riigi jaoks aktuaalseks eelkõige seoses riigi iseseisvuse taastamisega. Noorte endi jaoks võib eri keelte oskus (vene, eesti, inglise vms) tagada mitmekesisemad valikuvõimalused oma elutee planeerimisel. Analüüsidest noorte keeleoskuse kujunemist ning sellega seonduvaid hoiakuid, püüame leida vastust küsimusele, kuidas erinevad õpilasest ja koolist tulenevad asjaolud eesti keele õpet üldiselt toetavad ning millised koolide kasutatavad õppemetodid protsessi efektiivselt toetavad.

Käesolev aruanne on koostatud Eesti vene õppekeele koolide abiturientide hulgas 2008. aasta kevadel läbiviidud standardiseeritud küsitluse tulemuste analüüsi alusel. Uuring on osa Haridus- ja Teadusministeeriumi tellitud kolmeaastasest projektist „Vene laps venekeelse üldhariduskooli eestikeelses õppes”. Uuringu käigus sooviti leida vastuseid järgmistele peamistele küsimustele: Milliseks hindavad õpilased oma valmisolekut eestikeelseks õppeks? Millised on koolide pakutavad valikuvõimalused ja õppemeetodid eesti keele õppimisel? Milline on noorte hinnangul eesti keeles õppimise mõju edasisele toimetulekule?

Aruandes on uuringu tulemused esitatud kokku seitsmes osas. Esimene osa annab ülevaate kasutatud andmetest. Iga järgnev osa keskendub ühele ankeedis käsitletud teemavaldkonnale: võõrkeelte valdamine ja mõistmine, eesti keele valdamine ja mõistmine (keeleoskuse ulatus ning selle sotsiaaldemograafiline iseloomustus), võõrkeelte kasutamise keskkond (kasutamise sagedus eri olukordades, võõrkeelte kasutamine meediakeskkonnas), eesti keele oskuse kujunemine (keeleoskuse kujunemise eri allikad, konkreetsete ainete valik ja sobivus eestikeelseks õppeks), eesti keele õppimise meetodid ning tulemuslikkus (hinnangud aineõppe tulemuslikkusele, eestikeelse õppe hinnangulised tagajärjed õpilasele ja ühiskonnale) ning abiturientide tulevikukavatsused. Aruande lisades on esitatud uuringus kasutatud küsimustikud (lisa 1—3) ning rühmitamismeetodil esitatud kirjeldus vene õppekeele koolide abiturientide vastustest avatud küsimusele „Mida soovi(ta)ksite riigile seoses edasise gümnaasiumide eestikeelsele aineõppele üleminekuga“ (lisa 4).

Käesoleva analüüsi tegija lülitus projektiga ja uurimisrühmaga alles käesoleva uuringu lõppfaasis, st küsitlusankeet olid eelnevalt juba koostatud, uuring läbiviidud ning andmed sisestatud; aruande koostaja viis läbi andmete töötamise ja analüüsi. Andmetöötlustehnikate valikul ning tulemuste sõnastamisel on arvestatud teistelt projektis osalejatelt, Katrin Kellolt ja Valeria Jakobsonilt saadud arvukaid kommentaare, mis olid aruande kirjutamisel suureks abiks. Aruandes sisalduvad analüüsi tulemused on mõeldud kasutamiseks vene koolide eestikeelsele õppele ülemineku kavandamisel vajaliku alusuuringuna.

ANDMED JA MEETOD

Käesolev aruanne põhineb valdavalt Eesti vene õppekeelega koolide abiturientide hulgas 2008. aastal läbiviidud standardiseeritud küsitluse tulemustel. Uuringu valimi ja ankeedi koostas ning küsitluse viis läbi Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus (Katrín Kello, Valeria Jakobson; konsulantidena Hiie Asser, Annelii Juhkama, Maia Muldma, Maie Soll, Triin Vihalemm). Uuringu üldkogumi moodustasid kõik vene õppekeelega koolide abiturientid (60 kooli ja ca 2730 õpilast). Planeeritud valim sisaldas kahte gruppi. Esimesse gruppi kuulusid õpilased, kes 2008. aasta veebruaris koolidest laekunud andmete kohaselt olid õppinud eesti keeles vähemalt kolme ainekursust (arvestuslikult 105 akadeemilist tundi)¹. Teise valimi gruppi kuulusid õpilased, kes gümnaasiumi vältel ei olnud eestikeelset aineõpetust saanud. Et võrrelda vene ja eesti noorte seotust Eesti riigiga (abiturientide tulevikuplaane), sisaldas uuring ka kolmandat gruppi, st küsimused tulevikukavade kohta esitati ka eestikeelsete gümnaasiumite abiturientidele.

Uuringu valimid koostati selliselt, et oleksid esindatud eri suurusega ja asukoha ning 2006. ja 2007. aasta eksamitulemuste alusel erineva sooritustasemega koolid. Kuna uurimishuvi keskmes olid eelkõige eestikeelset aineõpet kogenud õpilased, moodustus suurim valimigrupp venekeelsete gümnaasiumite abiturientidest, kes olid gümnaasiumi vältel kogenud eestikeelset aineõpet. Venekeelsete gümnaasiumite abituriente, kes gümnaasiumi vältel ei olnud eestikeelset aineõpetust saanud, kaasati uuringusse väiksemas arvus, kuna eesmärgiks oli eelkõige võrdlus eestikeelset aineõpetust saanutega.

Uuringu ankeedid saadeti koolidele postiga või viidi uurija poolt isiklikult kohale². Eelnevalt informeeriti koole läbiviidavast uuringust telefoni teel. Ankeetide tagasisaamiseks kontakteerusid uuringu läbiviijad korduvalt valimisse kuuluvate koolidega. Õpilased said ankeedid täita kodus, tänu millele oli õpilastel aega rahulikult küsimuste vastamiseks süveneda. Anonüümsuse tagamiseks oli õpilastel võimalus ankeedid tagastada kinnises ümbrikus. Küsitlus toimus eksamiperioodi alguses, seega oli õpilastel sel ajal ka eksamitest ja eelseisvast koolilõpetamisest tulenevat põhjust mõtiskleda oma keeleoskuse jm ankeedis esitatud küsimuste üle.

Uuringu reaalne valim moodustus 21 koolist ja 562 õpilasest. Üldist 50%-protsendilist vastamisprotsenti võib pidada üldiselt heaks, arvestades ankeetide täitmisele kuluvat ajakulu. Ida-Virumaa koolide suurem ankeetide tagastamismäär võib kaudselt peegeldada suuremat huvi antud teema vastu, aga ka kultuurilist valmisolekut sotsioloogilistes uuringutes osaleda. Uuringu tulemuste tõlgendamisel tuleb arvestada asjaoluga, et uuringus võisid altimalt osaleda õpilased, kes hindasid oma eesti keele oskust kõrgemalt.

¹ Erandiks oli Pae gümnaasium, kus abiturientid olid õppinud lisaks eesti kirjandusele meediaõpetust.

² Eestikeelsete gümnaasiumite abiturientide ehk õpilaste tulevikukavade kontrollgrupi puhul sai koolipoolne kontaktisik (reeglina õppealajuhataja) valida, kas õpilased saavad ankeedid elektrooniliselt või paberil. Venekeelsete koolide korral, kus eelistati elektroonilist ankeeti, oli aga täidetud ankeetide tagastamisprotsent pea nullilähedane.

Tabel 1. Küsitluse planeeritud ja reaalne valim piirkondade lõikes

	Planeeritud valim (absoluutarv)		Reaalne valim (absoluutarv)		Vastasmäär (protsent)
	Koole	Õpilasi	Koole	Õpilasi	
Tallinn	14	612	10	245	40
Ida-Virumaa	9	384	8	274	71
Lõuna Eesti	4	130	3	43	33
KOKKU	27	1126	21	562	50

Lõplik analüüs sisaldab vene õppekeelega koolide 546 õpilase ankeete 20 koolist. Analüüsist jäeti välja ankeedid, milles vastatud oli vähem kui pooltele küsimustele või mis olid rikutud. Uuringu lõplik valim sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes on esitatud tabelis 2. Tabelist ilmneb, et saadud valim on mitmekesine nii vastaja sotsiaaldemograafiliste tunnuste, kooli asukoha, kui ka keelelis-kultuurilise tausta lõikes. Nimetatud aspektid on olulised eesti keele oskuse kujunemise arvestamisel. Eesti koolide võrdlusvalim moodustati 3 Eesti piirkonna (Tallinn, Ida-Eesti, Lõuna-Eesti) alusel ning lõplik valim sisaldas 438 õpilast.

Uuringu raames koostati kummalegi vene õppekeelega õpilaste valimigrupile mõnevõrra erinev küsimustik. Nende õpilaste jaoks, kes olid eesti keeles mõnda ainet õppinud, koostati vastava kogemuse kohta küsimusi sisaldav pikem 16-leheküljeline ankeet. Nende abiturientide jaoks, kes polnud gümnaasiumi jooksul eestikeelset aineõpetust saanud, koostati lühem, 12-leheküljeline ankeet. Viimasest eemaldati küsimused, mis olid seotud eestikeelse aineõppe kogemusega, kuid lisati mõned küsimused põhikoolis eesti keeles õppimise kohta. Koos sotsiaaldemograafiliste tunnustega ulatus analüüsitavalet alg tunnuste arv 183-ni. Uuringu küsimustikud on esitatud käesoleva aruande lisades 1—3.

Tabel 2. Valimi iseloomustus sotsiaaldemograafiliste tunnuste ja koduse tausta lõikes (n=546)*

		arv	%
Vastaja sugu	Naine	340	62
	Mees	191	35
Kooli asukoht	Tallinn ja Lõuna-Eesti ³	273	50
	Ida-Eesti	273	50
Õppinud eesti keeles ainet gümnaasiumis	Jah	396	73
	Ei	144	27
Kodakondsus	Eesti	411	75
	Muu	113	21
Ema haridus	Põhi või kesk	287	53
	Kõrgem	240	44
Isa haridus	Põhi või kesk	309	57
	Kõrgem	186	34
Eesti keele kasutamine kodus	Mitte kunagi	402	74
	Harva, aeg-ajalt või alati	130	24

* Tabelis on esitatud protsentsid antud küsimusele vastanutest.

³ Siin ja edasises analüüsis on piirkond jaotatud kahte gruppi. Lõuna-Eesti abituriente on vaadeldud koos Tallinnaga valimi väiksuse tõttu (40 vastajat Lõuna-Eestist). Lisaks on mõlemas piirkonnas eesti keele kasutamise võimalused igapäevastes olmesituatsioonides suhteliselt sagedasemad, vähemalt võrreldes Ida-Virumaaga.

Uuringu ankeedid sisestati tabelitöötlusprogrammi Excel abil. Andmed töödeldi ja analüüsi andmeanalüüsi programmi SPSS abil. Tulemuste analüüsimisel on järgnevalt kasutatud mitte ainult üksiktunnuseid, vaid ka koondtunnuseid ehk indekseid, et selgemini välja tuua eesti keele oskuse üldtendentsid ja seosed õppemetoodikatega. Tehniliselt tähendab indeksi moodustamine iga vastaja jaoks punktide kogumist koondtunnuse skaalal, st kas summaindeksina (vastusevariantide numbrite summeerimise teel) või loendusindeksina (teatav vastusevariant või mitu varianti annavad ühe punkti indeksisse) (Lauristin & Vihalemm 2004)⁴.

Analüüsis on kasutatud peamiselt kolme erinevat andmete analüüsimise ja esitamise viisi. (1) Esmalt on konkreetse teema üldtrende analüüsitud **protsentjaotuste abil** ning tulemused on esitatud tabelite või joonistena. (2) Edasi on analüüsitud konkreetse küsimuse seoseid järgmiste taustatunnuste lõikes: õpilase sotsiaaldemograafiline taust (sugu, kodakondsus), kooli taust (kooli asukoht, aine õppimine gümnaasiumiastmes eesti keeles), kodune taust (ema ja isa haridus, eesti keele kasutamine kodus) ning õpilase keeleline kapital (osatavate võõrkeelte arv ning eesti keele oskuse ja valdamise tase). Seoste üldtendentside leidmiseks keeleõppe metoodikate jms-ga kasutati kahe- ja kolmemõõtmelisi risttabelleid. Statistiliste seoste olemasolu hindamiseks kasutati enamasti **seosekordajat Cramer'i V**. Antud seosekordaja võimaldab hinnata seose statistilist olulisust nähtuste vahel ja seose tugevust. Seose olemasolu hindamine vaid protsentjaotuste alusel võib sotsioloogilistes küsitlustes osutada ekslikuks. Nii ei pruugi nt paariprotsendiline hinnangute erinevus sugude vahel realses populatsioonis esineda, vaid olla tingitud konkreetse valimi eripäradest (sama suur hulk teisi vastajaid võib küsimustele anda mõnevõrra erinevad vastused). Seosekordaja on protsentjaotuste erinevust väljendav näitaja, mis võimaldab hinnata seose statistilist üldistatavust üldpopulatsioonile. Seosekordaja näitab, kui suur erinevus protsentides igal konkreetset juhul on piisav seose olemasolu järeldamiseks üldpopulatsioonis. Cramer'i V väärtus varieerub 0 ja 1 vahel, st suurem väärtus näitab tugevamat seost. Seosekordaja statistilise olulisuse hindamisel kasutatakse käesolevas olulisusnivood $p \leq 0.01$ ja $p \leq 0.001$, st otsustamisel, kas seos tunnuspaaide vahel kehtib, lubatakse vastavalt kas ühe- või 0,1-protsendilist eksimist. Teatud eksimisvõimalusega tuleb statistiliste seoste korral arvestada, kuna eri ajamomentidel võib sama indiviid anda küsimusele erineva vastuse. Käesolevas analüüsis on Cramer'i V väärtust, mis on väiksem kui 0,1, tõlgendatud kui nõrka seost tunnuste vahel. Kordaja väärtust vahemikus 0,1 kuni 0,3 võib pidada keskmiseks või mõõdukaks seoseks. Tunnuste seost, mille puhul Cramer'i V on üle 0,3, võib pidada tugevaks.

(3) Viimasena on analüüsitud seda, kui võrd oluline on konkreetse küsimuse vastuste kujunemisel indiviidide erinevus ning millist rolli mängib erinevus koolide vahel. Mitmed varasemad rakendusuuringud on näidanud nii lapse enda kui ka tema keskkonnaga – kodus ja koolis – seotud tegurite olulisust noorte arengu kujunemisel (vt nt Kirss 2008⁵, Toomela 2008⁶). Käesolevas analüüsis on indiviidi- ja koolitasandi eripärasid analüüsitud

⁴ Lauristin, M., Vihalemm, P. (2004). Indeksite moodustamine ja normeerimine. – V. Kalmus, M. Lauristin, P. Pruulmann-Vengerfeldt (toim.) Eesti elavik 21. sajandi algul. Ülevaade uurimuse *Mina. Maailm. Meedia* tulemustest, Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

⁵ Kirss, L. (2008). Gümnaasiumid avalikkuse pilgu all: Mille alusel Eesti gümnaasiume võrrelda? *Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt Poliitikauuringute Keskuselt PRAXIS tellitud uuringu lõpparuanne. Kättesaadav Internetis elektrooniliselt aadressil: <http://www.ekk.edu.ee/103587>.*

⁶ Toomela, A. (2008). „Eesti põhikooli efektiivsuse“ projekt: ülevaade uuringutest ja esialgsetest tulemustest. *Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt Tartu Ülikoolist tellitud uuringu ülevaade. Kättesaadav Internetis elektrooniliselt aadressil: <http://www.hm.ee/index.php?048181>.*

varieeruvuse analüüsi abil⁷. Varieeruvus tähendab siin konkreetse küsimuse vastuste jaotuvuse homogeensuse või heterogeensuse määra. Nii näiteks võivad hinnangud olla ühes valimi grupis, nt noormeeste hulgas, ühtlasemalt jaotunud ning grupi sees sarnasemad, võrreldes mõne teise valimi grupiga.

Varieeruvuse analüüs võimaldab käesolevas aruandes näidata, mis on olulisem konkreetsete hinnangute selgitamisel, kas indiviidist tulenevad faktorid (nt õpilase andekus, töökus ja huvi keelte õppimisel) või koolikeskkond (nt kooli õppekava, personal jms eesti keele õpet toetavad tegurid). Käesolevas on indiviidi- ja koolitasandi varieeruvuse erinevust väljendatud protsentidena. Protsent ühest sajani näitab, mil määral on konkreetne nähtus selgitatav individuaalsete või koolide erinevuste poolt. Etteruttava näitena on eesti keele kasutamine Internetis 90% juhtudest selgitatav individuaalsete erinevuste kaudu (nt õpilaste lõikes on erinev Interneti ja arvuti kättesaadavus, arvutikasutusoskused, aga ka huvi eestikeelsete Interneti lehekülgede vastu) ning vaid 10% juhtudest kooli eripära kaudu (nt Interneti kättesaadavus koolis, eestikeelse Interneti kasutamine õppetöös vms).

⁷ Kasutatud on SPSS'i funktsiooni ANOVA [*analysis of variance*]. Saadud grupisiseste ja gruppidevahelise keskvärtuse ruutude summa (st kaks grupisisest keskmist pluss üks gruppidevaheline keskmine) alusel on arvutatud partitsiooni kordaja (gruppidevahelise keskmise ruutude summa jagatud gruppidevahelise ja -sisese keskmise ruutude summaga.). See võimaldab kirjeldada koguvarieeruvuse üksikuid komponente – grupi ja indiviidi tasandil – protsentuaalselt.

1. Võõrkeelte oskus ja kasutamise keskkond

Käesoleva aruande esimeses alapeatükis antakse ülevaade Eesti venekeelsete üldhariduskoolide abiturientide võõrkeeleoskusest. Käsitlemist leiavad üldised hinnangud eri võõrkeelte oskuse kohta ning täpsustavad küsimused eesti keele mõistmise ja valdamise kohta.

1.1. Võõrkeelte oskus

Eesti venekeelsete koolide õpilased on hea võõrkeelte oskusega ning sellest tulenevalt ka hea kommunikatiivse kapitaliga noorte grupp – 53% oskavad kahte võõrkeelt (enamasti eesti ja inglise) ning 33% oskab kolme või enam võõrkeelt (st vähemalt saavad aru ja veidi räägivad). Suhteliselt kõrgete näitajate põhjuseks võib olla ka asjaolu, et inimeste enesehinnang võib olla oluliselt kõrgem tegelikust keeleoskusest.

Tabelis 1 esitatud tulemused näitavad, et suhteliselt sarnasel tasemel osatakse eesti ja inglise keelt – ligi veerand abiturientidest valdab neid keeli enda hinnangul vabalt. Inglise keele puhul hinnatakse oma keeleoskust küll mõnevõrra passiivsemaks, st kümne protsendiühiku võrra on enam neid, kes enda hinnangul saavad aru, räägivad ja veidi kirjutavad. Kuid samal ajal on inglise keele puhul kümne protsendi võrra enam noori, kes saavad sellest keelest aru, olgugi et räägivad seda vaid veidi⁸. Tabelis 2 on esitatud erinevate võõrkeelte oskajate oskaalud peamiste sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes. Seejärel on antud keeleoskajate sotsiaaldemograafiline iseloomustus eraldi üksikute keelte kaupa.

Tabel 1. Eesti venekeelsete koolide abiturientide võõrkeelte oskus 2008 (%)

	Ei oska üldse	Mõnevõrra oskab*	Räägib ja veidi kirjutab	Valdab vabalt
Eesti keel	1	24	49	26
Inglise keel	3	35	39	23
Soome keel	79	20	1	1
Saksa keel	40	46	11	3
Muu keel**	32	45	11	12

* saab aru, aga ei räägi; saab aru ja veidi räägib

** muu keel: prantsuse (52 vastajat), ukraina (11), hispaania (9), itaalia (9), vene (8), jaapani (6), poola (3), rootsi (3), juudi (2), ladina (2), leedu (2), albaania, armeenia, aserbaidzhaani, norra, lesgiini, saksakrit, suahiili, taani, tatari, tšehhi, türgi, valgevene.

Eesti keele kui võõrkeele oskus. Tabelist 2 ilmneb, et eesti keele oskus on erinevate taustatunnuste lõikes kõige diferentseeritum. Kümme protsenti rohkem tütarlapsi kui

⁸ Üldiselt annavad tulemused tunnistust üldise võõrkeeleoskuse tõusvast trendist Eesti venekeelsete elanikkonna hulgas. Nii näiteks valdas 2003.a täiskasvanud venekeelse elanikkonna hulgas vaid 9% vabalt eesti keelt ning 3% inglise keelt (uuring *Mina. Maailm. Meedia* 2003, vt nt V. Kalmus, M. Lauristin, P. Pruulmann-Vengefeldt (toim.) Eesti elavik 21. sajandi algul. Ülevaade uurimuse *Mina. Maailm. Meedia* tulemustest, Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.).

noormehi on väitnud, et valdavad eesti keelt vabalt. Sellised soolised erinevused puuduvad teiste võõrkeelte korral. Ootuspäraselt on Eesti kodanikel parem eesti keele oskus. Riiklikust kuuluvusest osutus aga mõnevõrra olulisemaks eesti keele kasutamine kodus, st eesti keelt kodus kasutajad valdavad 20% juhtudest sagedamini keelt vabalt. Seega ei pruugi eesti keele oskus tuleneda vaid praktilistest otsustustest seoses riikliku kuuluvusega ja osalusega riigi toimimises, vaid kultuurilis-keelelisest sotsialiseerumise keskkonnast. Nii näiteks on ka kõrgharidusega vanemate (seos on tugevam ema hariduse korral) lapsed hinnanud oma keeleoskust kõrgemaks. Kuigi piirkond on statistiliselt oluline keeleoskust kirjeldav indikaator, on siin tegemist mõnevõrra nõrgema seosega. Tallinna ja Lõuna-Eesti noored on kümne protsendiühiku võrra sagedamini väitnud, et valdavad keelt vabalt, samal ajal kui Ida-Eesti noored on samavõrra enam leidnud, et saavad keelest aru ja räägivad, kuid vaid veidi kirjutavad.

Inglise keele oskus. Erinevalt teistest võõrkeeltest on inglise keele oskus kõige enam diferentseeritud vanemate hariduse lõikes (kõrgharidusega vanemate lapsed on ligi 15% võrra sagedamini väitnud, et valdavad keelt vabalt). Kuna eesti keele ja teiste võõrkeelte osas on seosed vanemate haridusega nõrgemad või puuduvad üldse, võib inglise keel kujuneda noorte jaoks teatud elitaarsuse väljenduseks, mis võib tagada juurdepääsu teatud õppimisvõimalustele ja töökohtadele. Ka Eesti kodanike ning Tallinna ja Lõuna-Eesti abiturientide kõrgem hinnang oma inglise keele oskusele on vähemalt osaliselt selgitatav kõrgemalt haritute suurema proportsiooniga nendes gruppides.

Muude võõrkeelte oskus. Ootuspäraselt on soome keele oskajaid enam Tallinna õpilaste hulgas. Eesti keele kasutamine kodus soosib samuti soome keele õppimist ja oskamist, mis võib olla seletatav keeleõppimise lihtsusega tänu keelte sarnasusele, aga ka valmisolekuga õppida enda jaoks kultuuriliselt lähedal asuva maa keelt. Saksa keele oskus on mõnevõrra diferentseeritud isa hariduse lõikes: kõrgharidusega isade lapsed on 10% võrra enam märkinud, et oskavad saksa keelt vähemalt minimaalsel tasemel. Ülejäänud võõrkeelte oskuse korral on tegemist niivõrd üksikute juhtudega, mis pole õpilase sotsiaal-demograafiliste jms näitajate lõikes eristuvad.

Tabel 2. Võõrkeelte oskuse sotsiaaldemograafiline iseloomustus
(seosekordaja Cramer'i V)

		Eesti keel	Inglise keel	Soome keel	Saksa keel	Muu keel
Sots.dem tunnused	Sugu	0,209**	0,083	0,136	0,101	0,257
	Kodakondsus	0,221**	0,154*	0,116	0,136	0,25
Kodune taust	Ema haridus	0,270**	0,329**	0,177*	0,170*	0,135
	Isa haridus	0,209**	0,324**	0,121	0,216**	0,122
	Eesti keele kasutamine kodus	0,231**	0,056	0,249**	0,119	0,229
Kooli taust	Kooli asukoht	0,176*	0,183**	0,189**	0,096	0,159
	Aine õppimine gümnaasiumis eesti keeles	0,077	0,103	0,122	0,162	0,327**

* p≤.01

** p≤.001

Analüüs annab tunnistust oluliste korrelatsioonide esinemisest eri võõrkeelte oskuse vahel. Kõige tugevamalt on omavahel seotud eesti ja inglise keele oskus ($r=.466$), st ühe keele oskajad oskavad suure tõenäosusega ka teist keelt. Sellised tulemused võivad olla tingitud sellest, et tegemist on kahe enimõpitud, aga ka koolide poolt õppekavas pakutava keelega. Harvemini õpetatavate keelte korral on seosed nõrgemad. Nt kuigi eesti keele oskajad on sageli õppinud ja oskavad ka saksa keelt ($r=.258$), on tõenäosus saksa keele õppimiseks

koolides üldiselt väiksem. Korrelatsioonid näitavad, et vene õppekeele koolide abiturientid on diferentseeritud oma keelelise kapitali poolest, st leidub kõrgema ning madalama keelelise kapitaliga varustatud noorte grupp.

1.2. Võõrkeelte kasutamise situatsioonid

Eelnevalt leidsid analüüsimist Eesti vene koolide abiturientide võõrkeelte oskamise üldised trendid. Järgnevalt keskendutakse üksikute võõrkeelte kasutamise keskkondadele. Vaadeldakse võõrkeelte kasutamise sagedust konkreetsetes situatsioonides ning eraldi meediakeskkonna olulisust võõrkeelte rakendamisel, aga ka potentsiaali keeleõppes.

Tabelis 3 on esitatud keelte kasutussituatsioonide üldjaotused 3 eri keele lõikes. Tabelist ilmneb, et kuigi vene keel domineerib ootuspäraselt kodus, kasutatakse eesti keelt aeg-ajalt nii koolis kui ka kooli- ja koduvälises keskkonnas, st huviringides, sõpradega vabal ajal ning olmesituatsioonides poes ja tänaval. Ilmneb teatud grupp noori, kes on eesti keelt vähesel määral kodus kasutanud, st ligi 20% kasutab kodus eesti keelt väga harva. Sama tendents ilmneb ka muu keele osas, st ligi kolmandik abiturientidest kasutab kodus mõnda muud keelt. Sellised vastused ei pruugi näidata inglise vms võõrkeele kasutamist koduseses mitmekeelses suhtlemises, vaid ka vastavas keeles fraaside põimimist vestluses sõpradega. Tulemuste tõlgendamisel tuleb siin arvestada, et kasutamise all võivad vastajad olla silmas pidanud ka vastavakeelset meediatarbimist (televisioon, Internet). Muud võõrkeelt, mis ligi 2/3 juhtudel oli inglise keel (5% saksa) kasutatakse eelkõige koolis vastavas keeletunnus või sõpradega vabal ajal. Viimasel juhul võib tegemist võib olla nii Interneti-tutvuste ja nt õpilasvahetuse käigus saadud sõpradega kui ka keelekontaktidega lähimas kultuurikeskkonnas.

Tabel 3. Vene, eesti ja muu keele kasutussituatsioonid (%)

	Vene keel		Eesti keel		Muu keel	
	Aeg-ajalt	Peaaegu alati	Aeg-ajalt	Peaaegu alati	Aeg-ajalt	Peaaegu alati
Koolis kaaslastega	2	97	12	2	20	1
Koolis õpetajatega	10	89	44	2	37	2
Kodus	2	97	3	2	13	2
Huviringis, trennis vms	13	81	15	5	13	3
Sõpradega vabal ajal	8	90	14	2	33	5
Poes, tänaval jms	28	64	41	10	17	2

Analüüsid üsikutest vahelisi seoseid⁹, ilmnes, et juhul kui indiviid kasutab eesti või vene keelt teatud formaalsetes sfäärides (nt koolis), kasutab ta neid ka mitteformaalsetes suhtlussituatsioonides (nt sõpradega, igapäevastes olmesituatsioonides vms). Sellised tulemused annavad tunnistust nende keelte universaalsusest ning suhteliselt laia kasutusala kohta. See-eest muu keele korral eristuvad selgelt üksteist suhteliselt

⁹ Siin ja edaspidi on sarnaste küsimuste vahelisi seoseid analüüsitud faktoranalüüsi abil. Meetodi alusel grupeeritakse suur arv tunnuseid omavaheliste seoste alusel väiksemasse arvu tunnuste gruppidesse. Tunnuste grupeerimine võimaldab leida seoseid nähtuste vahel, aga ka lihtsustab üldtendentside väljatootmist andmetes.

välisest keelekasutuse situatsioonid. Nii eristub grupp noori, kes kasutavad eesti vm võõrkeelt eelkõige formaalharidussüsteemis (õpetajatega või keeletunnis teiste kaasõpilastega), ning grupp noori, kes teisi võõrkeeli kasutavad erinevates vabaaja või olmelistes situatsioonides (huviringis, trennis, kodus, poes, tänaval). Sellised tulemused võivad tunnistust anda trendist, et vene noorte jaoks on eesti keel omandamas vene keelega sarnanevat praktilist ning positiivset tähendust. Samal ajal teiste võõrkeelte jõudmine formaalharidussüsteemist igapäevasesse suhtluskeskkonda sõltub konkreetsete kultuuriliste kontaktide olemasolust vms juhuslikest asjaoludest.

Negatiivne korrelatsioon eesti ja vene keele kasutussituatsioonide vahel ($r=-0.341$) näitab, et sagedamini kasutatakse eesti keelt vähesema vene keele kasutamise korral (nt kakskeelsetest peredest pärit, eestikeelne olmeline keskkond vms). Siiski pole seosekordaja kuigi tugev, st vaid ligi 12% eesti keele kasutamissageduse variatiivsusest on selgitatav vene keele väiksema kasutussageduse poolt. Seega esineb selles seoses ka palju erandeid, mistõttu ka venekeelse kultuurilise ja koduse keskkonna korral võidakse eesti keelt kasutada eettulevates olmelistes situatsioonides. Tugevad korrelatsioonid eesti ja muu keele kasutussituatsioonide vahel (0.397), näitavad tendentsi, et eesti keele sagedasema kasutamisega (aga ka eelnevast alapeatükist ilmnenud parema eesti keele oskusega) kaasneb sageli ka sagedasem teiste võõrkeelte kasutamine. Seose taga on arvatavasti keeleoskus (ühe võõrkeele oskus kui teise võõrkeele õppimise ja oskuse toetaja), aga ka reaalsed võimalused keelt kasutada, nt Tallinnas, kus nii enamusrahvastiku kui ka turistide protsent on suurem.

Tabel 4. Võõrkeelte kasutamise sotsiaaldemograafiline iseloomustus
(seosekordaja Cramer'i V väärtus)¹⁰

		Vene keel	Eesti keel	Muu keel
Sots.dem tunnused	Sugu	0,162	0,322**	0,215
	Kodakondsus	0,181	0,184	0,231
Kodune taust	Emal haridus	0,183	0,198	0,265
	Isa haridus	0,237*	0,226	0,27
	Eesti keele kasutamine kodus	0,338**	0,658**	0,353**
Kooli taust	Kooli asukoht	0,501**	0,373**	0,239

** $p \leq 0.01$

* $p \leq 0.1$

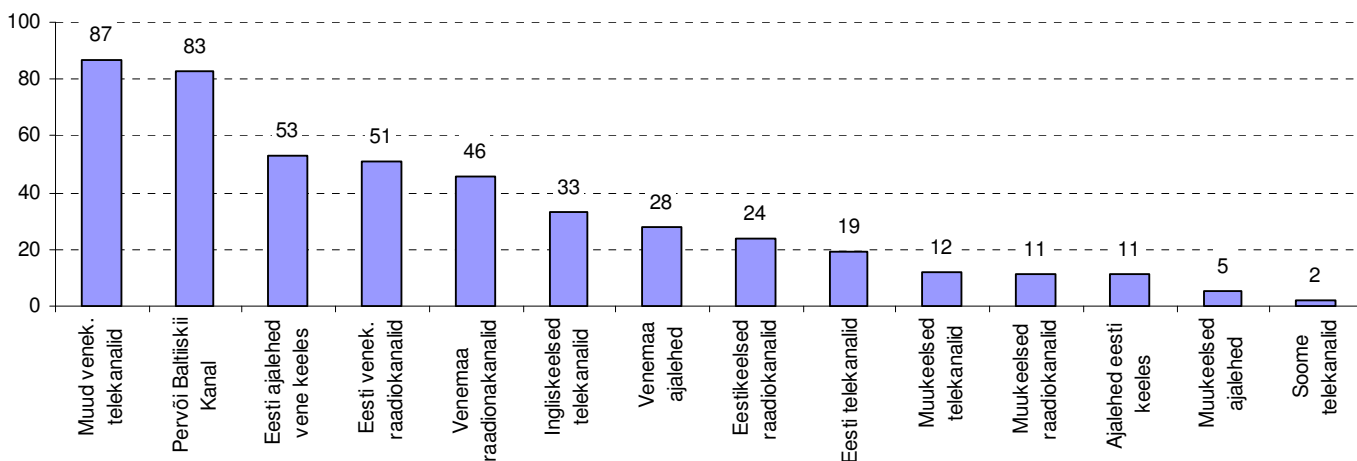
Ni nagu eesti keele oskus, nii on ka selle kasutamine sooliselt diferentseeritud – naised kasutavad eesti keelt oluliselt sagedamini (vt tulemused tabelis 4). Kuigi Eesti kodanikud olid hindanud kõrgemaks eesti ja inglise keele oskust (vt võrdluseks tabel 2), siis reaalne võõrkeelte kasutamine pole kodakondsuse lõikes erinev. Nii kasutavad ka mitmekeelse ja -kultuurilise päritoluga Eesti kodanikud sageli olmelistes situatsioonides ja koolis vene keelt, kuigi kodus kasutatakse vene keele kõrval sageli ka eesti keelt. Kuigi koolis kasutavad eri piirkondadest pärit noored eesti keelt suhteliselt võrdselt, siis igapäevastes olmesituatsioonides ning vabaajasuhtluses on Tallinna ja Lõuna-Eesti noortel enam võimalusi eesti keele kasutamiseks, vähemalt tuginedes noorte endi hinnangutele.

¹⁰ Konkreetse keele korral on liidetud kokku erinevates situatsioonides keele kasutamine (st koolis kaaslastega, koolis õpetajatega, kodus, huviringis või trennis vms, sõpradega vabal ajal, poes, tänaval jms).

1.3. Võõrkeelte kasutamine meediakeskkonnas

Seoses globaliseerumisega ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate levikuga on meediakeskkond saanud üheks olulisemaks informatsiooni hankimise ja suhtluskeskkonnaks. Nn uue meedia võimaluste suhtes võivad mõnevõrra avatumad olla nooremad generatsioonid, seda eelkõige Eestis, kus poliitilis-majanduslikke ja kultuurilis-sotsiaalste muutuste tõttu on teatud eelispositsioonis viimase 15 aasta jooksul hariduse omandanud või tööturule sisenenud põlvkond. Olemuslikult nõuavad uue meedia keskkonnad teatud keelilise kapitali olemasolu, on ju suur osa suhtlus- ja infokeskkondadest Internetis ingliskeelsed. Teisalt võib noorte Interneti-lembus kaasa aidata ka võõrkeelte oskuse kujunemisele. Nendel põhjustel leiab järgnevalt analüüsimist eesti jt võõrkeelte kasutamise sagedus erinevates meediakeskkondades. Lisaks anname ülevaate abiturientide meediavälja ulatusest, st milliseid meediakanaleid ja kui sageli jälgitakse.

Joonisel 1 on esitatud ülevaade vene koolide abiturientide meedia jälgimise sagedusest viimase kolme kuu jooksul. Tunnuste omavaheliste korrelatsioonide alusel võib noorte meediavälja jaotada üldjoontes viide erinevasse gruppi. Esimesse gruppi kuuluvad meediakanalid, mis joonise 1 järgi on kõige kõrgema vaadatavusega – Pervõi Baltiiskii Kanal ja muud venekeelsed telekanalid. Nimetatud kanalid on kättesaadavad satelliitide vahendusel ning televiisor on üldiselt eri kanalite võrdluses eelistatud eri rahvastikugruppides, sh eestlaste hulgas. Teine grupp meediakanaleid on Eesti venekeelsed raadiokanalid, kus keskmine jälgitavus on televiisorist küll veidi madalam, kuid siiski ulatub üle 50% piiri.

Joonis 1. Vene koolide abiturientide meedia jälgimise sagedus
(%, mõned korral nädalas või peaaegu iga päev)

Kolmas grupp meediakanaleid on valdavalt eestikeelsed (raadio- ja telekanalid, ajalehed). Selle grupiga on korreleeritud ka Eesti venekeelsed ajalehed, mis sarnaselt eestikeelse väljaannetega näitab keskendumist kohalikule Eestiga seotud infole. Eestiga seotud ja eestikeelsete meediakanalite jälgimise sagedus (keskmiselt 27%) on võrreldav neljanda grupiga, milleks on Venemaa raadiokanalid ja ajalehed (keskmiselt 26%). Sellised tulemused näitavad, et teatud osa abiturientide jaoks eksisteerivad kaks meediaruumi – eesti- ja venekeelne – suhteliselt üksteise kõrval. Kuigi venekeelsete koolide abiturientide

inglise keele oskus on võrreldav eesti keele omaga, on inglise- jm keelsed meediaväljaanded noorte jaoks suhteliselt marginaalsed.

Tabelis 5 on esitatud vene koolide abiturientide meediajälgimist analüüsitud nelja peamise valdkonna lõikes: sotsiaaldemograafiline, kodune ja kooli taust ning individuaalne keeleline kapital. Oluliseks teguriks meediavälja ehk meediajälgimise ruumi kujunemisel osutus eesti keele oskus ning kasutamine kodus. Nii ilmnes analüüsist, et eesti keelt kodus kasutajate meediaväli on oluliselt enam eestikeelne, seda nii televiisori- ja raadiokanalite, trükimeedia, aga ka Eesti venekeelsete ajalehtede jälgimise korral. Samas tulemused näitavad, et eesti keele oskuse korral ei pruugi toimuda enda n-ö väljaarvamine venekeelsest meedia- ja kultuuriruumist, kuna võrdselt sageli eesti keelt kodus mittekasutajatega jälgitakse Pervõi Baltiiski Kanal'i, Eesti venekeelseid raadiokanaleid ja Venemaa ajalehti. Sellised tulemused näitavad, et eesti keele omandamise ning meediajälgimise tõttu ei pruugi tekkida ohtu kultuurilisele identiteedile, kuna kaks keelelist ruumi eksisteerivad paralleelselt üksteise kõrval.

Tabel 5. Meedia jälgimise sageduse sotsiaaldemograafiline iseloomustus
(seosekordaja Cramer'i V väärtus)¹¹

		Eesti meedia	Muukeelne meedia	Venekeelsed telekanalid	Venemaa radio ja trükimeedia
Sots.dem tunnused	Sugu	0,031	0,113*	0,064	0,002
	Kodakondsus	0,051	0,053	0,082	0,121*
Kodune taust	Ema haridus	0,114*	0,170**	0,021	0,102
	Isa haridus	0,079	0,175**	0,009	0,053
	Eesti keele kasutamine kodus	0,241**	0,091	0,09	0,028
Kooli taust	Kooli asukoht	0,191**	0,180**	0,046	0,099

* p≤.01

** p≤.001

Teine tunnuste grupp, mis meediavälja kujunemist oluliselt iseloomustab, on noorte kodune taust ning koolikeskkond. Analüüs näitab, et mõnevõrra enam jälgivad eestikeelset meediat kõrgemalt haritud peredest pärit noored. Oluline seos ilmneb siin eelkõige ema haridusega. Isa haridus muutub oluliseks muukeelsete kanalite jälgimisel, mida jälgivad enam kõrharidusega isade lapsed. Samavõrra oluline on muukeelse (enamasti ingliskeelse) meediavälja kujunemisel kooli asukoht, st Tallinna ja Lõuna-Eesti noored on neid kanaleid jälginud viiendiku võrra enam. Oodatavalt on Tallinnas enam jälgitud Soome telekanaleid. Sellised tulemused näitavad, et vene koolide abiturientide meediaväli pole regionaalselt jaotunud mitte Eesti-Venemaa teljel, vaid diferentseerub ka ingliskeelsel meediaväljal. Sugu ja kodakondsus osutusid noorte meediajälgimise iseloomustamisel ebaoluliseks teguriks. Seega ei pruugi enda territoriaalsel ja kultuurilisel määratlemisel, milles meedia mängib olulist rolli, olla määrav mitte niivõrd kodakondsus kui individuaalne keelelis-kultuuriline kapital.

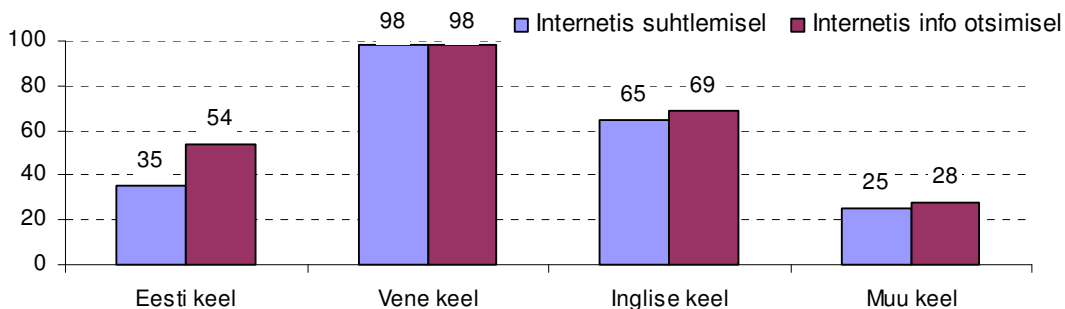
¹¹ Eesti meedia: kokku on liidetud Eesti venekeelsed raadiokanalid, Eesti raadio- ja telekanalid, ajalehed, Eesti venekeelsed ajalehed.

Muukeelne meedia: kokku on liidetud muukeelsed ajalehed, Soome telekanalid, muukeelsed raadio- ja telekanalid.

Venekeelsed telekanalid: kokku on liidetud Pervõi Baltiiskii Kanal ja muud venekeelsed telekanalid.

Venemaa radio ja trükimeedia: kokku on liidetud Venemaa raadiokanalid ja trükimeedia.

Lisaks traditsioonilisele meediaväljale uuriti käesoleva küsitluse käigus noortelt ka eri keelte kasutamist Internetis kas suhtlemiseks või info otsimiseks. Joonis 2 näitab, et mida enam on konkreetset keelt kasutatud Internetis suhtlemisel, seda enam on seda kasutatud ka info otsimisel. Üldiselt on domineerivaks Interneti-keeleks noorte jaoks vene keel, millele järgneb inglise keel. Esimene on emakeelena oodatav tulemus, teine aga loogiline, arvestades inglise keele domineerimist veebikeskkonnas. Ainus valdkondlik erinevus ilmnes eesti keele korral, mida kasutatakse oluliselt enam infootsinguks. Sellised tulemused võivad ühest küljest tuleneda küsimusepüstitusest uuringu ankeedis, st infootsingu all mõeldi ka Interneti kasutamist õppimise eesmärgil. Teisalt võivad tulemused näidata Interneti olulisust eesti keele õppimisel, kuna ka Internetis on eesti keelt kasutatud suhtlemiseks sagedamini kui tavapäraistes suhtlemissituatsioonides (35% võrreldes sõpradega, koolikaaslastega, huviringis alla viiendiku, vt ka tabel 3).

Joonis 2. Eri keelte kasutamine Internetis (%) aeg-ajalt või peaaegu alati)

Tabelis 6 on esitatud Internetis võõrkeelte kasutamise iseloomustus sotsiaaldemograafiliste tunnuste, õpilase koduse ja kooli tausta ning keelelise kapitali lõikes. Tabelis esitatud suuremad seosekordajad näitavad tugevamat seost konkreetsete tunnuspaaide vahel (seega ka suuremaid erinevusi protsentjaotustes). Kui vene keele kasutamine Internetis, nii info otsimise kui ka suhtlemise eesmärgil, on eri gruppide lõikes jaotunud ühtlaselt, siis eesti ning inglise keele kasutamine on jaotunud heterogeensemalt. Mõjutegurid on kummagi keele korral mõnevõrra erinevad. Nii olid eestikeelset Internetti enam kasutanud parema eesti keele oskusega noored. See-eesti inglise keelt olid Internetis ligi viiendiku võrra enam kasutanud kõrgharidusega vanemate lapsed (seos inglise keele reaalse oskusega on nõrk ning samuti selgitatav vanemate hariduse kaudu). Ka kooli asukoht on siin oluline tegur – Ida-Eesti noored kasutavad inglise keelt Interneti-keskkonnas ligi viiendiku võrra vähem. Põhjuseks pole siin venekeelse Interneti eelistamine, vaid arvatavasti mõnevõrra nõrgem inglise keele oskus.

Viimasena analüüsisin, kuivõrd on Interneti kui meediumi kasutamise varieeruvus tingitud õpilase- või kooli-tasandi erinevustest. Varieeruvuse analüüs näitas, et ligi kümnendik (10% eesti keele ja 12% inglise keele korral) varieeruvusest Interneti-kasutuses on tingitud kooli keskkonnast. Ülejäänud ligi 90% varieeruvusest (Internetis võõrkeele kasutamise osas) on tingitud individuaalsetest erinevustest. Seega, kuigi kool saab kaasa aidata konkreetse keele õppimise protsessile, sõltub keele rakendamine ühes või teises valdkonnas suuresti õpilase elustiilist, huvidest, harjumustest jms.

Tabel 6. Internetis võõrkeelte kasutamise iseloomustus
(seosekordaja Crameri V)¹²

		Eesti keele kasutamine Internetis	Vene keele kasutamine Internetis	Inglise keele kasutamine Internetis
Sots.dem tunnused	Sugu	0,161**	0,092	0,164**
	Kodakondsus	0,133**	0,03	0,119*
Kodune taust	Ema haridus	0,051	0,07	0,235**
	Isa haridus	0,055	0,095	0,227**
	Eesti keele kasutamine kodus	0,314**	0,096	0,063
Kooli taust	Kooli asukoht	0,099	0,063	0,157**
	Aine õppimine gümnaasiumis eesti keeles	0,125*	0,035	0,044
Keeleline kapital	Osatavate võõrkeelte arv	0,1*	0,079	0,225**
	Eesti keele oskuse tase	0,219**	0,083	0,130**

* p≤.01

** p≤.001

Kokkuvõttes näitas võõrkeelte oskuse ja kasutamise keskkonnaga seotud küsimuste analüüs, et Eesti venekeelsete koolide abiturientid on suhteliselt hea võõrkeelte oskusega noorte grupp. Keeleoskuse analüüs taustatunnuste lõikes näitas küll Ida-Eesti noorte mõnevõrra passiivsemat eesti keele oskust, kuid siiski on erinevused statistilises mõttes küllaltki tagasihoidlikud. Piirkonnast, koolikeskkonnast, aga ka kodakondsusest olulisemaks osutus eesti keele oskuse kujunemisel kodune keelelis-kultuuriline sotsialiseerumiskeskkond. Parem inglise keele oskus kõrgema haridusega vanemate lastel võib näidata, et keel on muutumas teatud kultuurilise vms eliidi tunnuseks (eesti keele korral avaldub see trend nõrgemalt). Kuigi vene keelt kasutatakse domineerivalt kodus keskkonnas, on vene keele kasutussituatsioonid teistes valdkondades – koolis ja olmesituatsioonides väljaspool kooli – eesti keele omadega sarnased. See-eest inglise keele kasutamisel piirduakse teatud kitsaste valdkondadega (nt koolis). Noorte meediajälgimise analüüs näitab, et kuigi venekeelsed telekanalid on noorte seas populaarsed, eksisteerib venekeelne meediaväli noorte jaoks kõrvuti eestikeelsega. Viimast jälgivad oodatavalt enam parema eesti keele oskusega noored. Samas ei pruugi eesti keele oskus ohustada päritolu keelelis-kultuurilist identiteeti, kuna ka see noorte grupp jälgib paralleelselt ja aktiivset venekeelset meediat. Eesti- ja venekeelse meediavälja kõrval eksisteerib noorte jaoks ka kolmas – ingliskeelne Internet.

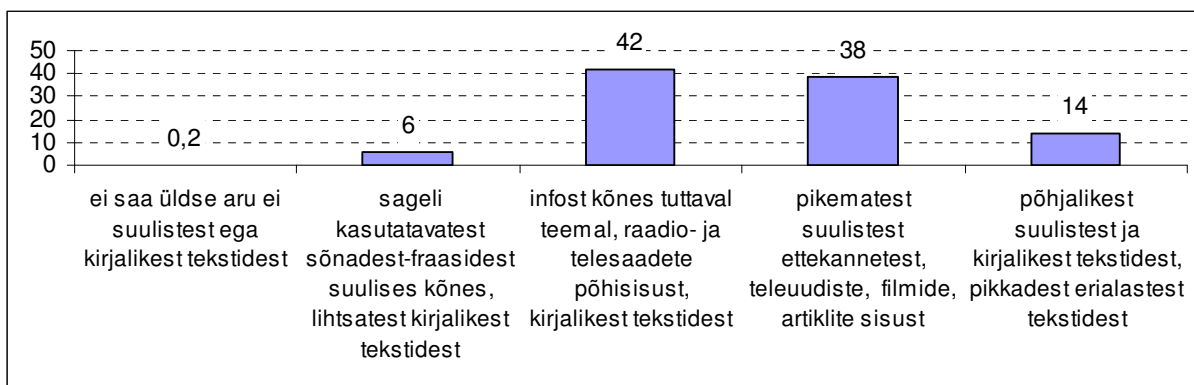
¹² Kokku on iga konkreetse keele korral erinevad kasutussituatsioonid, nii Internetis info otsing kui ka suhtlemine.

2. Eesti keele valdamine ja mõistmine

Olulisim osa käesoleva projekti raames läbiviidud uuringust keskendus vene õppekeelega koolide abiturientide eesti keele oskuse ning õppega seotud küsimustele. Sellest tulenevalt uuriti küsitlusankeedis lisaks üldistele küsimustele seoses võõrkeelte oskusega ja kasutamisega ka täpsustavad küsimused eesti keele oskuse taseme kohta. Kuna keeleoskus on oma olemuselt suhteliselt ambivalentne ressurss, kasutati selle väljaselgitamiseks uuringu ankeedis mitmeid erinevaid küsimusi. Käesolev peatükk keskendub ühest küljest eesti keele kui teise keele oskuse analüüsimisele. Teisalt arvutatakse vene õppekeelega koolide abiturientide eesti keele kasutamise rühmad ja analüüsitakse neid. Keelekasutuse rühmade analüüsimine lihtsustab üldtendentside väljatoomist.

2.1. Eesti keele oskuse üldisloomustus

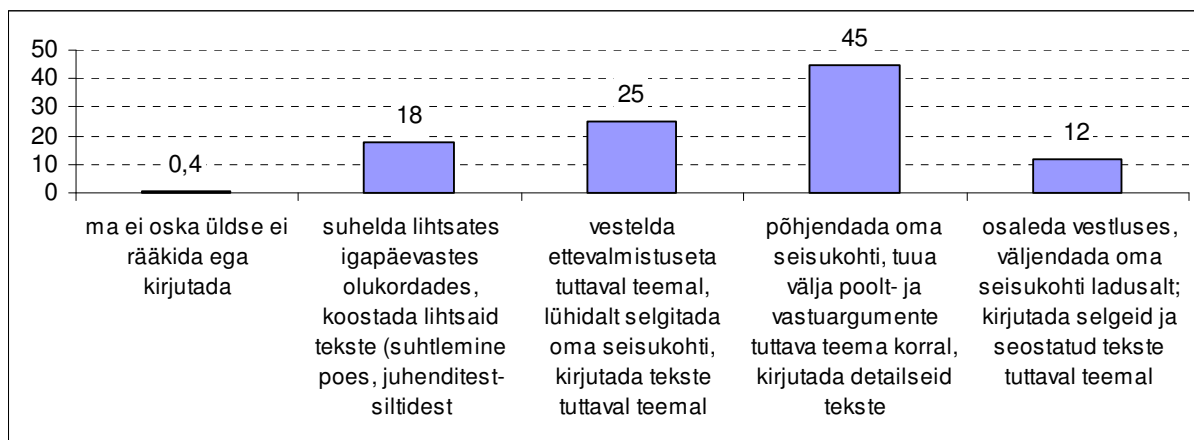
Käesolevas alapeatükis leiavad käsitlemist ühest küljest keele mõistmine ehk passiivne keelest arusaamine ning teisalt keele valdamine ehk aktiivset keeleoskust mõõtvat tegurid. Joonisel 3 on esitatud Eesti keele mõistmise hinnanguline tase. Üldiselt võib vene õppekeelega koolide abiturientide passiivset eesti keele oskust pidada suhteliselt heaks, st 80% noortest on enda arvates võimelised mõistma õpitud teemavaldkonna piires nii suulist kui kirjalikku keelt. Ligi seitsmendik noortest aga saab oma hinnangul aru ka keerukamast suulisest kõnest ja kirjalikest tekstidest. Alla kümnendiku noortest on märkinud oma eesti keele mõistmise taseme tagasihoidlikuks, st mõistetakse vaid kõige sagedamini kasutatavat sõnavara lihtsamates kirjalikes tekstides või suulisest kõnes. Vaid üks abiturient märkis küsitlusankeeti, et ta ei saa suulistest ega kirjalikest tekstidest üldse aru.

Joonis 3. Eesti keele hinnanguline mõistmise tase (%)

Joonisel 4 on esitatud tulemused teise keeleoskust väljendava aspekti ehk eesti keele aktiivse kasutamise suutlikkuse kohta. Tulemused annavad tunnistust, et ka seda hindavad vene õppekeelega koolide abiturientid suhteliselt heaks. Nii on pea pooled õpilastest väitnud, et suudavad suhteliselt vabalt argumenteerida tuttavatel teemal või kirjutada detailseid tekste. Sarnaselt keele mõistmisega on ka siin ligi seitsmendik noori märkinud, et suudavad ka keerukamate teemade korral oma seisukohti ladusalt väljendada. Viiendik noortest on hinnanud oma keeleoskust mõnevõrra tagasihoidlikumaks, st suudetakse

suhelda eelkõige lihtsamates igapäevastes olukordades. Vaid 2 õpilast märkisid ankeeti, ei oska eesti keeles üldse rääkida ega kirjutada.

Joonis 4. Eesti keele hinnanguline valdamise tase (%)

Eesti keele mõistmise ja valdamise taseme täpsemaks iseloomustamiseks on tulemusi analüüsitud sotsiaaldemograafiliste tunnuste ning koduse ja kooli asukoha (ehk õpilase elukoha) lõikes. Tabelis 7 on seoste statistilist olemasolu ja tugevust analüüsitud seosekordaja Cramer'i V abil. Kordaja suurem väärtus annab tunnistust tugevamast seosest kahe tunnuspaaari vahel. Tulemused tabelis näitavad, et eesti keele kui teise keele oskuse tase on diferentseeritud eelkõige sotsiaaldemograafiliste tunnuste ja koduse tausta lõikes. Eesti kodanike ja kõrgharidusega vanemate parem keeleoskuse tase ilmnes juba eelnevates alapeatükkides, mis analüüsivad võrdlevalt eri võõrkeelte oskuse taset. Käesoleva analüüsi tulemused näitavad, et Eesti kodanikud on võrdsetl kõrgelt hinnanud nii keele mõistmise kui ka arusaamise taset. See-eest kõrgema haridusega vanemate lapsed on hinnanud kõrgemalt aktiivset keeleoskust. Sellised tulemused võivad näidata koduse sotsiaalkultuurilise keskkonna olulisust aktiivse keeleoskuse ja -kasutamise kujunemisel.

Tabel 7. Eesti keele valdamise ja mõistmise iseloomustus
(seosekordaja Crameri V)

		Eesti keele mõistmise tase	Eesti keele valdamise tase
Sots.dem tunnused	Sugu	0,114	0,161*
	Kodakondsus	0,197**	0,195**
Kodune taust	Ema haridus	0,164**	0,254**
	Isa haridus	0,169*	0,222**
	Eesti keele kasutamine kodus	0,247**	0,202**
Kooli taust	Kooli asukoht	0,133	0,204**
	Aine õppimine gümnaasiumis eesti keeles	0,13	0,113

* p≤.01

** p≤.001

Eesti keelt kodus kasutajad on kõrgemalt hinnanud passiivset keeleoskust, st kodus kahe keele kasutamise korral võidakse väljaspool kodu olmesituatsioonides eelistada vene keelt. Siiski võib see grupp vastanuid sisaldada ka passiivseid keelekasutussituatsioone (nt eestikeelse laulu kuulamine raadios, eestikeelse teksti lugemine toiduainete siltidel), mistõttu siin ei pruugi tegemist olla vaid kahe keelega paralleelselt üleskasvanud noortega. Kuna aga seos pole kuigi tugev, esineb sellises seoses ka suhteliselt palju erandeid, st ka puht venekeelsetest kodudest pärit noored võivad jõuda kõrge eesti keele mõistmise ja valdamise tasemeni. Kooli asukoht pole kuigi määrav passiivse keeleoskuse kujunemisel, st kõikide piirkondade koolides on võimalik jõuda teatud teise keelest arusaamise tasemeni. See-eest aktiivse keeleoskuse kujunemisel on eelisseisundis Tallinna ja Lõuna-Eesti koolid, mille õpilased on mõnevõrra kõrgemaks hinnanud eesti keele valdamise taset. Sarnaselt teiste võõrkeeltega on ka siin naissoost vastajad hinnanud keeleoskust mõnevõrra kõrgemaks, kuid seda vaid aktiivse keeleoskuse osas.

2.2. Eesti keele oskuse rühmad abiturientide hulgas

Parema ülevaate saamiseks abiturientide eesti jt võõrkeelte oskusest ja kasutamisest ning seostest keelte kasutamise keskkonnaga, keeleõppe meetodite ja tulemuslikkusega ning abiturientide tulevikukavatsustega on otstarbekas jätkata analüüsi koondtunnuste ehk indeksi põhjal.

Üksiktunnuste alusel loodud koondtunnused võimaldavad küsitlustulemusi paremini koondada ning üldistada, aga ka üldtendentside väljatoomise läbi suurendada andmete usaldusväärsust.¹³ Et arvestada seoste analüüsil eesti keele oskust ning kasutamise ulatust samaaegselt erinevatet seoste analüüsil, moodustati edasiseks analüüsiks indekstunnus eelnevas peatükis analüüsitud alg-tunnuste alusel, kus uuriti eesti keele mõistmise ja valdamise taset. Esimene neist küsimustest – milliseks hinnatakse oma eesti keele mõistmise taset – peegeldab võõrkeelte oskust, tuginedes noorte endi hinnangutele. Enesehinnanguline küsimus ei pruugi aga peegeldada tegelikku keelteoskust adekvaatselt. Seetõttu moodustati integreeritud tunnus, mis sisaldab ka keele mõistmise ning kasutamise ulatuse kirjeldust. Kuigi reaalne ja eksamisituatsioonis testitud keeleoskuse tase langeb sageli kokku hinnangulise keeleoskuse tasemega, võivad need ka erineda hinnangu situatsioonilisuse tõttu (nt eri ajahetkedel võib sama inimese enesehinnang siiski erineda). Indeksi kasutamine käesolevas analüüsis võimaldab aga analüüsida seoseid teiste hinnangutega nagu nt õppemeetodite tulemuslikkus jms.

Indeks moodustati summaindeksina, st konkreetse indiviidi poolt küsitlusankeedis märgitud üksiktunnuste väärtused liideti kokku. Indeksisse valitud üksiktunnused on sisuliselt sobivad, st kirjeldavad ühel või teisel viisil konkreetse abiturienti eesti keele oskuse ning kasutamise taset. Tunnused sobivad kokku ka analüütiliselt, st eespool nimetatud tunnuste vahel on statistiliselt olulised ja tugevad korrelatsioonid ($r=.5 \dots .6$). Indeksi arvutamisest on välja jäetud tunnused, mille korral korrelatsioonid on küll statistiliselt olulised, kuid oluliselt nõrgemad (nt korrelatsioonid eesti keele kasutamise sagedusega $r\sim .3$).

¹³ Indeksite koostamise, koondtunnuste skaalade lühendamise jms praktikast Eesti sotsiaaluuringutes on lähemalt võimalik lugeda uuringu *Mina.Maailm.Meedia* aruandest (vt Kalmus, Lauristin, Pruulmann-Vengerfeldt 2004).

Edasises analüüsis kasutatud indeks on saadud järgmiste arvutuslike etappide tulemusena:

1. Algtunnuste skaalade teisendamine. Esmalt teisendati võõrkeelte mõistmise ja kasutamise algtunnuste skaala ümber. Tunnuste teisendamise vajadus on tingitud sellest, et algtunnuste skaalad ei kujuta endast kindla mõõtühikuga (etaloniga) intervallskaalasid ja pole seetõttu üheselt tõlgendatavad. Sel põhjusel on indeksi arvutamisel arvesse võetud vaid osa algtunnuse skaalast, st keeleoskuse hinnangu positiivne osa. Nii näiteks annab konkreetse indiviidi korral keele vabalt valdamine 3 punkti, keele rääkimisoskus mõningase kirjutamisoskusega 2 punkti jne. Konkreetsete küsimuste korral vähene või puuduv keeleoskus annab indeksi arvutamisel 0 punkti. Ka üksikküsimusele vastamata jäämise korral on arvestatud indiviidi väärtuseks 0, kuna sellisel juhul on võimalik indeksi arvutamisel arvestada vähemalt ülejäänud kahe küsimuse vastuseid (väärtuse defineerimine puuduva väärtusena jätaks konkreetsete indiviidid indeksi arvutamisest välja). Tunnuste skaalade teisendamise käik on esitatud tabelis 8.

Tabel 8. Indeksi arvutamisel kasutatud algtunnuste skaalade teisendamine

	<i>Algtunnused</i>	Tunnuste skaalade teisendamine*
1	<i>Milliseid võõrkeeli Te üldiselt oskate? Eesti keel</i> 1- üldse ei oska 2- saan aru, aga ei räägi 3- saan aru ja veidi räägin 4- saan aru, räägin ja veidi kirjutatan 5- valdan vabalt	1=0 (1%) 2=0 (5%) 3=1 (19%) 4=2 (48%) 5=3 (26%) vastamata=0 (0,9%)
2	<i>Hinnake täpsemalt oma eesti keele mõistmise taset! Saan eesti keeles aru...</i> 4- põhjalikest suulistest ja kirjalikest isegi sellistest, millel on ebaselge struktuur, ning erialastel ja olmeteemadel kirjutatud pikkadest, keerulistest tekstidest 3- pikematest suulistest ettekannetest, teleuudiste ja filmide sisust; aktuaalsetel teemadel kirjutatud artiklite sisust ja autori seisukohtadest 2- põhilisest infost tavakõnes tuttavatel teemal, raadio- ja telesaadete põhisisust, kirjalikest tekstidest, mis koosnevad sagedamini esinevatest ja õpitud teemavaldkonda kuuluvatest sõnadest 1- sageli kasutatavatest sõnadest ja fraasidest suulises kõnes ja lühikestest lihtsatest kirjalikest tekstidest tuttavatel teemal 0- ma ei saa üldse aru ei suulistest ega kirjalikest tekstidest.	4=3 (14%) 3=2 (38%) 2=1 (41%) 1=0 (6%) 0=0 (0,2%) vastamata=0 (0,7%)
3	<i>Hinnake võimet end eesti keeles väljendada! Suudan eesti keeles...</i> 4- osaleda vestluses ja väljendada oma seisukohti ladusalt ja spontaanselt, väljendeid eriti otsimata; kirjutada selgeid ja seostatud tekste mulle tuttavatel või huvipakkuval teemal; kirjutada pikki kirju või liigendatud esseesid, kohandades nende stiili vas 3- väljendada ja põhjendada oma seisukohti, sh tuua välja poolt- ja vastuargumente, juhul kui teema on minu jaoks tuttav või aktuaalne; osaleda arutelus; kirjutada detailseid tekste (näiteks esseed) 2- vestelda ettevalmistuseta tuttavatel, huvitaval või olulisel teemal (nt pere, hobid, reisimine); lühidalt selgitada ja põhjendada oma seisukohti ja plaane; anda lühidalt edasi jutu, raamatu või filmi sisu; kirjutada tekste minu jaoks tuttavatel teemadel 1- suhelda lihtsates igapäevastes olukordades, mis nõuavad teabe vahetamist tuttavatel teemadel, ja koostada lihtsaid tekste, kasutades õpitud sõnavara (nt tutvumine inimestega, suhtlemine poes, tänaval; sildid, juhendid) 0- ma ei oska üldse ei rääkida ega kirjutada.	4=3 (12%) 3=2 (43%) 2=1 (25%) 1=0 (18%) 0=0 (0,4%) vastamata=0 (0,4%)

* märgitud on algse tunnuse teisendamine (nt 5=3 näitab algse tunnuse skaala 5 asendamist skaalapalliga 3).

2. Indeksi arvutamine. Eesti keele mõistmise ja valdamise indeks on käesolevas arvatud summaindeksina, st kokku on liidetud kõik kolm teisendatud skaala tunnust. Iga konkreetne indiviid küsitlusandmete andmestikust saab vastava individuaalse väärtuse arvutatud indeksi lõikes. Saadud indeksi maksimaalne väärtus on 9, s.o need inividid, kes on kõigi kolme üksiktunnuse korral saanud 3 punkti (st valdab eesti keelt vabalt, saab aru põhjalikes suulistest ja kirjalikest tekstidest, ning on võimeline osalema vestluses ning väljendama oma seisukoht ladusalt). Indeksi minimaalne väärtus on 0, s.o need inividid, kes on kõigi kolme üksiktunnuse korral saanud 0 palli (ei oska üldse eesti keelt või on võimeline vestlema või aru saama vaid väga piiratult).
3. Indeksi skaala teisendamine. Edasiseks analüüsiks on vaja koondtunnuse skaalat lühendada – kogutud punktide arvu, mis varieerub skaalal 0-9, on seoseanalüüside käigus raske tõlgendada, kuna mitmed skaalapunktid koguvad vähe vastajaid. Skaala lühendamine tähendas käesolevas selle taandamist 5- ja/või 3-pallisele skaalale. Skaalad on teisendatud nõnda, et algse jaotuse kuju ning üldine proportsioon säiliks. Indeksi väärtuste ning teisendatud skaalade protsentjaotused on esitatud tabelis 9.

Tabel 9. Eesti keele valdamise ja mõistmise indeks

Indeksi algväärtused	Lühendatud indeks 5-ne skaala*	Lühendatud indeks 3-ne skaala
0 (3%)	0-2 (15%): puudub või väga madal	0-4 (38%): madal
1 (4%)	3-4 (23%): alla keskmise	5-6 (36%): keskmine
2 (8%)	5-6 (36%): keskmine	7-9 (26%): kõrge
3 (11%)	7-8 (19%): üle keskmise	
4 (12%)	9 (7%): väga suur	
5 (15%)		
6 (21%)		
7 (13%)		
8 (6%)		
9 (7%)		

* tabelis on näidatud liidetud indeksi algväärtused (nt liidetud skaalapunktid 0, 1 ja 2 tähistavad väga madalat keeleoskuse taset).

Teine võimalus indeksi moodustamiseks oleks olnud eesti keele kasutussituatsioonide alusel. Korrelatsioonanalüüs näitas, et eesti keele valdamise ja mõistmise tunnused olid eesti keele kasutussituatsioonidega seotud suhteliselt keskpäraselt ($r < 0.3$), st keele kasutamine olmelistes või formaalsetes situatsioonides sõltub konkreetse olukorra esinemissagedusest ning ei pruugi kuigivõrd hästi kirjeldada tegelikku keeleoskuse taset. Indeks kasutatud eesti keele valdamise ehk oskamise ja mõistmise ehk arusaamise tunnused on aga omavahel tugevalt korreleeritud ($r > 0.6$), mis näitab, et ühe tunnuse analüüsimine aitab selgitada tendentse teises küsimuses. See annab tunnistust ka moodustatud indeksi adekvaatsusest. Koondtunnuse usaldusväärsus kinnitab ka asjaolu, et ilmnes suhteliselt tugev korrelatsioon eesti keele riigieksamitulemustega ($r = 0.4$, mis oli kõrgem kui teised esialgse andmetöötluse käigus moodustatud keelesokuse indeksid).

Tabelist 9 ilmneb, et ligi kolmandik venekeelsete gümnaasiumite abiturientidest on suhteliselt keskmise eesti keele oskuse tasemega. Samas on moodustunud suhteliselt suur

rühm – ligi viiendik noortest – kelle keeletase on üle keskmise. Tabeli 10 tulemused näitavad, et keskmisest kõrgem keeleoskuse tase tähendab enamasti eesti keele vabalt valdamist. Siia rühma kuuluvad noored on võimelised mõistma põhjalikke ning keerulisemaid suulisi ja kirjalikke tekste, aga ka ise vestluses ladusalt osalema. Keskmise keeleoskus tähistab enamasti eesti keele mõistmist ning rääkimist, aga ka veidi kirjutamist. Ollakse võimelised mõistma pikemaid suulisi ettekandeid, teleuudiseid ja filme, aga ka põhjendama ise oma seisukohta ning arutleda tuttavalt teemal. Vähesel eesti keele oskuse korral mõistetakse põhist infot kõnes tuttavalt teemal ning suudetakse suhelda lihtsates igapäevastes olukordades. Kuna täiesti puuduva keeleoskusega noori on selles viimases grupis väga vähe, peegeldab see eelkõige keskmisest madalamat keeleoskust.

Tabel 10. Eesti keele oskuse ja valdamise tase rühmades (%)

		puudub või madal	keskmise	kõrge	KOKKU
Võõrkeelte valdamine: Eesti keel	üldse ei oska	3			1
	saan aru, aga ei räägi	12	1		5
	saan aru ja veidi räägin	48	3	1	19
	saan aru, räägin ja veidi kirjutan	37	85	15	49
	valdan vabalt	0	12	84	26
Hinnake oma eesti keele mõistmise taset	ma ei saa üldse aru ei suulistest ega kirjalikest tekstidest	0,5			0,2
	sageli kasutatavatest sõnadest-fraasidest suulises kõnes, lühikestest lihtsatest kirjalikest tekstidest tuttavalt teemal	16			6
	põhilisest infost kõnes tuttavalt teemal, raadio- ja telesaadete põhisisust, kirjalikest tekstidest õpitud teemavaldkonna	79	33		42
	pikematest suulistest ettekannetest, teleuudiste ja filmide sisust; aktuaalsetel teemadel kirjutatud artiklite sisust	5	64	51	38
	põhjalikest suulistest ja kirjalikest tekstidest, ebaselge struktuuriga, erialastel ja olmeteemadel pikkadest tekstidest		3	49	14
Hinnake oma võimet end eesti keeles väljendada	ma ei oska üldse ei rääkida ega kirjutada	1			0,4
	suhelda lihtsates igapäevastes olukordades, koostada lihtsaid tekste (suhtlemine poes, juhenditest-siltidest arusaamine)	45	1		18
	vestelda ettevalmistuseta tuttavalt teemal, lühidalt selgitada oma seisukohti, kirjutada tekste tuttavalt teemal	47	20		25
	põhjendada oma seisukohti, tuua välja poolt- ja vastuargumente tuttava teema korral, kirjutada detailseid tekste	6	78	56	45
	osaleda vestluses, väljendada oma seisukohti ladusalt; kirjutada selgeid ja seostatud tekste tuttavalt teemal		2	44	12
	KOKKU	100	100	100	100

Tabel 11 annab eesti keele rühmade sotsiaaldemograafilise iseloomustuse. Tulemused on sarnased eelnevas peatükis 2.1. analüüsitud eesti keele oskamise ja valdamise üksiktunnuste ja sotsiaaldemograafiliste tunnuste seostega. Tabelis 11 esitatud seosed on statistiliselt olulised (nivool $p \leq 0.001$), seos puudub vaid vastaja sooga. Kõige olulisem indikaator gümnaasiumiõpilaste eesti keele oskuse taseme kirjeldamisel on ema haridus, st

2/3 kõrge keeleoskusega noortest on pärit peredest, kus emal on kõrgem haridus (Cramer'i $V=0,261$). Mõnevõrra nõrgema kultuurilise kapitaliga varustatud noored ehk need, kelle emadel on kesk- või keskeri haridus, kuuluvad veidi sagedamini madala või keskmise keeleoskuse gruppi. Sarnased tendentsid, ehkki mõnevõrra nõrgemas seoses (Cramer'i $V=0,201$), ilmnevad isa haridusega. Siiski pole seos vanemate hariduse ja konkreetse abiturienti keeleoskuse vahel väga tugev, st selles tendentsis esineb ka palju erandeid. Nii on ka kolmandik kõrgelt haritud peredest pärit noori hinnanud oma eesti keele oskuse taset madalaks. Teisalt on ka kolmandik keskeriharidusega vanemate lastest saavutanud kõrge või väga kõrge eesti keele oskuse taseme. Sellised tulemused näitavad, et kuigi kodune taust on oluline, mängivad noore kultuurilise ja haridusliku sotsialiseerumise juures olulist rolli ka koduvälised tegurid (nt eakaaslased, kool jms).

Teine oluline keeleoskuse taset kirjeldav indikaator on kodakondsus. Tulemused tabelis annavad tunnistust Eesti kodakondsusega noorte kõrgemast eesti keele oskuse tasemest (Cramer'i $V=0,189$). Seos kodakondsusega on siin arvatavalt kahepoolne. Ühest küljest on Eesti kodanikest (sageli ka kodus vahel eesti keelt kasutavatel) noortel parem eesti keele oskus. Teisalt võib eesti keele kõrgel tasemel omandamise motivatsiooniks olla Eesti kodakondsuse omandamine, mis aga uuringutulemuste põhjal on vähenev trend¹⁴. Siiski on pole ka siin seos keeleoskuse ja kodakondsuse vahel statistilises mõttes kuigi tugev. St võrreldav proportsioon Eesti kodakondsusega noori on hinnanud oma keeleoskuse taset keskmiseks ning ka 2/3 madala keeleoskusega noori on Eesti kodanikud. Samamoodi on ka Venemaa kodakondsusega noortel võimalik saavutada kõrge või keskmine eesti keele oskuse tase.

Tabel 11. Eesti keele valdamise ja mõistmise sotsiaaldemograafiline iseloomustus (%)

		Madal	Keskmine	Kõrge
Sugu	Mees	41	42	17
	Naine	31	50	18
Kodakondsus	Eesti	31	49	20
	Muu	50	43	7
Ema haridus	põhi- või kesk	43	48	9
	kõrg	25	48	27
Isa haridus	põhi- või kesk	38	51	11
	kõrg	29	44	27
Eesti keele kasutamine kodus	mitte kunagi	41	47	13
	harva, aeg-ajalt või alati	21	48	31
Kooli asukoht	Tallinna ja Lõuna-Eesti	35	42	23
	Ida-Eesti	36	52	12
Eesti keeles aine õppimine gümnaasiumis	Jah	35	45	20
	Ei	36	55	10
Osatavate võõrkeelte arv (lühendatud)	0 või 1 keel	71	24	5
	2 keelt	40	49	11
	3 ja enam keelt	14	53	33

¹⁴ Uuringutulemuste ja Eesti kodakondsusega keeleeksamile registreerunute arvu põhjal on järeldatud, et ajavahemikus 2000- 2005 ei ole valdav enamik eksamile registreerunud mitte selleks, et saada Eesti kodakondsust, vaid mingitel muudel põhjustel. Vt nt Kirss, L. (2008). Uuringu „Eesti keele õppe ja tasemeeksami sooritamise motivatsioon” lõppraport.

Eesti keele oskusele antav hinnang erineb ootuspäraselt kooli asukoha lõikes (Cramer'i $V=0,148$). Ida-Eesti koolide õpilased on sagedamini hinnanud oma eesti keele oskuse taset keskmiseks või madalaks. Siiski on ka siin üle kolmandiku hinnanud oma keeleoskust kõrgeks. Seega – vaatamata venekeelsele olmekeskonnale võib kool toetada hea keeleoskuse omandamist. Tallinna koolide õpilaste hinnangud annavad tunnistust mõnevõrra enähtlasemast tasemest, st kuigi ligi pooled õpilastest on hinnanud keeleoskuse taset kõrgeks, on pea sama suur proportsioon noori pidanud oma keeleoskuse taset madalaks. Tulemus võib olla tingitud heterogeensemast olmelisest keelekeskkonnast (võrreldes pigem venekeelse Ida-Eestiga ja eestikeelse Lõuna-Eestiga), mis sisaldab nii mitmekesisemaid erinevate keelte kasutamise võimalusi kui ka pakub enam võimalusi oma keeleoskuse kriitiliseks hindamiseks. Kuigi Lõuna-Eesti noorte hulgas on pea võrdselt esindatud kõik keeleoskuse rühmad, on põhjapidavate järelduste tegemiseks tegemist statistilises mõttes liiga väikse valimigrupiga ($n=40$).

3. Eesti keele oskuse kujunemine

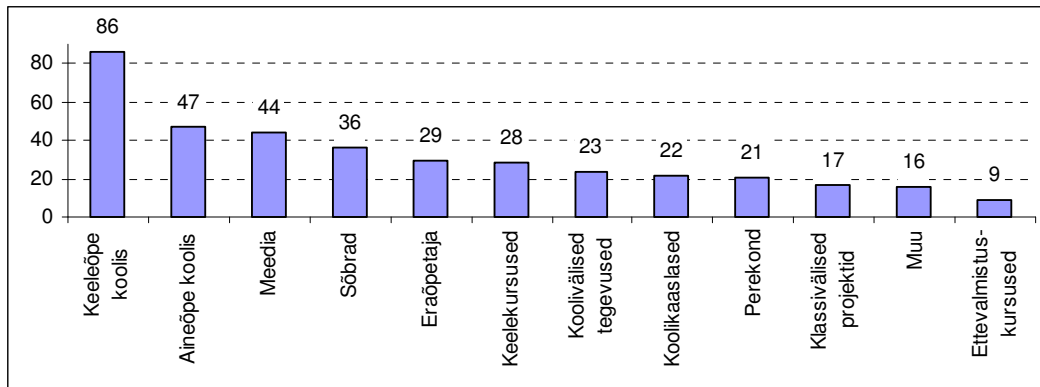
Mitmed varasemad uuringud on andnud tunnistust kooliga seotud tegurite olulisusest võõrkeelte õppimisel. Käesoleva venekeelsete koolide abituriente hõlmanud küsitluse peamine fookus oli välja selgitada, millised tegurid toetavad õpilaste arvates eesti keele oskuse kujunemist. Huvi all on peamiselt kaks teemavaldkonda: kui oluliseks hindavad noored üldiselt erinevaid keeleõppimise allikaid ning kuivõrd on eesti keele oskuse tase seotud keeleõppe ja eestikeelse aineõppe kogemusega koolis. Eestikeelse aineõpetusega rahulolu väljaselgitamiseks oli küsitluse valim koostatud nõnda, et valdav osa vastajatest oleks lisaks eesti keele tunnile õppinud ka ühte või mitut ainet eesti keeles (vt ka aruande ptk „Andmed ja meetod”)¹⁵. Antud küsimuse analüüsimisel tuleb arvestada sellega, et enamasti polnud noorte jaoks tegemist valikulise ainega, vaid neile kooli poolt kohustuslikuna pakutud õppeainega.

3.1. Eesti keele oskuse kujunemise allikad

Joonisel 5 on esmalt esitatud sagedusjaotused küsimuste alusel, kus noored pidid hindama erinevate allikate olulisust eesti keele õppimisel. Omavaheliste korrelatsioonide alusel võib joonisel esitatud valdkonnad jagada jämedalt kolmeks. Esimesse gruppi kuuluvad järgmised kooliga seotud tegurid: keele- ja aineõpetus koolis ning koolikaaslased. Tulemused joonisel näitavad, et noored omistavad keeleõppele koolis küllaltki suurt tähtsust – kas keeleõppele koolis üldiselt või eestikeelsele aineõppele. Eestikeelse aineõppe oluliselt madalamad protsendid võrreldes keeleõppega koolis võivad kaudselt anda tunnistust koolide raskusest eestikeelse õppe integreerimisel venekeelse õppega. Siiski suhteliselt kõrged protsendid võrreldes teiste mitte-formaalsete allikatega (nagu sõbrad, koolivälised tegevused jms) annavad tunnistust eestikeelse aineõppe väärtustamisest. Nende kahe valdkonnaga keele- ja aineõpetusega koolis on oluliselt korreleeritud, kuigi protsentjaotuste poolest madalamalt esindatud mitteformaalne faktor – koolikaaslased. Ilmselt toetavad keeleõpet nii keeletunnis kaaslastega keele praktiseerimine, aga ka õppekava ning ainetele orienteeritus.

Teine eesti keele õpet toetavate tegurite grupp on olemuselt pigem koolivälised – meedia, sõbrad, koolivälised tegevused (huviring, trenn vms), klassivälised projektid ning muud allikad. Suhteliselt kõrged protsentjaotused näitavad nende tegurite olulisust lisaks formaalsele koolikeskkonnale. Ankeeti osa vastajate poolt lisatud kommentaarides on toodud välja mitmeid täiendavaid allikaid ja võimalusi eestikeelse suhtluskeskkonnaga kokkupuuteks: lasteaed (12 vastajat), töö (20), igapäevased olmelised situatsioonid (10) jms. Nende kahe küsimustegrupiga – formaalsed koolisisesed ja mitte-formaalsed koolivälised – on suhteliselt nõrgalt korreleeritud perekond. St vaid viiendikul noortest on eesti keele oskuse kujunemist toetanud kodune (kakskeelne) keelekeskkond. Nõrgad korrelatsioonid teiste valdkondadega võivad anda tunnistust, et kodus eesti keelt kasutavad noored vajavad vähem teisi formaalseid või mitteformaalsed allikaid eesti keele õppimiseks.

¹⁵ Rahulolu eestikeelse aineõpetusega küsiti ankeedis vaid nendelt noortelt, kes vastavat aineõpetust olid saanud (n=396 ehk 73%). Iga konkreetse küsimuse juures analüüsitud õpilaste arv sõltub konkreetse küsimuse vastamismäärast. Seetõttu on protsentjaotuste esitamisel ära toodud ka reaalse küsimusele vastanud õpilaste arv.

Joonis 5. Eesti keele oskuse kujunemise allikate olulisus (% , pigem see ja peamiselt see)

Mõnevõrra madalamad keskmised protsendid on saanud koolivälised (osaliselt) formaalsed allikad eesti keele õppimisel: eraõpetaja, keelekursused ja kõrgkooli ettevalmistuskursused. Suhteliselt madalad protsentjaotused võivad viidata väiksemast vajadusest selle allika järgi, aga ka madalamat kättesaadavust (nt majanduslikel põhjustel). Siiski võib eraõpetaja ja keelekursuste kasutamisprotsenti pidada suhteliselt kõrgeks, arvestades asjaolu, et oluline tugi eesti keele õppimisel peaks tulema koolist. Suhteliselt kõrge protsentjaotus võib sisaldada ka mitmesugust mitte-formaalset kodust tuge lisaks perekonnale, nagu nt peretuttavad, vanemate eesti keelt oskavad töökaaslased vms.

Tabel 12. Eesti keele õppimise allikate iseloomustus
(seosekordaja Crameri V, liidetud on üksikud keeleõppe allikad)¹⁶

		Koolisisesed allikad	Koolivälised formaalsed allikad	Koolivälised mitte-formaalsed allikad
Sots.dem tunnused	Sugu	0,117	0,03	0,118
Kodune taust	Kodakondsus	0,035	0,061	0,150
	Ema haridus	0,103	0,064	0,139
	Isa haridus	0,124**	0,092	0,141
	Eesti keele kasutamine kodus	0,199**	0,077	0,272**
Kooli taust	Kooli asukoht	0,046	0,028	0,168**
	Aine õppimine gümnaasiumis eesti keeles	0,091	0,047	0,126
Keeleline kapital	Osatavate võõrkeelte arv	0,096	0,068	0,146**
	Eesti keele oskuse tase	0,138**	0,120	0,268**

* p≤.01

** p≤.001

Tabelis 12 on esitatud eesti keele õppimise allikate iseloomustus sotsiaaldemograafiliste tunnuste, õpilase koduse ja kooli tausta ning keelelise kapitali lõikes. Seoseanalüüsi alusel võib väita, et eesti keele õppimise allikad on eri sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes

¹⁶ Koolisisesed allikad: kokku on liidetud keele- ja aineõpetus koolis, koolikaaslased.

Koolivälised formaalsed allikad: eraõpetaja, keelekursused ja kõrgkooli ettevalmistuskursused.

Koolivälised mitte-formaalsed allikad: koolivälised tegevused, sõbrad, meedia, klassivälised projektid, perekond.

jaotunud sarnaselt. Mõningad erinevused ilmnevad vaid koduse ja kooli tausta ning individuaalse keelelise kapitali osas. Nii olid kooliga seotud formaalsed ja mitteformaalsed allikad (keele – ja aineõpe koolis, klassikaaslased) mõnevõrra olulisemad puht venekeelsetest kodudest pärit noorte (kes ei kasuta eesti keelt kodus) ning mõnevõrra madalama koduse haridusliku taustaga noorte puhul. Viimasel juhul on põhjus ilmselt kaudne, st põhi- ja keskharidusega isade keskmiselt veidi madalam sissetulek ei pruugi võimaldada täiendavaid kulutusi keeleõppele kursuste ja eraõpetaja vormis. Sellist oletust kinnitavad ka seoseanalüüsid – kooliväliseid formaalseid allikaid (eraõpetaja, keelekursused, ettevalmistuskursused) oluliseks pidanud noored on hinnanud oma eesti keele oskuse taset oluliselt kõrgemaks.

Üldiselt, kuigi noored otseses küsimuses hindasid kooli osa keeleõppes suhteliselt kõrgelt (vt joonis 5), annab seoseanalüüs kaudset tunnistust sellest, et kõige olulisem tegur eesti keele oskuse taseme kujunemisel on olnud koolivälised mitteformaalsed allikad (sõbrad, meedia, klassivälised projektid, huvitegevus, perekond). Sellist tulemust on arvatavasti kõige enam mõjutanud kodus eesti keelt kasutatavatest peredest pärit noorte kõrgem keeleoskus. Selliste perede kaudu võib olla ka selgitatav seos kooli asukoha ja kooliväliste mitteformaalsete allikate vahel, st Tallinna ja Lõuna-Eesti noored on neid allikaid valinud sagedamini (vahe Ida-Eestiga u 10%). Kolme ning enama keele oskajate suurem hulk kooliväliseid mitteformaalseid allikaid väärtustanud noorte hulgas näitab keelekursuste olulisust keelelise kapitali kujunemisel, lisaks formaalharidussüsteemile. Statistilises mõttes suhteliselt madal seos koolisestest allikate ning eesti keele oskuse taseme vahel ei pruugi näidata kooli madalat osatähtsust, vaid keele õppimise ja keeleoskuse taseme kujunemise kompleksset loomust.

Kokkuvõttes võimaldab variatiivsuse analüüs hinnata, kuivõrd erinev on üldiselt erinevate keeleõppe allikate kasutamine indiviidide või koolide lõikes. Varieeruvuse analüüs näitab, et alla 10% (5% koolisestest allikate, 6% kooliväliste formaalsete ja 9% kooliväliste mitteformaalsete allikate korral) varieeruvusest eesti keele õppimise allikates on tingitud kooli keskkonnast. Ülejäänud varieeruvus on selgitatav individuaalsete erinevustega. Sellised tulemused näitavad, et kooliväliste mitteformaalsete allikate kättesaadavus ning kasutamine sõltub mõnevõrra enam konkreetsete õpilaste võimalustest. Siiski osutusid koolisestest allikad – indiviidide poolt suhteliselt üksmeelselt tõlgendatuna – olulisteks keeleõppe allikateks. Alapeatüki tulemused näitavad kokkuvõttes, et paralleelselt mitmed erinevad keeleõppimise allikad on olulised eelkõige nendele noortele, kelle eesti keele oskus on nõrgem või kodune või oluline keskkond eelkõige venekeelne.

3.2. Kogemus eestikeelse aineõpetusega

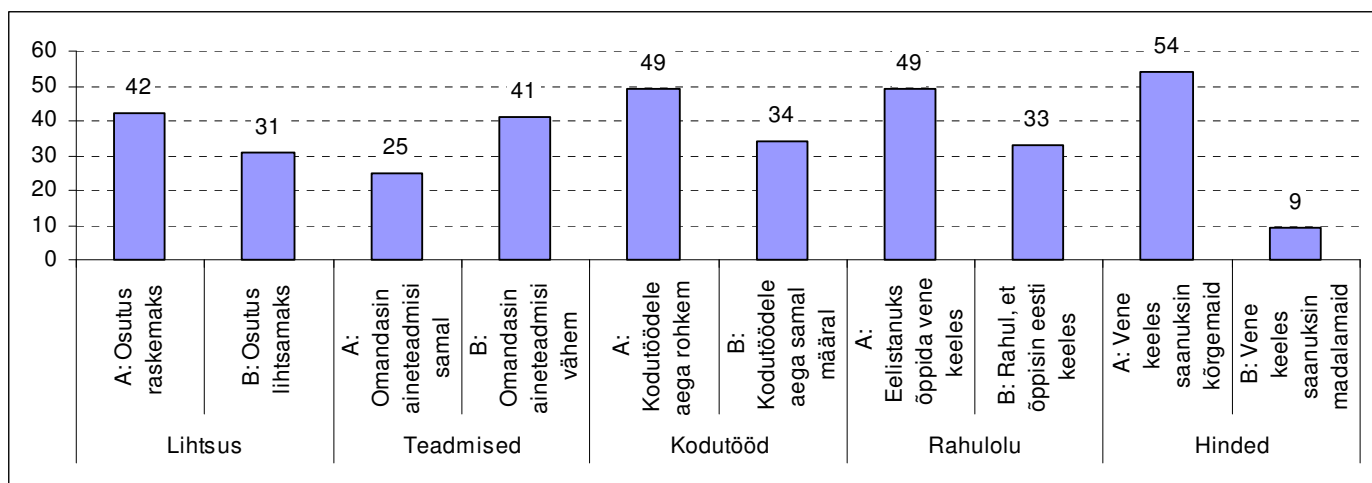
Eestikeelse aineõpetuse üldise tajumise ja sellega rahulolu väljaselgitamiseks esitati respondentidele vastandlike väidete paarid, mis puudutasid konkreetse aine lihtsust/raskust, teadmiste omandamise kvaliteeti, kodutöödele kuluvat aega, üldist rahulolu ning hindeid. Joonisel 6 on tulemused esitatud selliselt, et on toodud konkreetse väite mõlemad, nii positiivse kui ka negatiivse „pooluse” tulemused. Jooniselt ilmneb, et kõige üksmeelsemad olid noored hinnete osas – arvati, et sama ainet vene keeles õppides oleksid hinded olnud oluliselt kõrgemad. Kuna noorte jaoks sõltub hinnetest üsnagi palju (sh Eesti kõrgkoolides õpingute jätkamise võimaluste sõltuvus riigieksamite tulemustest, aga ka keskharidust

tõendava dokumendi keskmisest hindest), omistatakse sellele ka oluliselt enam tähelepanu kui nt konkreetse aine lihtsus või raskus.

Suhteliselt sarnase protsentuaalse erinevuse eri väitepaarides on saanud teadmised, kodutööd ja üldine rahulolu. Kuigi noored on sagedamini leidnud, et eestikeelse aineõppe korral kulus kodutöödele enam aega ning aineteadmisi omandati vähesemal määral, on siin ka vastupidiseid arvamusi. Ilmselt sõltub palju konkreetse õpilase töö- ja õppimisstiilist, huvialadest jms. Seega on noorte noorte üldine rahulolu suhteliselt hästi „mõõdetav” ja tuleneb sellest, kuidas saadakse hakkama üsnagi konkreetsete koduste ülesannetega ning milliseks hinnatakse saadud teadmiste taset, mis on samuti suhteliselt hästi testitavad kontrolltööde jms õppetöös rakendatava tagasiside abil.

Suhteliselt tagasihoidlikud on erinevused nende väitepaaride korral, mis puudutavad rahulolu aine õppimisega eesti keeles ning eestikeelse aineõppe lihtsust/raskust. Kuigi noored oleksid sagedamini eelistanud õppida ainet vene keeles ning eestikeelne õpe osutus oodatust raskemaks, on ligi kolmandik noortest väitnud ka vastupidist. Tegemist on subjektiivsete ja hinnanguliste küsimustega, millele sama vastaja võib eri situatsioonides anda erineva vastuse. Teisalt sõltub vastamine respondendi kogemusest ja subjektiivsest tunnetusest, mille alusel erinevaid aineid võrreldakse.

Üldine hinnang eestikeelsele aineõppele sõltub mõnevõrra ka aineist, mida õpiti ning mida ankeedis kirjeldamiseks oli valitud. Nii olid eestikeelse õppega enam rahul õpilased, kes olid õppinud Eestiga seotud aineid (nt Eesti kirjandus, Eesti kultuurilugu, Eesti geograafia). Rahulolu seoseid omandatud aineteadmistega, kodutöödega, hinnetega või üldise lihtsuse/raskusega õpitud aine lõikes ei ilmnenud.

Joonis 6. Üldine hinnang eestikeelsele aineõppele (%; täiesti ja pigem nõus väitega, n=227)

Järgnevas tabelis 13 on esitatud eelnevalt analüüsitud hinnangute seoseid oluliste taustatunnustega. Analüüs näitab, et individuaalsed sotsiaal-demograafilised eripärad, ega ka kodune taust pole eestikeelse aineõpetusega rahuloluhinnangute kujunemisel olulised. Vaid rahuloluhinnangud hinnete osas olid sugude võrdluses erinevad. Nii olid noormehed enam kindlad, et vene keeles õppides oleksid hinded olnud paremad, samal ajal kui tütarlapsed on enam valinud varianti „raske öelda” (vastuse erinevused ligi 15%). Ka kodune ja kooli taust on hinnangute selgitamisel suhteliselt väheolulised. Ootuspäraselt on vaid need noored, kes kasutavad kodus eesti keelt, hinnanud eestikeelset aineõpetust

lihtsamaks. Ida-Eesti noorte hinnangul omandasid nad eestikeelse aineõpetuse kaudu aineteadmisi vähem kui venekeelse õppe korral, mis peegeldab üldist mõnevõrra madalamat valmisolekut eestikeelseks õppeks ning kriitikat selle suhtes. Kui üldiselt on parema eesti keele oskusega noored hinnanud eestikeelset aineõpetust üldiselt suhteliselt lihtsaks ning ollakse positiivselt meelestatud hinnete ja saadud teadmiste osas, siis kodutöödele kulutatud aja osas erinevused puuduvad. Nii on omapoolset panust hinnanud kõik noored suuremaks kui tavalise venekeelse õppe korral.

Tabel 13. Eestikeelsele aineõpetusele antud hinnangute iseloomustus
(seosekordaja Crameri V)

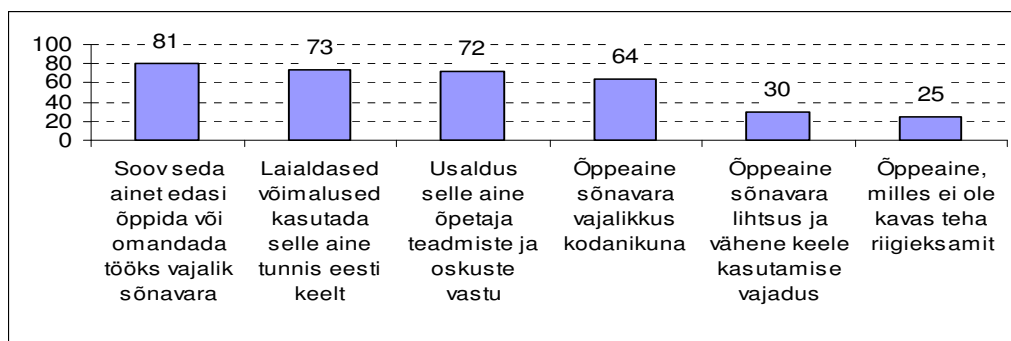
		Hinnang eestikeelse aineõppe lihtsusele	Hinnang eestikeelses aineõppes saadud teadmistele	Hinnang kodutööde tegemisele kulutatud ajale	Üldine rahulolu eestikeelse aineõppega	Rahulolu hinnetega eestikeelses aineõppes
Sots.dem tunnused	Sugu	0,176	0,12	0,099	0,157	0,239*
	Kodakondsus	0,112	0,069	0,041	0,172	0,127
Kodune taust	Ema haridus	0,209	0,14	0,124	0,221	0,138
	Isa haridus	0,178	0,122	0,056	0,179	0,085
	Eesti keele kasutamine kodus	0,313**	0,193	0,141	0,199	0,228
Kooli taust	Kooli asukoht	0,207	0,286**	0,077	0,179	0,13
Keeleline kapital	Osatavate võõrkeelte arv	0,124	0,155	0,123	0,142	0,212**
	Eesti keele oskuse tase	0,304**	0,242**	0,19	0,232**	0,299**

* p≤.01

** p≤.001

3.3. Õppeaine eestikeelseks õppimiseks sobivuse kriteeriumid

Joonisel 7 on analüüsitud, millest noored oleksid lähtunud õppeainet valides, juhul kui see oleks olnud nende endi teha. Tulemused näitavad vene abiturientide suhteliselt pragmaatilisi otsustusaluseid, st õppeainet valides oleks kõige sagedamini lähtunud soovist jätkata õpinguid konkreetses ainevaldkonnas. Teisalt olid kaalutlused pedagoogilist laadi, st lähtunud oleks laialdastest võimalustest kasutada selle aine tunnis eesti keelt või usaldusest konkreetse aineõpetaja teadmiste ja oskuste vastu. Lisaks pragmaatilistele isiklikele eesmärkidele eesti keele õppimisel on suur osa noori pidanud oluliseks ka eesti keele rolli kodanikutunde või kodanikuna käitumise juures. Noorte otsustusaluste kaalutletust ning pragmaatilisust peegeldab ka see, et faktoreid nagu õppeaine lihtsus ja riigieksami mitte tegemine selles aines, mis võivad tunnistust anda noorte suhteliselt juhuslikest valikutest, oli valitud suhteliselt tagasihoidlikult.

Joonis 7. Millest noored lähtuaksid õppeainet valides (% pigem see ja kindlasti see)

Järgmises tabelis 14 on analüüsitud õppeainete valikukriteeriume erinevate sotsiaaldemograafiliste tunnuste, kodu ja kooli tausta ning individuaalse keelise kapitaliseerituse alusel. Seose olemasolu või puudumist ja selle tugevust on hinnatud seosekordaja Cramer'i V abil. Tulemused näitavad olulisi seoseid kõigis analüüsitud valimi gruppides. Noormeeste kõrgem orienteeritus keele rakendamisele edasistes õpingutes või töös, või kasutamisele tunnis või kodanikuna, võib peegeldada (soostereotüüpselt) mõnevõrra kõrgemat staatuselise ja praktilise orienteeritust (ka osatavate võõrkeelte arv on noormeeste hulgas kõrgem). Konkreetse aine sõnavara lihtsus on valikute tegemisel olulisem madama eesti keele tasemega ning Vene või muu kodakondsusega noortele. Kooli asukoht on oluline diferentseeriv tegur vaid riigieksamile orienteerituse osas – kui Ida-Eesti noorte hulgas on enam noori väitnud, et see poleks kindlasti otsustuse tegemisel olnud oluline, siis Tallinna ja Lõuna-Eesti noored on enam valikud ebakindlat varianti „raske öelda”. Seega ei pruugi venekeelsest olmekeskonnast pärit noored teha otsustusi vaid formaalsetel põhjustel (nt riigieksam), vaid tegemist on individuaalsetest vajadustest tulenevate kaalutletud valikutega.

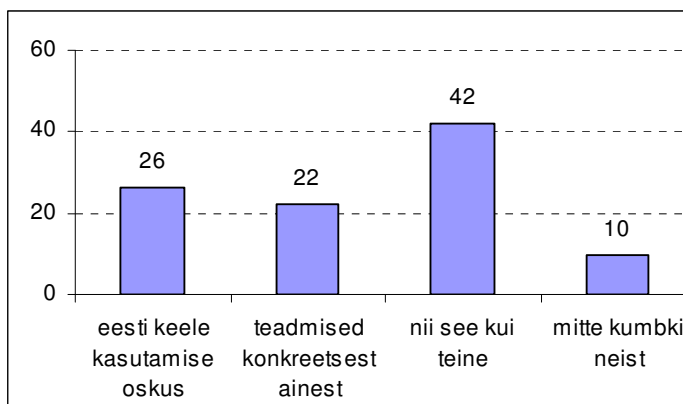
Tabel 14. Millest noored lähtuaksid õppeainet valides (seosekordaja Cramer'i V)

		Usaldus selle aine õpetaja teadmiste ja oskuste vastu	Soovseda ainet edasi õppida või omandada tööks vajalik sõnavara	Laialdased võimalused kasutada selle aine tunnis eesti keelt	Õppeaine sõnavara lihtsus ja vähene keele kasutamise vajadus	Õppeaine sõnavara vajalikkus kodanikuna	Õppeaine, milles ei ole kavas teha riigieksamit
Sots.dem tunnused	Sugu	0,082	0,160*	0,154*	0,098	0,173*	0,138
	Kodakondsus	0,073	0,077	0,164	0,174*	0,107	0,184*
Kodune taust	Enam haridus	0,049	0,125	0,177*	0,064	0,073	0,068
	Isa haridus	0,042	0,170*	0,167*	0,133	0,115	0,092
	Eesti keele kasutamine kodus	0,05	0,048	0,077	0,093	0,016	0,049
Kooli taust	Kooli asukoht	0,113	0,135	0,103	0,071	0,134	0,171*
	Aine õppimine gümnaasiumis eesti keeles	0,047	0,088	0,103	0,089	0,126	0,078
Keeleline kapital	Osatavate võõrkeelte arv	0,089	0,159**	0,083	0,106	0,073	0,083
	Eesti keele oskuse tase	0,089	0,115	0,064	0,138*	0,084	0,11

* p≤.01

** p≤.001

Joonisel 8 esitatud tulemused näitavad, et aine õppimisel eesti keeles olid suhteliselt võrdselt oluline nii eesti keele kasutamise oskus(e paranemine) kui ka teadmised konkreetsest aineest. Seoseanalüüs taustatunnustega näitab, et noormehed on olnud mõnevõrra enam orienteeritud keeleliste aspektidele (eesti keele kasutamise oskus), samal ajal kui tütarlapsed on pidanud oluliseks mõlemat aspekti. Ülejäänud sotsiaaldemograafiliste jms tunnuste lõikes antud teema vastused ei erinenud (vt ka tabel 15). Ootuspäraselt on tugevalt seotud hinnangud aine õppimisel oluliste tegurite kohta ning konkreetse aine eesti keeles õpetamise kohta (Cramer'V=0,302), st eestikeelse aineõppe põhjendatuses veendunud noored hindasid kõrgemalt eesti keele kasutamise oskust, samal ajal kui aineõpet mitte põhjendatuks pidanud noored väärtustasid teadmisi konkreetsest aineest. Seega võib kriitika eestikeelse aineõpetuse suhtes olla tingitud ka asjaolust, et konkreetsel juhul sattus eesti keeles õpetatavaks aineks just õpilase huviala, kuid kesiste eesti keele oskuste (või eesti keele õpetamise kvaliteedi) tõttu oli teadmiste omandamine häiritud. Aine eestikeelse õppe põhjendatusega olid enam nõus Eesti kirjandust ja kultuuri õppinud noored, kahtlejaid oli mõnevõrra enam geograafia õppijate hulgas. Siiski on siin tegemist arvuliselt suhteliselt väikese grupiga, mistõttu põhjanevaid järeldusi selle alusel ei saa teha.

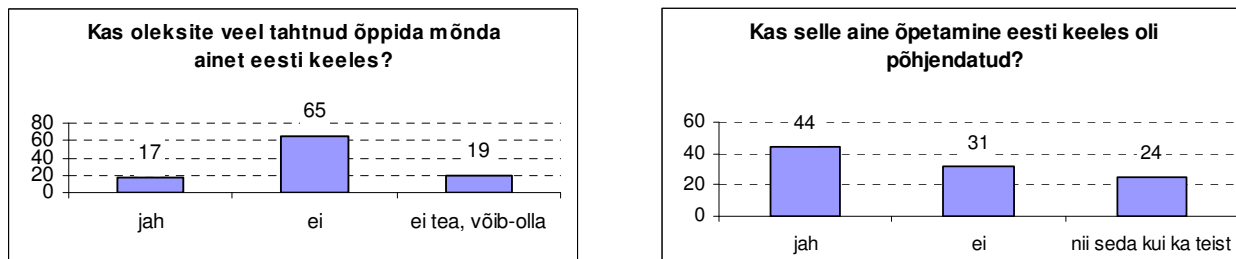

Joonis 8. Mis oli aine õppimisel kõige tähtsam (%) (n=230)

Kuna eelnevatest küsimustest ilmnis ka noorte kriitilisus teadmiste suhtes, mida omandati eestikeelse aineõpetuse käigus, näitavad tulemused vajadust konkreetse aine eesti keeles õpetamisel arvestada, et teadmised ja eesti keele oskus paranevad vaid hästi läbimõeldud ning kvaliteetse aineõpetuse korral. St pragmaatilise orientatsiooniga noorte usaldust on võimalik võita ning õpimotivatsiooni toetada vaid läbi kõrge aineõpetuse kvaliteedi. Teisalt näitavad tulemused, et eestikeelne aineõpetus on noorte hinnangul heaks täienduseks tavapärasele keeleõppe tundidele. See, mida aine õppimisel kõige tähtsamaks peeti – eesti keele kasutamise oskust või teadmisi konkreetsest aineest – oli sõltumatu õpitud ja ankeedis kirjeldamiseks valitud aineest. St mõlemal juhul – kui õpiti eesti keele ja kultuuriga seotud või mitteseotud ainet – on võrdselt oluliseks peetud nii keele- kui ka aineteadmisi.

Joonisel 9 on esitatud tulemused noorte hinnangutest eestikeelse aineõpetuse põhjendatuse kohta. Veidi alla pooled noortest on väitnud, et konkreetse aine õpetamine eesti keeles oli põhjendatud. Samal ajal on ligi 2/3 noortest leidnud, et nad ei oleks soovinud õppida mõnda ainet eesti keeles, lisaks olemasolevatele. Selline seisukohtade kombinatsioon võib väljendada ühest küljest seda, et eesti keeles pakutud ainetes proportsiooni peetakse piisavaks ja õigustatuks. Teisalt võivad need tulemused osutada sellele, et vaatamata

üldisele nõusolekule ja arusaamisele eestikeelse aineõpetuse vajalikkusest võib teatud õpilasgruppidel esineda raskusi aine õppimisel gümnaasiumis eesti keeles.

Joonis 9. Eestikeelse aineõpetuse põhjendatus (%; parempoolne joonis n=230, vasakpoolne joonis n=532)

Soov õppida veel mõnda ainet oli sõltumatu õpitud aine, st nii need õpilased, kes olid õppinud eesti maa ja kultuuriga seotud aineid (nt eesti kirjandus, eesti kultuurilugu, Eesti geograafia) kui ka ülejäänud aineid õppinud noored olid võrdselt rahul eesti keeles õpitud ainete hulga. See-eest seoseanalüüs eestikeelse aineõpetuse põhjendatusega näitab statistiliselt oluliste seoste olemasolu (Cramer'i $V=0,246$). Eestikeelse aineõpetuse põhjendatuses olid veendunud enamasti eesti keele ja kultuuriga seotud ainete õppijaid, samal ajal kui teiste ainete õppijad (nt bioloogia, füüsika, geograafia, keemia, kunst, matemaatika, muusika) leidsid, et aine õpetamine eesti keeles polnud niivõrd põhjendatud.

Tabel 15. Eestikeelse aineõppe valikute põhjendatuse iseloomustus
(seosekordaja Cramer'i V)

		Mis oli aine õppimisel kõige tähtsam?	Kas oleksite veel tahtnud õppida mõnda ainet eesti keeles?	Kas selle aine õpetamine eesti keeles oli põhjendatud?
Sots.dem tunnused	Sugu	0,276**	0,156**	0,097
	Kodakondsus	0,138	0,111	0,092
Kodune taust	Ema haridus	0,183	0,125	0,119
	Isa haridus	0,205	0,093	0,063
	Eesti keele kasutamine kodus	0,072	0,251**	0,205*
Kooli taust	Kooli asukoht	0,132	0,150*	0,220*
Keeleline kapital	Osatavate võõrkeelte arv	0,089	0,039	0,102
	Eesti keele oskuse tase	0,164	0,082	0,172*

* $p \leq 0.01$

** $p \leq 0.001$

Tulemused tabelis 15 kinnitavad väidet, et teatud grupil noortel võib olla raskusi aine õppimisel gümnaasiumis eesti keeles. Nii olid eestikeelse aineõpetusega mõnevõrra enam päri need noorte grupid, kelle jaoks see õpe oli arvatavalt lihtsam – eesti keelt kodus kasutavad ning parema eesti keele oskuse tasemega vastajad. Parema eesti keele oskusega on selgitatavad ka piirkondlikud erinevused ning Tallinna ja Lõuna-Eesti koolide õpilaste suurem rahulolu eestikeelse aineõppega, aga ka suurem valmisolek eestikeelse aineõpetuse koormust veelgi suurendada. Tütarlaste mõnevõrra suurem valmisolek õppida veel mõnda ainet eesti keeles ei tulene seoseanalüüside põhjal otsustades nende paremast eesti keele

oskusest – pigem võib seega tegemist olla naiste suurema keelelis-kultuurilise avatuse või parema üldise koolis toimetulekuga.

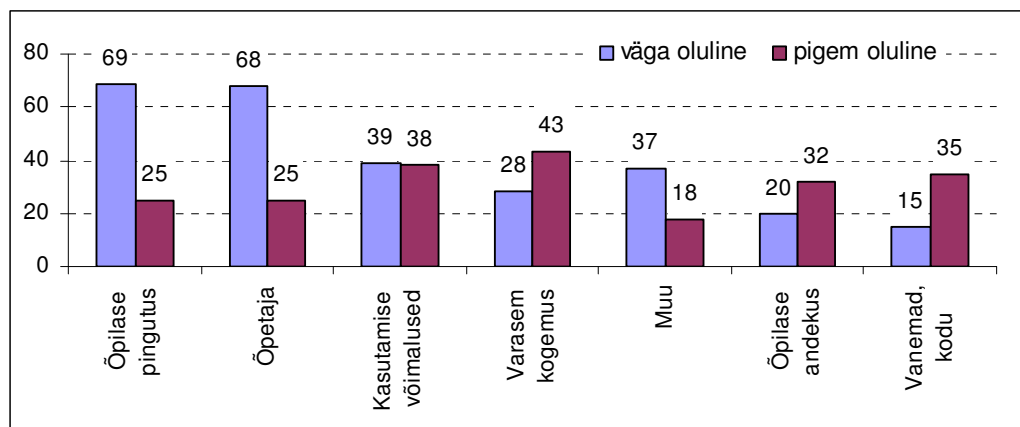
Kokkuvõttes näitab eesti keele oskuse kujunemise analüüs, et noored omistavad keeleõppele koolis suhteliselt suurt tähtsust, nii formaalses koolikeskkonnas keele omandamisele kui ka koolivälisele suhtlusele ja kursustele. Näiteks, kuigi noored pidasid eesti keeles aine õpetamist õigustatuks, oldi suhteliselt kriitilised eestikeelse aineõpetuse mõju suhtes hinnete ja aineteadmiste suhtes. Vene õppekeele koolide abituriendid väljendavad suhteliselt pragmaatilisi otsustusi, nt soovitakse õppeainet valida sõltuvalt tulevastest õpingutest. Teisalt väljendatakse kõrgeid ootusi pedagoogilisele tööle, mille kvaliteedist võib sõltuda valik, kas konkreetset ainet soovitakse õppida eesti keeles või mitte.

4. Tegevused eesti keele õppimisel

Oluline ja mahukaim osa abiturientide küsitluse ankeedist uuris, kuidas hindavad noored erinevaid keele- ja aineõppe meetodeid ja nende tulemuslikkust ning milliseid individuaalseid ja ühiskondlikke tagajärgi arvatakse olevat eestikeelsel õppel gümnaasiumis. Järgnevalt soovitakse analüüsida, kuivõrd keeleõppe edukus on tingitud konkreetsete õppemeetodite kasutamisest; kas võib eristada efektiivsemaid ning vähem efektiivseid õppemeetodeid, vähemalt tuginedes õpilaste endi hinnangutele. Teisalt keskendub järgnev analüüs eestikeelse õppe tagajärgede väljaselgitamisele, seda nii individuaalsel tasandil (nt edasiõppimise võimalused, konkreetse aine tundmine) kui ka ühiskondlikul või kultuurilisel tasandil (nt pingete teravnemine/vähenemine eestlaste ja venelaste vahel, huvi kasv/vähenemine eesti kultuuri vastu vms).

4.1. Eestikeelset aineõpet toetavad tegurid

Abiturientidel paluti hinnata seda, kuivõrd tähtsad on teises keeles toimuva aineõpetuse seisukohalt õpetaja, õpilase pingutus, õpilase andekus, varasem eestikeelse aineõppe kogemus, „õpilase vanemad, kodu toetus“, õpilase võimalus praktiseerida eesti keelt ka mujal kui koolis. Jooniselt 10 ilmneb, et konkurentsituult (ning seejuures võrdselt) olulisimateks pidasid õpilased õpetaja isikut ja õpilase pingutust. Mõnevõrra vähem olulised on õpilaste hinnangul varasem eestikeelse aineõppe kogemus ning õpilase andekus, aga ka vanemate (kodu) toetus. Viimastest olulisemateks peeti kooliväliste eesti keele praktiseerimise võimaluste olemasolu. Teise keele õppimist toetavad tegurid olid sõltumatud konkreetsest ainest, mida oli õpitud ning ankeedis kirjeldamiseks valitud. Nõrk seos ilmnes vaid keele kasutamise võimaluste osas, mida olid oluliseks pidanud pigem noored, kes olid kirjeldamiseks valinud Eestiga mitte-seotud aine (nt bioloogia, füüsika, geograafia, keemia, kunst, matermaatika, muusika). Kuigi suhteliselt suur osa ankeedile vastanutest olid valinud variandi „muu“, täpsustas vaid 28 õpilast, mida nad selle all mõtlesid.

Joonis 10. Olulised tegurid teisekeelse aineõppe laabumiseks (%)

Vabavastuseliste täpsustustena märgiti teise keele õpet toetava faktorina kõige sagedamini häid, korrektselt kirjutatud või „hästi paigutatud informatsiooniga“¹⁷ õpikuid, aga ka haridussüsteemi üldiselt (selliselt vastas 5 õpilast). Lisaks mainiti õpilasest tulenevaid tegureid nagu üldine soov õppida või eesmärgistatud „eesti keele valdamine kas või kesktasemel“ (8) või enesekindlus teises keeles rääkimisel (2). Ankeedis etteantud nimekirjale oli sisuliseks täienduseks see, et noorte hinnangul, ankeedis vabas vormis väljendatuna, annab keeleõppimise edukusele palju juurde suhtluskogemus üldiselt kas eestlastega (7) või mõnes muus riigis, mille keelt õpitakse (1), aga ka kokkupuude konkreetse keelega meedias (1). Üks noor märkis ankeedis, et eesti keele õppimist kaudu on võimalik „eesti kultuuri tundmaõppimine“. Lisaks kirjutas üks õpilane, et kõik nimetatud faktorid „omavad võrdselt tähendust“.

Tabelis 16 esitatud tulemused näitavad, et otseselt õppega seotud faktoreid ehk õpetaja isikut ja õpilase pingutust, aga ka õpilase kultuurilisest taustast tulenevaid faktoreid on oluliselt peetud suhteliselt universaalselt eri keelelise kapitaliga noorte gruppides ning sõltumata kodusest või kooli taustast. Üheks väheeks diferentseerivaks teguriks osutus uuringus osalenud noore sugu – naissoost vastajad on ligi kümne protsendiühiku võrra sagedamini pidanud oluliseks õpetaja rolli, õpilase pingutust, aga ka hilisemaid teise keele kasutusvõimalusi. Kuigi sotsiaal-demograafiliste tunnuste osas on Eesti kodanikud hinnanud varasemat keeleõppimise vms kogemust olulisemalt kõrgemaks, on antud küsimuste lõikes raske püsivat trendi välja tuua Eesti kodakondsuseta vastajate statistilises mõttes väikese osakaalu tõttu uuringu valimis. Statistilises mõttes oluliselt osutus ka seos isa haridusega, st põhi- või keskkooli haridusega isade lapsed on olulisemaks pidanud õpilase pingutust teise keele õppimisel.

Tabel 16. Teise keele õppimist soodustavate tegurite iseloomustus
(seosekordaja Crameri V)¹⁸

		Õppet tulenevad faktorid	Õpilase sotsiaal- kultuurilisest taustast tulenevad faktorid
Sots.dem tunnused	Sugu	0,169**	0,166**
	Kodakondsus	0,058	0,179**
Kodune taust	Ema haridus	0,122	0,055
	Isa haridus	0,173**	0,144
Kooli taust	Eesti keele kasutamine kodus	0,037	0,12
	Kooli asukoht	0,093	0,068
	Aine õppimine gümnaasiumis eesti keeles	0,015	0,069
Keeleline kapital	Osatavate võõrkeelte arv	0,08	0,078
	Eesti keele oskuse tase	0,075	0,101

* p≤.01

** p≤.001

¹⁷ Siin ja edaspidi on jutumärkides esitatud noorte kommentaarid tõlgituna sõna-sõnalt selliselt, nagu need ankeedis olid kirjutatud.

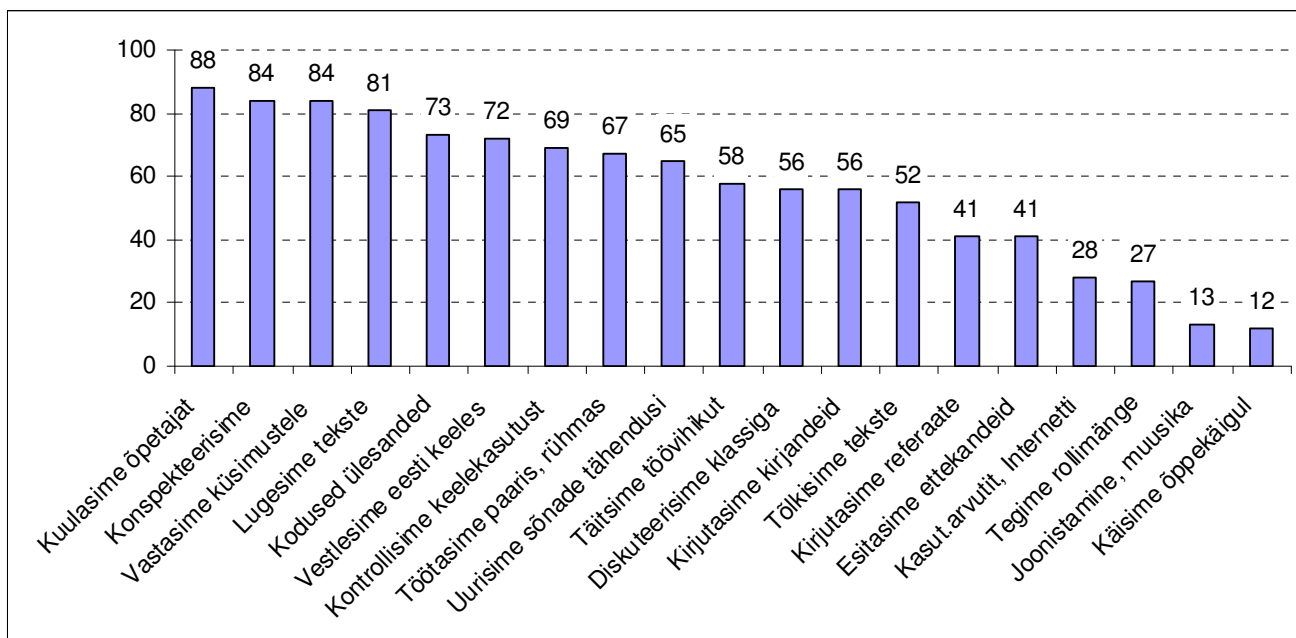
¹⁸ Õppemeetodist tulenevad faktorid: kokku on liidetud õpetaja isik ja õpilase pingutus osa teise keele õppimisel.

Õpilase sotsiaal-kultuurilisest taustast tulenevad faktorid: kokku on liidetud õpilase andekus, varasem kogemus, vanemad ja kodu, kasutamise võimalused.

Lisaks joonisel esitatud üldjaotustele ning tabelis esitatud seoseanalüüsidele kasutatakse järgnevalt variatiivsuse analüüsi, mis annab võimaluse võrrelda kooli vs. indiviidi rolli. Varieeruvuse analüüs näitab, et alla 10% varieeruvusest teise keele õppimist soodustavates teguritest on kirjeldatav kooli kaudu. Seega, kuigi õpilase pingutust ja õpetaja rolli hinnatakse teise keele õppimisel kõige olulisemaks, leiavad teise keelse aineõppe situatsioon õpilaste poolt väga erinevat vastuvõtmist ja tõlgendamist. Sellised tulemused annavad tunnistust individuaalse lähenemise olulisusest ning vajadusest õppemetoodikate paindlikkuse järele teise keele õpetamisel.

4.2. Õppetegevused eestikeelses aineõpetuses

Ankeedi küsimusteplokis, mis uuris õppemeetodeid (st võimalikke õppetegevusi), tuli vastajal 20 tegevuse kirjelduse juures märkida, kui sageli seda ühes tema enda poolt valitud eestikeelses õppeaines kasutati. Tulemused joonisel 11 näitavad, et kõige kõrgemad protsentjaotused on saanud suhteliselt traditsioonilised õpetamismeetodid, st õpetaja kuulamine, konspekterimine, küsimustele vastamine, tekstide lugemine ja tõlkimine, töövihiku või töölehtede täitmine. Teine grupp õppemeetodeid, mida eestikeelses aineõpetuses veidi vähem kasutatakse, on oma olemuselt mõnevõrra aktiivsemad – paaris või rühmas töötamine, klassiga diskuteerimine, kaasõpilastele ettekannete esitamine, referaatide, kirjandite või esseede kirjutamine ja rollimängud. Selle grupiga on oluliselt korreleeritud ka arvuti ja Interneti kasutamine, mis näitab head potentsiaali elektroonilise meedia kasutamiseks õppetöö interaktiivsemaks muutmiseks.

Joonis 11. Eestikeelses aineõppes kasutatud meetodid (% aeg-ajalt või sageli)

Kolmas grupp õppemeetodeid, mida on samuti suhteliselt palju kasutatud, hõlmab õppekeelele keskenduvaid tegevusi eestikeelse aineõpetuse raames, sisaldades nii

aktiivsemaid kui passiivsemaid meetodeid, nt koduste ülesannete tegemine eesti keeles, keelekasutuse õigsuse kontrollimine, eesti keeles vestlemine ja sõnade tähenduste uurimine. Kõige vähem on kasutatud alternatiivseid tegevusi, nt õppekäikudel käimist ning kunstiloomingu või muusikaga tegelemist. Viimast valisid arvatavalt õpilased, kes olid õppinud eesti keeles vastavat ainet (kunst, muusika)¹⁹.

Tabelis 17 on esitatud eestikeelses aineõpetuses kasutatud õppemeetodite iseloomustus taustatunnuste lõikes. Esitatud on vaid seosed kooli tausta ning individuaalse keelelise kapitali lõikes, kuna õppemeetodi valik sõltub eeskõtt õppeainest või õpetajast. Analüüsist ilmneb, et oluliseks õppemeetodeid diferentseerivaks teguriks osutus oodatavalt kool, st konkreetsete õppemeetodite valik sõltub suurest konkreetsest koolist ja õpetajast. Tulemused tabelis 17 näitavad, et alternatiivseid õppemeetodeid on enam kasutatud Ida-Eestis võrreldes teiste piirkondadega. Kuna üldine eesti keele oskuse tase on selles piirkonnas tuginedes eelnevates peatükkides esitatud analüüsile veidi tagasihoidlikum, võib selline tulemus väljendada teatud raskusi eestikeelse aineõpetuse sisseviimisel, st eesti keeles võidakse õpetada aineid, mis olemuslikult nõuavad vähesemat keele kasutamist (kunsti- või muusikaõpetus).

Tabel 17. Eestikeelses aineõpetuses kasutatud õppemeetodite iseloomustus
(seosekordaja Crameri V)²⁰

		Traditsioonilised aktiivsed meetodid	Traditsioonilised passiivsed meetodid	Keele õppimisega seotud meetodid	Alternatiivsed meetodid
Kooli taust	Kooli asukoht	0,174**	0,128**	0,056	0,294**
Keeleline kapital	Osatavate võõrkeelte arv	0,055	0,04	0,043	0,143**
	Eesti keele oskuse tase	0,048	0,11	0,048	0,109

* p≤.01

** p≤.001

Teisalt võivad sellised tulemused näidata ka alternatiivsete õppemeetodite väljatöötamise ja rakendamise vajadust tingimustes, kus igapäevane elukeskkond jms annavad vähem võimalusi teise keele kasutamiseks. Ka traditsioonilisi aktiivseid ja passiivseid õppemeetodid on Ida-Eesti koolides kasutatud mõnevõrra sagedamini, mis näitab jällegi selle piirkonna vajadusest mitmekesisest, aga ka paindlike eesti keele õpetamise meetodite järgi.

Lisaks eestikeelses aineõpetuses kasutatud meetodite protsentuaalsetele jaotustele ja seoseanalüüsile, analüüsitakse ka siin võrdlevalt varieeruvuse erinevust õpilaste ja koolide

¹⁹ Ankeedis paluti abiturientidel märkida ka aine, mida eesti keeles on õpitud ning millele konkreetselt mõeldakse, kui vastatakse õpetegevusi puudutavatele küsimustele. Kuna tegelikkuses oli aineid, mida eesti keeles õpiti, rohkem kui üks, pole tagantjärele võimalik kontrollida, millist ainet õpilased vastamisel silmas pidasid.

²⁰ Traditsioonilised aktiivsed meetodid: kokku on liidetud paaris või rühmas töötamine, klassiga diskuteerimine, kaasõpilastele ettekannete esitamine, referaatide, kirjandite või esseede kirjutamine ja rollimängud.

Traditsioonilised passiivsed meetodid: kokku on liidetud õpetaja kuulamine, konspekteerimine, küsimustele vastamine, tekstide lugemine ja tõlkimine, töövihiku või töölehtede täitmine

Keele õppimisega seotud meetodid: kokku on liidetud koduste ülesannete tegemine eesti keeles, keelekasutuse õigsuse kontrollimine, eesti keeles vestlemine ja sõnade tähenduste uurimine.

Alternatiivsed meetodid: kokku on liidetud õppekäikudel käimine, kunstiloomingu või muusikaga tegelemine.

lõikes. Varieeruvuse analüüs näitab, et kui varieeruvus koolikeskkonnas selgitab vähem traditsiooniliste passiivsete ja alternatiivsete meetodite kasutamist (alla 10%), siis varieeruvus koolikeskkonnas aitab selgitada traditsiooniliste aktiivsete (23%) ja otseselt keeleõppimisega seotud meetodite kasutamist (32%). Ehk teisisõnu, traditsiooniliste passiivsete meetodite kasutamine on eri koolides suhteliselt valdav (nt õpetaja kuulamine, konspekterimine, tekstide lugemine vms), kuid aktiivõppemeetodite kasutamise/mittekasutamise osas on vene õppekeelega koolid üsnagi erinevad.

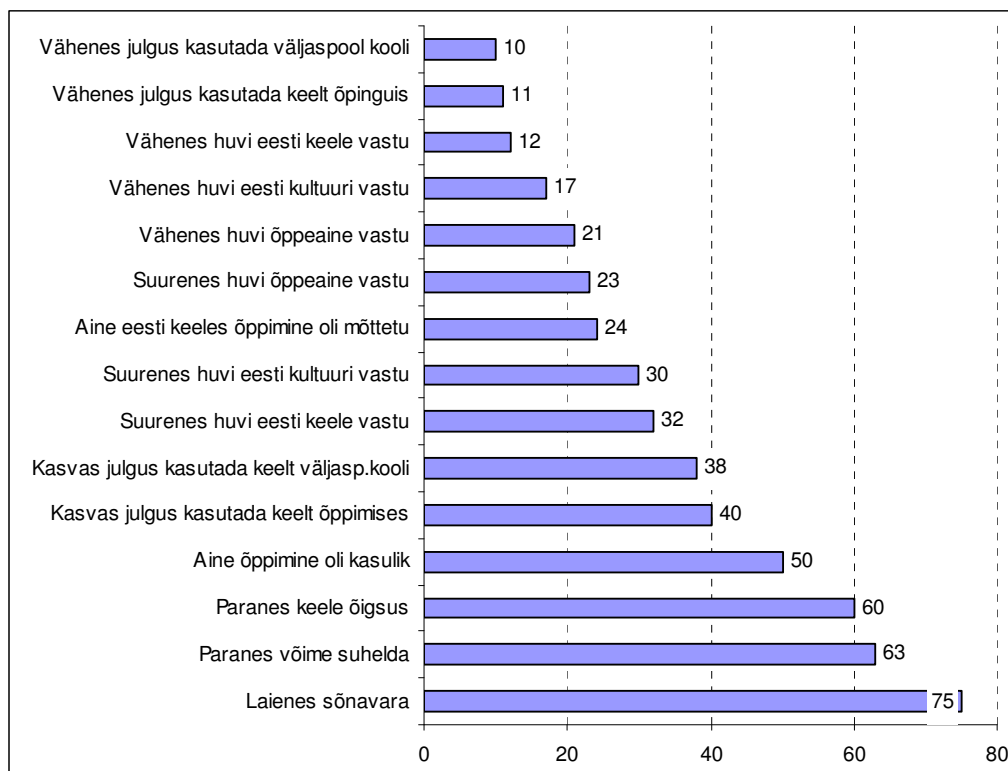
Kokkuvõttes näitavad eesti keele õppimise meetodite ja tulemuslikkuse analüüsi tulemused, et eesti keele õpetamise ja õppimise edukusel on õpilaste arvates olulised nii õpilase pingutus kui ka õpetaja roll. Neid tegureid on oluliseks peetud suhteliselt universaalselt eri keelelise kapitaliga noorte gruppides ning sõltumata kodusest või kooli taustast. Kui keeleoskuse enda kujunemisel polnud koolikeskkond niivõrd määrav, siis konkreetsete õppemeetodite valik on kooliti ja õppeaineti suuresti diferentseeritud. Tulemused näitavad paindliku lähenemise vajadust eestikeelsele õppele, st alternatiivsete ja aktiivsete õppemeetodite kasutamise korral on noored väljendanud paremat keeleoskust.

5. Eestikeelse aineõppe tulemuslikkus

Teine aspekt, mida sooviti käesoleva küsitluse käigus seoses eestikeelse aineõppega uurida, on abiturientide hinnangud eestikeelse aineõppe tulemustele ja tagajärgedele, seda nii individuaalsel tasandil (nt edasiõppimise võimalused, konkreetse aine tundmine), kui ka ühiskondlikul või kultuurilisel tasandil (nt pingete teravnemine/vähenedmine eestlaste ja venelaste vahel, huvi kasv/vähenedmine eesti kultuuri vastu jms).

5.1. Hinnang eestikeelse aineõppe tulemuslikkusele

Joonisel 12 on esitatud protsentjaotused abiturientidele esitatud 15 võimaliku eestikeelse aineõppe tagajärje kohta. Eri tagajärgede omavaheliste korrelatsioonide alusel on võimalik jämedalt eristada kaks keeleõppe tulemit. Esimene tagajärgede grupp, mille osas on kõige kõrgemad protsentjaotused, on seotud keele õppimise ja kasutamisega – eestikeelse aineõppe tulemusena laienes sõnavara, paranes suutlikkus suhelda, paranes eesti keele kasutamise õigsus ning selle aine õppimine eesti keeles oli konkreetse noore jaoks kasulik.

Joonis 12. Hinnang eestikeelse aineõppe tulemuslikkusele (%)

Teine grupp hinnanguid eestikeelse aineõpetuse tulemustele on oma olemuselt hoiakulised ja pole mitte niivõrd seotud keele ja õppimise protsessiga, vaid keeleõppe kultuurilis-pedagoogiliste tagajärgedega – tänu eestikeelsele aineõpetusele kasvas julgus kasutada eesti keelt õppimises, kasvas julgus kasutada eesti keelt väljaspool kooli, suurenes huvi

eesti keele vastu ning suurenes huvi eesti kultuuri vastu. Nende valdkondade osas on protsentjaotused võrreldes esimese küsimustegrupiga mõnevõrra tagasihoidlikumad (keele õppimise ja kasutamisega seotud väited). Kuigi eestikeelse aineõpetuse rolli nähakse eelkõige olevat seotud keele kui suhtlemisvahendi arendamisega, on ligi kolmandikul abiturientidest seeläbi suurenenud ka avatus ja huvi eesti keele ja kultuuri suhtes. Võimalikke negatiivseid tagajärgi on hinnatud suhteliselt marginaalseteks (vähenes julgus kasutada keelt väljaspool kooli või õpingutes, vähenes huvi eesti kultuuri ja eesti keele vastu). Kuna ligi viiendik vastajatest on maininud, et huvi õppeaine vastu on kas suurenenud või kahanenud, õppeainet ennast on aga ligi pooltel juhtumitel hinnatud kasulikuks, on noorte hinnangutele tuginedes eesti keeles õppimine ning konkreetse ainevaldkonna atraktiivsus suhteliselt sõltumatud.

Tabelis 18 esitatud seosekordaja Crameri V võimaldab analüüsida eestikeelse aineõppe tulemuslikkusele antud hinnangute statistilist seost sotsiaaldemograafiliste tunnustega kooli, koduse tausta ning individuaalse keelelise kapitali lõikes. Kui sotsiaaldemograafiline taust osutus ebaoluliseks eestikeelse aineõppe tagajärgede kirjeldamisel, siis teised tegurid on hinnangute diferentseerijatena olulised. Analüüs koduse tausta lõikes näitab, et eesti keelt kodus kasutavad noored on üldiselt mõnevõrra positiivsemalt hinnanud eestikeelse aineõppe keelelis-kultuurilisi tagajärgi (st suureneb huvi keele ja kultuuri vastu ning kasvab julgus kasutada keelt). Kooli asukoha lõikes ilmnes, et Tallinna ja Lõuna-Eesti noored, kes olid ka suuremas mahus kogenud eestikeelset aineõpetust, olid hinnanud oluliselt positiivsemaks tagajärgi üldisele keelelisele suutlikkusele ning eesti kultuuri suhtes avatuse kujunemisele. Loogiliselt on suurema keelelise kapitaliga (st suurema arvu võõrkeelte oskajad) noored hinnanud keeleõppe positiivseid tagajärgi enam. Ka kõrgema eesti keele oskuse tasemega noorte hinnangul suurendab keeleõpe huvi eesti kultuuri vastu ja julgust keelt kasutada.

Tabel 18. Eestikeelse aineõppe tulemuslikkuse iseloomustus
(seosekordaja Cramer'i V)²¹

		Keeleline suutlikkus	Positiivsed keelelis-kultuurilised tagajärjed	Negatiivsed keelelis-kultuurilised tagajärjed
Sots.dem tunnused	Sugu	0,001	0,048	0,109*
	Kodakondsus	0,065	0,102	0,009
Kodune taust	Ema haridus	0,109*	0,123**	0,124**
	Isa haridus	0,148**	0,132**	0,133**
	Eesti keele kasutamine kodus	0,067	0,139**	0,033
Kooli taust	Kooli asukoht	0,392**	0,278**	0,235**
	Aine õppimine gümnaasiumis eesti keeles	0,498**	0,365**	0,24
Keeleline kapital	Osatavate võõrkeelte arv	0,181**	0,197**	0,074
	Eesti keele oskuse tase	0,195	0,249**	0,071

* p≤.01

** p≤.001

²¹ *** Keeleline suutlikkus: kokku on liidetud laienes sõnavara, paranes suutlikkus suhelda, paranes eesti keele kasutamise õigus ning selle aine õppimine eesti keeles oli konkreetse noore jaoks kasulik.

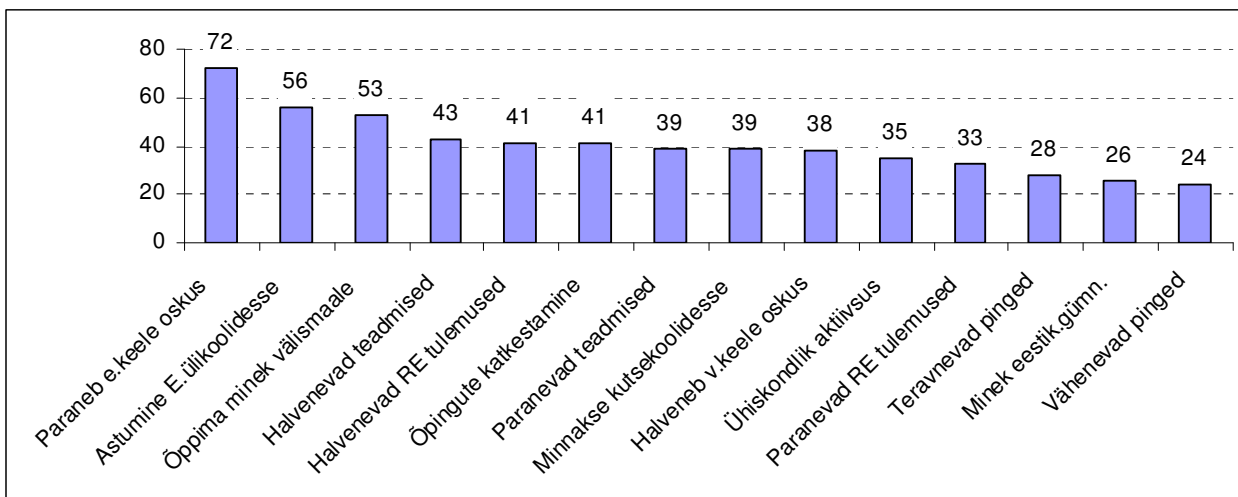
Positiivsed keelelis-kultuurilised tagajärjed: kokku on liidetud kasvas julgus kasutada eesti keelt õppimises, kasvas julgus kasutada eesti keelt väljaspool kooli, suurenes huvi eesti keele vastu ning suurenes huvi eesti kultuuri vastu.

Negatiivsed keelelis-kultuurilised tagajärjed: kokku on liidetud vähenes julgus kasutada keelt väljaspool kooli või õpingutes, vähenes huvi eesti kultuuri ja eesti keele vastu.

Sarnaselt eelnevatele alapeatükkidele on ka siin tehtud varieeruvuse analüüs. Erinevalt aga eelnevatest tulemustest ilmnes eestikeelse aineõppe tulemuslikkuse analüüsimisel kooli olulisem mõju. St 22% varieeruvusest eestikeelse aineõppe hinnangulistes negatiivsetes tagajärgedes, 46% varieeruvusest positiivses tagajärjest ning koguni 81% variatiivsusest keelelise suutlikkuse tagajärgede osas on kirjeldatav koolide erinevuse kaudu. Sellised tulemused näitavad, et konkreetsest koolikeskkonnast sõltub see, kui tulemuslikuks hinnatakse eestikeelset aineõpetust ning millisena nähakse keeleõppe kultuurilisi tagajärgi. Erinevus ei tulene vaid kooli asukohast Eesti erinevas piirkonnas (ning vastavalt linna või maakonna keelekeskkonnast), vaid konkreetse koolis valitsevast kultuurilis-poliitilisest vms meelestatusest ning kultuurilisest avatusest. Kui keeleoskuse taseme kujunemisel olid indiviididest tulenevad faktorid olulisemad, siis hoiakute kujunemisel, mis omakorda võivad toetada/takistada keele- või aineõpet, mängib koolikeskkond olulist rolli.

5.2. Eestikeelse õppe individuaalsed ja ühiskondlikud tagajärjed

Lisaks aineõppe tulemuslikkuse hindamisele uuriti noortelt arvamusi selle kohta, millised võivad olla eestikeelse aineõpetuse tagajärjed konkreetse õpilase edasisele eluteele, aga ka tähendus ühiskonna jaoks tervikuna. Noortele esitati 14 väidet venekeelsete gümnaasiumide eestikeelse õppele üleviimise mõjude kohta. Tulemused on esitatud joonisel 13. Omavaheliste korrelatsioonide alusel on vastused jaotatavad jämedalt kolme erinevasse gruppi – positiivsed tagajärjed õpilase jaoks, negatiivsed tagajärjed õpilase jaoks ning negatiivsed tagajärjed ühiskonna jaoks.

Joonis 13. Võimalikud tulemused ja tagajärjed eestikeelsele gümnaasiumiõppele üleminekul (% pigem see ja kindlasti see)

Keskmiselt kõige kõrgemad protsentjaotused on eestikeelse õppe positiivsetel tagajärgedel (keskmine protsent 42) – paraneb eesti keele oskus, sageneb astumine eestikeelsetesse gümnaasiumidesse ja Eesti ülikoolidesse, paranevad riigieksamite tulemused ja vähenevad pinged eestlaste ja venelaste vahel. Teisel kohal keskmise protsentjaotuse poolest on negatiivsed ühiskondlikud tagajärjed (40%) – sageneb õppima minek välismaale, sageneb õpingute katkestamine, sageneb minek kutsekoolidesse ja teravnevad pinged eestlaste ja

venelaste vahel. Kolmandal kohal on eestikeelse gümnaasiumiõppe negatiivsed tagajärjed üksikindviidile (keskmine 39%) – halvenevad teadmised ja oskused, halvenevad riigieksamite tulemused ning halveneb vene keele oskus.

Tulemused joonisel 13 näitavad, et kõige sagedamini valitud variandid on seotud kõigi nende eri tasanditega. Nii on noored üksmeelel, et tänu eestikeelsele gümnaasiumiõppele paraneb eesti keele oskus (positiivsed individuaalsed tagajärjed), kuid kardetakse teadmiste ja oskuste halvenemist eestikeelse aineõppe korral (negatiivsed individuaalsed tagajärjed) või oodatakse õppima minekut välismaale. Seega puudub noorte seas üksmeel, kas eestikeelsele gümnaasiumiõppele ülemineku võimalikud tulemused ja tagajärjed on pigem positiivsed või negatiivsed. Siiski annavad tunnuste omavahelised korrelatsioonid alust oletada optimistlike hinnangute jätkuvat kasvu. Nii kirjeldab esimene grupp väiteid, mis on seotud positiivsete tagajärgedega, suurima osa kogu hinnangute variatiivsusest (31%). Teisalt kirjeldavad eestikeelse õppe võimalikud negatiivsed tagajärjed indiviidi ning ühiskonna tasandil vähesemat osa kogu hinnangute variatiivsusest (vastavalt 15% ja 9%). Lisaks on hoiakud sisemiselt vastuolulised ning korrelatsioonide alusel eristuvad kaks hoiakute gruppi – individuaalne ja ühiskondlik – annavad tunnistust ootuste teatavast mitmekesisusest või polariseerumisest.

Tabel 19. Eestikeelsele gümnaasiumiõppele ülemineku tagajärgede iseloomustus
(seosekordaja Crameri V)²²

		Positiivsed tagajärjed	Negatiivsed individuaalsed tagajärjed	Negatiivsed ühiskondlikud tagajärjed
Sots.dem tunnused	Sugu	0,083	0,029	0,014
	Kodakondsus	0,031	0,039	0,058
Kodune taust	Ema haridus	0,016	0,014	0,027
	Isa haridus	0,01	0,155**	0,035
	Eesti keele kasutamine kodus	0,027	0,015	0,055
Kooli taust	Kooli asukoht	0,101	0,032	0,083
	Aine õppimine gümnaasiumis eesti keeles	0,03	0,055	0,086
Keeleline kapital	Osatavate võõrkeelte arv	0,014	0,04	0,022
	Eesti keele oskuse tase	0,021	0,029	0,071

* p≤.01

** p≤.001

Tabelis 19 on toodud eestikeelsele gümnaasiumiõppele omistatud tagajärgede iseloomustus antud uuringu seisukohalt oluliste taustatunnuste lõikes, sarnaselt käesoleva aruande eelnevate alapeatükkidega. Erinevalt aga eelnevast osutusid hinnangud eestikeelse õppe tagajärgedele kõige vähem diferentseerituks nii õpilaste sotsiaal-demograafiliste taustatunnuste, koduse kultuurilise ja kooli tausta lõikes, aga ka õpilase keelelise kapitali osas. Sellised tulemused näitavad positiivset trendi, et õpilased ei moodusta oma

²² Positiivsed tagajärjed: kokku on liidetud paraneb eesti keele oskus, sageneb astumine eestikeelsetesse gümnaasiumidesse ja Eesti ülikoolidesse, paranevad riigieksamite tulemused ja vähenevad pinged eestlaste ja venelaste vahel.

Negatiivsed ühiskondlikud tagajärjed: kokku on liidetud sageneb õppima minek välismaale, sageneb õpingute katkestamine, sageneb minek kutsekoolidesse ja teravnevad pinged eestlaste ja venelaste vahel.

Negatiivsed individuaalsed tagajärjed: kokku on liidetud halvenevad teadmised ja oskused, halvenevad riigieksamite tulemused ning halveneb vene keele oskus.

sotsialiseerumise keskkonnast tulenevalt erinevaid rahulolu/rahulolematuse gruppe. Teatav ootuste vastuolulisus eestikeelse õppe võimalike tagajärgede osas on eri õpilaste gruppe ühendavaks nähtuseks – ilmselt on noored orienteeritud valdavalt isiklikule heaolule ja praktilistele eesmärkidele, mistõttu eestikeelse õppe ühiskondlike tagajärgede peale kuigivõrd ei mõelda.

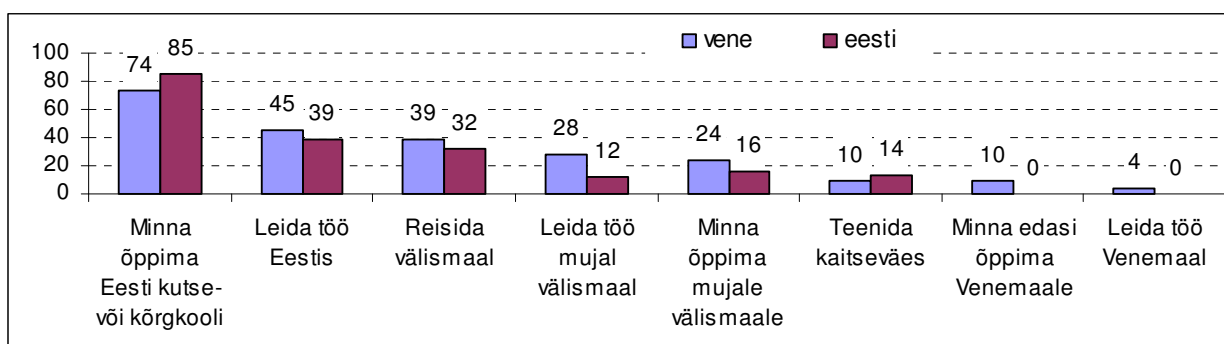
Lisaks viidi läbi variatiivsuse analüüs, mis võimaldab välja selgitada, kuivõrd varieeruvus eestikeelsele gümnaasiumiõppele ülemineku tagajärgede hinnangutes on selgitatav individuaalsete erinevuste poolt või kuivõrd on tegemist koolidest tingitud eripäraga. Analüüs näitab, et alla 10% variatiivsusest eestikeelse õppe hinnangutes on selgitatav koolide erinevuse poolt (10% individuaalsete negatiivsete tagajärgede korral, teistel juhtudel 5%). Ülejäänud 90% hinnangutes on selgitatav individuaalsete erinevuste poolt. Kuigi eelnev tabel näitas, et hinnangud pole eristatavad sotsiaal-demograafiliste jms taustatunnuste lõikes, on hinnangud erinevad sõltuvalt kitsamast sotsialiseerumiskeskonnast, st tingitud indikaatoritest, mida käesolev uuring ei hõlmanud või mida on raske otseselt mõõta. Siiski on kümneprotsendiline „selgitusjõud” ka koolil, st mõnevõrra sõltub see konkreetsest koolist, kasutatud õppemeetoditest, keeleõppega samal ajal toimuvast kultuuriõppest jms (st mitte ainult kooli asukohast, vt eelnev tabel). Kooli osa on mõnevõrra suurem just õpilase endaga seotud negatiivsete konnotatsioonide esinemisel või puudumisel.

Kokkuvõtteks võib öelda, et noored on eestikeelse aineõppe tagajärgede suhtes meelestatud suhteliselt positiivselt. Rahulolematust pole sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes diferentseeritud, mistõttu ei moodustu rahulolu alusel ning sotsialiseerumise keskkonnast tulenevalt eraldiseisvaid noorte gruppe. Noored pole kuigi kindlad, kuivõrd eestikeelne aineõpetus võib üldse mingit negatiivset mõju avaldada üksikindiviidile või ühiskonnale tervikuna. Näiteks ainealaste teamiste ja riigieksami tulemuste võimalikku halvenemist pidas ootuspäraseks 2/5 vastanutest. Umbes sama palju vastajaid pidas aga võimalikuks ka ainealaste teadmiste paranemist, samas kui riigieksamitulemuste paranemist pidas võimalikuks kolmandik vastajaid.

6. Abiturientide tulevikukavatsused

Viimane küsimusteplokk vene õppekeelega koolide abiturientide uuringust keskendus noorte tulevikuplaanide väljaselgitamisele. Teemat sooviti uurida põhjusel, et tulevikuplaanid aitavad ühest küljest aimu saada noorte sotsiaal-kultuurilisest jms seotusest Eesti ühiskonnaga (nt migratsioonisoovid võivad väljendada nõrka seotust Eestiga) ja hea eesti keele omandamise motiveeritusest. Teisest küljest võivad tulevikukavad anda tunnistust noorte kapitaliseeritusest võõrkeelte näol – eesti kui teise keele, aga ka teiste võõrkeelte oskus võib anda võimalused edasisteks õpinguteks või töötamiseks kas Eestis või väljaspool seda. Tulevikukavasid käsitlev küsimusteplokk oli antud küsitluses eripärane, kuna sarnased küsimused esitati ka 438-le eesti koolide abiturientidele.

Joonisel 14 on esitatud protsentjaotused nende küsimuste lõikes, millega abiturientidelt uuriti, mida nad kavatsesid pärast gümnaasiumi lõpetamist teha. Positiivse tulemusena võib välja tuua, et enamus vastanutest seob oma lähituleviku Eestiga – soovitakse kas jätkata õpinguid või alustada tööelu. Siiski on vene noorte protsendid siin eestlastest mõnevõrra madalamad. Teistest Eestiga seotud variantidest on oluliselt madalama protsentjaotuse osaliseks saanud kaitseväes teenimine. Selline tulemus ei pruugi peegeldada niivõrd vähest seotud Eesti riigiga, vaid väljendada üldiselt noorte orienteeritust õppimisele. Selline trend on omane nii eesti kui ka vene noortele (4%-list erinevust ei saa pidada statistiliselt oluliseks).

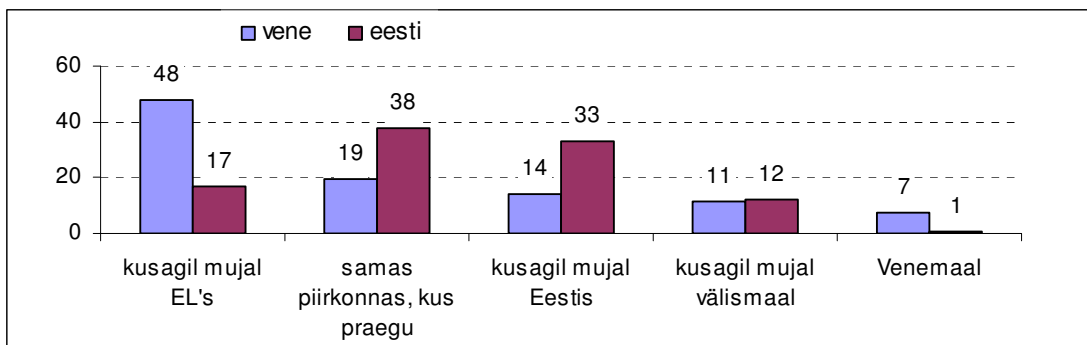
Joonis 14. Eesti ja vene õppekeelega koolide abiturientide plaanid 2 aasta jooksul (%)²³

Vene koolide abiturientide mõnevõrra väiksem Eestile-orienteeritus ilmneb suuremas valmisolekus minna välismaale, nii Venemaale kui ka mujale välismaale, seda nii seoses õpingutega kui ka tööga. Tulemused võivad olla tingitud paremast keelelisest kapitalist (st vene noorte eesti keele oskus on parem kui eesti noorte vene keele oskus), suurematest valikuvõimalustest, aga ka mõnevõrra suuremast teadlikkusest ja survest iseseisvalt hakkama saada. Siiski, vaatamata venekeelse meediaruumi suhtelisele olulisusele vene noorte jaoks ning venekeelse kultuurilise lähikeskkonna olemasolule perekondlike jms sidemete näol või sugulus- vms kontaktide vormis, domineerib noorte reaalsetes praktikates (töö- ja õppimisplaanides) selgelt orienteeritus Eesti riigile. Tunnuste

²³ Eesti ja vene abiturientidele esitatud küsimuste variandid erinesid teatud määral. Nii ei küsitud Eesti koolide õpilastelt Venemaale tööle- ega õppimaasumise kohta.

omavaheliste korrelatsioonide alusel eristuv kolmas tunnustegrupp on seotud muu välismaaga, st ligi neljandik noortest soovivad minna välismaale kas õppima või tööle.

Teine küsimus, mis ankeedis noorte tulevikuplaane puudutas, keskendus soovitavale elukohale 10 aasta pärast. Noortele esitatud vastusevariandid ning vastavad protsentjaotused on esitatud joonisel 15. Tulemused kinnitavad eelnevalt analüüsitud trendi, et vene noored on enam välismaale orienteeritud. Tulemused näitavad, et kui lähituleviku on nii eesti kui vene noored enamasti seostanud Eestiga, siis pikemas perspektiivis soovivad eelkõige vene õppekeelega koolide abiturientid elada ja töötada mõnes teises Euroopa Liidu liikmesriigis. Ühest küljest näitavad sellised tulemused, et noored hindavad Eestist saadavat haridust ning näevad selles n-ö hüppelauda lääneriikidesse edasi õppima või tööle minekuks. Teisalt võib tegemist olla vanusgrupile omase kultuurilise avatuse ning uutele kogemustele orienteeritud uudishimuga, mis ei pruugi otseselt peegeldada migratsioonisoove ning ei ennusta kaugeltki tulevase migratsioonitrende. Kolmandik noortest näeb oma tulevikku ka pikemas perspektiivis seotuna Eestiga – kas samas piirkonnas, kus praegu, või kusagil mujal Eestis. Sarnaselt lühiajaliste tulevikuplaanidega on ka siin suhteliselt marginaalne osa noortest seostanud oma tuleviku Venemaaga.

Joonis 15. Eesti ja vene õppekeelega koolide abiturientide elamissoovid 10 a. pärast (%)

Tabelis 20 on esitatud vene õppekeelega koolide abiturientide tulevikuplaanide iseloomustus sotsiaaldemograafiliste tunnuste, koduse ja kooli tausta ning keelilise kapitali lõikes. Tabelis on esitatud seosekordaja Crameri V väärtused ning tärniga on märgitud seose statistiline olulisus. Tabelist ilmneb, et seosed on statistiliselt olulised vaid tulevikuplaanide osas, mis on sisuliselt seotud Eestiga. Seosed välismaale ning Venemaale orienteeritud tulevikuplaanide lõikes puuduvad, mis võib muuhulgas olla tingitud asjaolust, et vastavate küsimuste vastused on saanud suhteliselt madalad protsentjaotused. Tulemused tabelis näitavad, et tulevikuplaanid Eestiga on diferentseeritud koduse ja kooli tausta (elukoha) ning keelilise kapitali lõikes. Üldiselt on kõrgharidusega vanemate lapsed vähem seostanud oma tulevikku Eestiga. Sellised tulemused võivad kaudselt tunnistust anda selle noortegrupi pisut paremast sotsiaalsest jms kapitalist, kodusest eeskujust, mistõttu soovitakse kasvõi ajutiselt õppida või töötada Eestist väljaspool.

Üllatava tulemusena on Ida-Eestist pärit noored mõnevõrra enam soovinud oma tulevikku seostada Eestiga, eelkõige kutse- või kõrgkooliõpingute näol. Sellised tulemused võivad näidata piisavaid, sh venekeelseid õppimisvõimalusi Ida-Virumaal (nt TÜ Narva Kolledz jms). Siiski on siin statistilises mõttes tegemist suhteliselt nõrga seosega – ka soov asuda õppima Venemaale või mujale välismaale on selles grupis esindatud. Tabelist ilmnev viimane ja kõige tugevam seos on Eestisse jäämise soovi ja eesti keele oskuse suhteliselt

madalama taseme vahel: Eestiga seostavad oma tulevikku mõnevõrra sagedamini madala ja keskmise eesti keele valdamise ja mõistmise tasemega noored. Tegemist võib olla noorte grupiga, kes loodavad olemasoleva vene keele oskusega leida edasiõppimis- või töövõimalused Eestis. Minek välismaale (ka Venemaale) nõuaks paremat keelelist kapitali (nagu öeldud, valdavad eesti keelt hästi oskajad paremini ka inglise keelt jm keeli) vm võimekust. Viimane võib selgitada ka suuremat Eestisse jääda soovijate osakaalu Ida-Virumaal.

Kui lühiajaliste tulevikuplaanide osas ei ilmnenud seost sotsiaaldemograafiliste tunnuste osas, siis pikaajaliste plaanide lõikes ilmsid olulised seosed kodakondsuse lõikes. Seoseanalüüs näitab, et oma tuleviku seovad Eestiga vm Euroopa Liidu liikmesriigiga mõnevõrra enam Eesti kodanikud (erinevus teistest u 20%). Tulemused on ootuspärased, arvestades lihtsamaid liikumisvõimalusi EL sees liikmesmaade kodanikele.

Tabel 20. Vene õppekeelega koolide abiturientide tulevikuplaanide iseloomustus
(seosekordaja Crameri V)²⁴

		Tulevik seotud Eestiga	Tulevik seotud Venemaaga	Tulevik seotud muu välismaaga	Elukoht 10 aasta pärast
Sots.dem tunnused	Sugu	0,029	0,015	0,026	0,072
	Kodakondsus	0,026	0,096	0,001	0,176**
Kodune taust	Ema haridus	0,152**	0,062	0,097	0,177**
	Isa haridus	0,138**	0,078	0,091	0,104
	Eesti keele kasutamine kodus	0,021	0,092	0,038	0,046
Kooli taust	Kooli asukoht	0,120**	0,046	0,066	0,055
	Aine õppimine gümnaasiumis eesti keeles	0,013	0,017	0,033	0,029
Keeleline kapital	Osatavate võõrkeelte arv	0,11	0,018	0,078	0,105
	Eesti keele oskuse tase	0,184**	0,057	0,051	0,112

* p≤.01

** p≤.001

Varieeruvuse analüüs täiendab olemasolevaid sagedusjaotuste ja seoste analüüsi. Varieeruvuse analüüs võimaldab näidata, millest on erinevused tulevikuplaanides tingitud, st kui suurel määral on tegemist koolide (või elukoha) erinevustest tulenevaga ning millist rolli mängivad individuaalsed kultuurilised jms erinevused. Analüüs näitab, et vaid 4% varieeruvusi abiturientide tulevikuplaanides on selgitatavad kooli (või selle asukoha) poolt, st valdav osa tulevikuplaanidest on tingitud individuaalsetest erinevustest. Tulemused on üsnagi ootuspärased, arvestades seda, et noorte tulevikuplaanide kujunemise alused võivad olla väga mitmekesised, tulenedes kodustest eeskujudest, materiaalistest võimalustest, perekonna sotsiaalsest võrgustikust, individuaalsetest võimetest jms.

Kokkuvõttes näitab vene õppekeelega koolide abiturientide tulevikukavatsuste analüüs, et kuigi noored soovivad lähitulevikus mõneks ajaks minna välismaale tööle või õppima,

²⁴ Tulevik seotud Eestiga: kokku on liidetud õppima minek Eesti kutse- või kõrgkooli, leida tööd Eestis, teenida kaitseväes.

Tulevik seotud Venemaaga: kokku on liidetud: leida töö Venemaal, minna edasi õppima Venemaale.

Tulevik seotud muu välismaaga: kokku on liidetud: leida töö mujal välismaal, reisida välismaal, minna õppima mujale välismaale.

seostab suur enamus noortest oma lähituleviku Eestiga. Pikemas ehk 10-aastases perspektiivis soovivad vene noored aga sagedamini kui eestlased elada mõnes muus Euroopa Liidu liikmesriigis. Sellised tulemused võivad peegeldada nende noorte paremat keelelist kapitali, kitsamaid oskuste-teadmiste rakendamisvõimalusi Eestis, aga ka tunnetatud konkurentsist tulenevalt suuremat hakkamasaamise valmisolekut või survet.

KOKKUVÕTE

Käeolev aruanne keskendub Eesti vene õppekeelega koolide abiturientide küsitlustulemuste analüüsimisele. Uuring viidi läbi Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskuselt tellitud kolme-aastase projekti „Vene laps venekeelse üldhariduskooli eestikeelses õppes” raames. Uuringu raames küsitleti 546 venekeelsete gümnaasiumite abiturienti, tulevikuplaanide osas võrdlusena ka 438 eestikeelsete koolide abiturienti. Kvantitatiivne analüüs keskendub noorte võõrkeelte oskusele ja kasutamise keskkonnale, eesti keele valdamisele ja mõistmisele, eesti keele oskuse kujunemise allikatele, eesti keele õppimise meetoditele ja tulemuslikkusele ning abiturientide tulevikukavatsustele.

Analüüs näitab, et Eesti venekeelsete koolide abiturientid on suhteliselt hea võõrkeelte oskusega noorte grupp (ligi pooled oskavad kahte võõrkeelt, kolmandik kolme ja enam võõrkeelt). Kui kodus kasutatakse domineerivalt vene keelt, siis teistes olukordades (koolis ja olmesituatsioonides väljaspool kooli) on vene keele kasutussituatsioonid sarnased eesti keele omadega. Sellised tulemused näitavad eesti keele kui riigikeele omandamise head potentsiaali päritolu keele kõrval. Seos kehtib ka Ida-Eesti noorte korral, kus mõnevõrra passiivsem eesti keele oskus pole statistilises mõttes kuigi oluline erinevus. Kui passiivse keeleoskuse kujunemisel pole kooli asukoht kuigi määrav, on aktiivse keeleoskuse kujunemisel mõnevõrra siiski eelisseisundis Tallinna ja Lõuna-Eesti koolid. Eesti keele oskuse kujunemisel osutus formaalsete ja faktiliste tegurite (piirkond, kool, kodakondsus) kõrval veelgi olulisemaks kodune keelelis-kultuuriline sotsialiseerumiskeskond (kodune keel, vanemate haridus). Parem inglise keele oskus kõrgema haridusega vanemate lastel võib näidata, et keel on muutumas teatud kultuurilise elitaarsuse väljenduseks – seos, mis eesti keele korral väljendus oluliselt nõrgemalt.

Noorte meediajälgimise analüüs näitab, et kuigi venekeelsed telekanalid on noorte seas populaarsemad, eksisteerib venekeelne meediaväli noorte jaoks kõrvuti eestikeelsega. Viimast jälgivad oodatavalt enam parema eesti keele oskusega noored. Kahe meedia- ja keelevälja paralleelne esinemine näitab, et eesti keele oskus ei pruugi ohustada päritolu keelelis-kultuurilist identiteeti. Lisaks eesti- ja venekeelsele meediale on noorte jaoks oluline ka kolmas – ingliskeelne Internet.

Noored on üldiselt nõus eestikeelse aineõpetuse õigustatuse suhtes. Mõnevõrra suuremat rahulolu väljendavad õpilased, kes olid õppinud Eestiga seotud aineid (nt Eesti kirjandus, Eesti kultuurilugu, Eesti geograafia). Kriitikat väljendati eestikeelse aineõpetuse mõju osas hinnetele ning aineteadmistele. Kriitika põhjuseks võivad olla noorte suhteliselt pragmaatilised otsustused, nt juhul, kui see oleks olnud võimalik, oleks õppeainet soovitud valida sõltuvalt tulevastest õpingutest. Teisalt oli kriitika seotud pedagoogilise töö kvaliteediga, st otsus, kas konkreetset ainet soovitakse õppida eesti keeles või mitte, sõltub õpetajast ja tema teadmistest, aga ka võimalustest kasutada konkreetse aine tunnis eesti keelt. Positiivse tulemusena on lisaks pragmaatilistele isiklikele eesmärkidele noored pidanud oluliseks ka eesti keele rolli kodanikutunde kujunemisel või kodanikuna käitumisel.

Oluline osa küsitlusankeedist keskendus eestikeelses aineõpetuses kasutatud õppemeetodite analüüsimisele, tuginedes noorte hinnangutele ja mäletamistele. Analüüs näitab, et kõige enam kasutatakse n-õ traditsioonilisi ja passiivseid õppemeetodeid (õpetaja kuulamine, konspekteerimine jms), millele järgnevad aktiivsemad õppemeetodid (nt

klassiga diskuteerimine, rollimängud jms). Aktiivsete õppemeetodite hulka võib lugeda ka arvutite ja Interneti kasutamist; tulemused näitasid head potentsiaali kasutada elektroonilist meediat õppetöö interaktiivsemaks muutmisel. Alternatiivseid õppemeetodeid (nt õppekäigud) olid veidi enam kasutatud suurema arvu võõrkeeli oskavate ja seega parema keelelise kapitaliga õpilaste korral. Keelega seotud ning mõnevõrra passiivsemaid õppemeetodeid (koduseid ülesandeid eesti keeles, eesti keeles vestlemist, keelekasutuse õigsuse kontrollimist, õpetaja kuulamist, tekstide lugemist ja tõlkimist, õpetaja küsimustele vastamist, kirjandite või esseede kirjutamist) oli enam kasutatud eesti keele ja kultuuriga seotud ainete õppimisel (nt eesti kirjandus, eesti kultuurilugu, Eesti geograafia).

Ka eestikeelse aineõppe tulemuste osas on noored olnud positiivselt meelestatud, st nad nõustusid suhteliselt sageli, et tänu eestikeelsele aineõppele laieneb sõnavara, paraneb suutlikkus suhelda, paraneb eesti keele kasutamise õigsus ning selle aine õppimine eesti keeles on konkreetse noore jaoks üldiselt kasulik. Lisaks keele kui suhtlemisvahendi nägemisele leidis ligi kolmandik vene õppekeele koolide abiturientidest, et tänu eestikeelsele aineõppele on suurenenud ka nende avatus ja huvi eesti keele ja kultuuri vastu. Ka eestikeelse õppe ühiskondlike tagajärgede suhtes on noored suhteliselt positiivselt meelestatud, st nende hinnangul sageneb eestikeelsele õppele üleminekuga seoses astumine eestikeelsetesse gümnaasiumidesse ja Eesti ülikoolidesse, paranevad riigieksamite tulemused ja vähenevad pinged eestlaste ja venelaste vahel. Samas tuleb rõhutada, et samavõrra sageli on noored kartnud negatiivseid tagajärgi, kas ühiskondlikul (nt nõustunud, et sageneb õppima minek välismaale, õpingute katkestamine) või individuaalsel tasandil (halvnevad teadmised ja oskused, halvnevad riigieksamite tulemused ning halvneb vene keele oskus).

Viimane uuringu teemadering oli seotud tulevikukavadega, kus lisaks vene koolide õpilastele esitati sarnased küsimused ka võrreldavale hulgale Eesti koolide abiturientidele. Analüüsi tulemused näitavad, et enamus noortest seob oma lähituleviku Eestiga, st soovetakse kas jätkata õpinguid või alustada tööelu. Siiski ilmneb vene koolide abiturientide mõnevõrra väiksem Eestile-orienteeritus, kuid mõnevõrra suurem valmisolek minna välismaale õppima või tööle (Venemaale või mujale). Sellised erinevused võivad olla selgitatavad vene noorte paremast keelelisest kapitalist ning sellest tulenevatest suurematest valikuvõimalustest (nt tänu eesti keele oskusele võimalused Eestis, tänu vene keele oskusele Venemaal vms), aga ka mõnevõrra suuremast teadlikkusest ja survest iseseisvalt hakkama saada.

Tehtud analüüs võimaldas lisaks protsentjaotustele ja seoseanalüüsidele selgitada välja, kuivõrd konkreetse küsimuse selgitamisel on tegemist varieeruvuse erinevusega indiviidide tasandil (nt õpilaste erinev võimekus võõrkeelte õppimisel, erinevad huvid, aga ka kodusest keelelis-kultuurilisest keskkonnast tulenevad eripärad) või kooli tasandil (nt koolide kasutatavad erinevad õppemeetodid, aga ka üldisest olmelisest keelekeskkonnast piirkonnas, kus kool asub). Varieeruvuse analüüs viidi läbi kõigi käesolevas uuringus käsitletud põhiliste teemavaldkondade lõikes.

Tulemused näitavad, et koolikeskkonnast sõltub eelkõige konkreetsete õppemeetodite kasutamine ning hoiakud, milliseks hinnatakse eestikeelse aineõpetuse üldiseid tagajärgi. Näiteks sõltuvad konkreetsest koolist ja selle keskkonnast eelkõige sellised valdkonnad nagu eesti keele õppimisega seotud positiivsetele tagajärgedele antud hinnang, suutlikkus eesti keelt kasutada. Sellised tulemused näitavad, et eestikeelse aineõpetuse tulemuslikkust hinnatakse erinevalt, sõltuvalt konkreetsest koolikeskkonnast ning koolis valitsevast kultuurilis-poliitilisest vms meelestatusest ning kultuurilisest avatusest. Võrdlus uuringu faktiliste küsimustega (nagu eesti keele oskuse tase) näitab, et koolikeskkond on oluline

just hoiakute kujunemisel, milliseks hinnatakse eestikeelse õpetuse tagajärgi, mis omakorda võivad toetada või takistada keele- ja aineõpet.

Teine valdkond, mille osas koolide erinevused mängivad olulist rolli, oli konkreetsete õppemeetodite kasutamine (selliselt, nagu õpilased neid tõlgendavad või ainetunnist mäletavad). Koolide lõikes on väga erineval määral kasutatud traditsioonilisi, kuid samas aktiivseid tunnitegevusi (rühmas töötamine, ettekannete tegemine) ning otseselt keeleõppega seotud meetodeid (keeleõigsuse kontrollimine, sõnade tähenduste uurimine vms). Koolide erinevused on väiksemad üldiselt suhteliselt laialt levinud traditsiooniliste passiivsete tegevuste korral (nt küsimustele vastamine, tekstide lugemine ja tõlkimine). Kõikide nende valdkondade korral on vähemalt ligi kolmandik kogu konkreetse küsimuse varieeruvusest selgitatav koolikeskkonnast tulenevate erinevuste poolt.

Konkreetsest õpilasest ja temaga seotud faktoritest (nt andekus, huvid, perekond sotsialiseerumiskeskkonnaga) sõltuvad enam sellised valdkonnad nagu eesti keele oskuse kujunemise allikad ning kasutusstiilsioonid. Näiteks vaid kümnendikel juhtudel Internetis eesti keele kasutamine on selgitatav kooli keskkonna poolt (nt õppetöös Interneti-otsingute kasutamine vms). Sellised tulemused näitavad, et kuigi kooli roll on oluline konkreetse keele õppimise protsessis, sõltub keele rakendamine (ning omakorda praktilise keeleoskuse väljakujunemine) ühes või teises valdkonnas suuresti õpilase elustiilist, huvidest, harjumustest jms. Kooli poolt eesti keele kasutamist soodustavate allikate mitmekesistamise abil (nt formaalsete õppetegevuste täiendamine tunnivestlustega, iseseisvate ülesannete ja projektidega, aga ka soovijatele kooli poolt pakutavate lisatundide või -kursuste vormis) võib toetada eesti keele õppimist eelkõige noorte korral, kelle eesti keele oskus on nõrgem või kodune ja oluline keskkond eelkõige venekeelne. Teisalt, koolikeskkonnast on samuti suhteliselt vähe sõltuv see, kuivõrd oluliseks noored ise peavad erinevaid koolist ja õpilasest tulenevaid tegureid (nt õpilase pingutus, varasemad kogemused, õpetaja, keele kasutamise võimalused) teise keele õppimisel. St kuigi õpilased ise peavad keeleõppimisel võrdselt oluliseks enda pingutust ning õpetaja tööd, võidakse konkreetset keele- või aineõppe stsuaatsiooni õpilaste poolt väga erinevalt tõlgendada. Sellised tulemused näitavad individuaalse lähenemise olulisusest eesti keele õpetamisel ning vajadusest õppemetoodikate paindlikkuse järele.

Kui eesti keele aineõpetuse tulemuslikkusele antud hinnangud sõltusid suuresti koolidest, siis noorte antud hinnangud eestikeelsele gümnaasiumiõppele üleminekuga seotud tagajärgedele (ühiskonnale või indiviidile) tulenevad eelkõige individuaalsetest erinevustest. Hinnangud on arvatavalt tingitud individuaalsetest indikaatoritest, mida käesoleva uuringu raames oli raske otseselt mõõta. Koolide erinevuse kaudu on vaid kümnendikel juhtudel võimalik selgitada negatiivseid tagajärgi, mida arvatakse eestikeelsel aineõppel olevat konkreetsetele õpilastele (nt halveneb vene keele oskus, halvenevad riigieksamite tulemused). Seega, keeleõppega paralleelselt toimuva kultuuriõppe vms kaudu saab noori informeerida keeleõppe võimalike individuaalsete tagajärgede osas. Oodatavalt on ka tulevikuplaanidega seotud hoiakulised küsimused eelkõige selgitatavad üksikute õpilaste huvidega ning ootustega.

LISA 1. Küsimustik eestikeelset gümnaasiumiõpet saanutele

Анкета “Переход русскоязычных гимназии на эстонский язык обучения”

Уважаемый абитуриент!

Цель этой анкеты – изучить опыт обучения на эстонском языке выпускников русскоязычных гимназий. Это поможет как государству, так и школам лучше организовать преподавание на эстонском языке в дальнейшем. Опрос является частью исследовательского проекта «Обучение русскоговорящих школьников на эстонском языке в русскоязычной гимназии».

Исследование проводит Центр исследований проблем образования и развития учебной программы Тартуского Университета по заказу Министерства Образования и Науки, однако ответы на вопросы анонимны. Ваши ответы не будут переданы заказчику или третьим лицам. Ваши личные и контактные данные будут известны только членам исследовательской группы.

Ваши ответы помогут нам лучше понять, насколько школы и учащиеся сегодня готовы к переходу на преподавание предметов и обучение на эстонском языке, а также сформулировать пожелания Министерству образования и школам в отношении того, как лучше осуществлять переход.

Мы опрашиваем учащихся русских школ, у которых есть опыт обучения на эстонском языке, а также тех, у которых его нет. Мы хотим опросить тех же людей заново через 2 года. Если Вы согласны, оставьте в конце анкеты или на специальном листочке свой электронный адрес и телефон (оба, поскольку за 2 года тот или другой могут измениться).

Вместе с анкетой вы получаете «листок согласия». Если Вы согласны, чтобы государственный экзаменационный центр (REKK) передал нам результаты Ваших госэкзаменов, напишите пожалуйста свое имя и поставьте подпись на специальном листочке. Отдайте его своему классному руководителю.

Более точную информацию можно узнать по адресу uleminek@ut.ee

С уважением Валерия Якобсон, Хийе Ассер, Катрин Келло

1. ВАШЕ ВЛАДЕНИЕ ЯЗЫКАМИ

Какой язык является для Вас родным?

Отметьте наиболее подходящий ответ.

Русский язык	1	Если иной, напишите, какой:
Эстонский язык	2	
Иной	3	

На каком языке говорят у Вас дома?

Только по-русски	1	Если у Вас дома говорят и на другом языке, напишите, на каком:
В основном по-русски, иногда и на другом языке	2	
В равной мере на русском и на другом языке	3	
В основном на других языках, на русском редко	4	

Какими иностранными языками Вы владеете?

Выберите один вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 означает «вообще не владею», а 5 – «владею свободно».

	Вообще не владею	Немного понимаю, но не говорю	Понимаю и немного говорю	Понимаю, говорю и немного пишу	Владею свободно
Эстонский	1	2	3	4	5
Английский	1	2	3	4	5
Финский	1	2	3	4	5
Немецкий	1	2	3	4	5
Другой иностранный язык Напишите, какой	1	2	3	4	5

Пожалуйста, оцените точнее свое владение эстонским языком.

Выберите один вариант утверждения, который наиболее полно описывает Ваше владение эстонским языком.

	Скорее это
Понимаю по-эстонски...	
- развернутые устные и письменные тексты, даже такие, которые имеют нечеткую логическую структуру, длинные сложные тексты на бытовые и профессиональные темы	4
- более длинные речи и доклады, содержание телепередач, фильмов; содержание статей на актуальные темы и точку зрения автора	3
- основное содержание разговора на знакомые темы, основное содержание/смысл радио и телепередач; письменные тексты, которые состоят из часто употребляемых и выученных слов на знакомые темы	2
- часто используемые в устной речи слова и короткие простые письменные тексты на знакомые темы	1

Таким же образом оцените свои способности к самовыражению на эстонском языке.

Способен (способна) по-эстонски...	Скорее это
- участвовать в беседе и выражать свою точку зрения бегло и спонтанно, не испытывая сложностей с поиском выражений; писать ясные и связные тексты на знакомые или интересные для меня темы; писать длинные письма или связные эссе, приспособив их стиль к требованиям соответствующего предмета или потребностям читателя	4
- выражать и обосновывать свою точку зрения, в том числе приводить аргументы за и против, в том случае, если тема мне знакома или актуальна для меня; участвовать в беседе; писать детализированные тексты (например, эссе)	3
- беседовать без подготовки на знакомые, интересные или важные темы (к примеру, семья, хобби, путешествия); коротко объяснять и обосновывать свою точку зрения и планы; коротко пересказать содержание рассказа, книги или фильма; писать тексты на знакомые для меня темы	2
- общаться в простых повседневных ситуациях, требующих обмена информацией на знакомые темы и составлять простые тексты, используя выученный словарный запас (к примеру, знакомство с людьми, общение в магазине, на улице; вывески, объявления)	1

2. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РАЗЛИЧНЫХ ЯЗЫКОВ В РАЗЛИЧНЫХ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАХ

2.1. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РАЗЛИЧНЫХ ЯЗЫКОВ ПРИ НЕПОСРЕДСТВЕННОМ ОБЩЕНИИ

Насколько часто Вы используете русский язык для общения в различных ситуациях?

Выберите вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 означает «никогда», а 4 – «почти всегда».

	Никогда	Очень редко	Время от времени	Почти всегда
В школе с соучениками	1	2	3	4
В школе с учителями	1	2	3	4
Дома	1	2	3	4
В кружке, на тренировке, и т.д.	1	2	3	4
С друзьями в свободное время	1	2	3	4
На улице, в магазине, и т.д.	1	2	3	4

Насколько часто Вы используете эстонский язык для общения в различных ситуациях?

	Никогда	Очень редко	Время от времени	Почти всегда
В школе с соучениками	1	2	3	4
В школе с учителями	1	2	3	4
Дома	1	2	3	4
В кружке, на тренировке, и т.д.	1	2	3	4
С друзьями в свободное время	1	2	3	4
На улице, в магазине, и т.д.	1	2	3	4

Есть ли еще какой-либо язык, кроме эстонского и русского, который Вы использовали для общения с людьми в последнее время?

Нет	1	
Да	2	уточните, какой! _____

Если Вы ответили на предыдущий вопрос утвердительно, оцените пожалуйста насколько часто Вы используете этот язык для общения в различных ситуациях?

	Никогда	Очень редко	Время от времени	Почти всегда
В школе с соучениками	1	2	3	4
В школе с учителями	1	2	3	4
Дома	1	2	3	4
В кружке, на тренировке, и т.д.	1	2	3	4
С друзьями в свободное время	1	2	3	4
На улице, в магазине, и т.д.	1	2	3	4

2.2. ОБЩЕНИЕ ПРИ ПОМОЩИ СМИ, ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СМИ

Оцените пожалуйста, насколько часто Вы используете следующие языки при общении в Интернете, в чатах, форумах, и т.д.

	Никогда	Очень редко	Время от времени	Почти всегда
Эстонский	1	2	3	4
Русский	1	2	3	4
Английский	1	2	3	4
Другой? Пожалуйста, напишите: _____	1	2	3	4

Оцените пожалуйста, насколько часто Вы используете следующие языки для поиска информации в Интернете, в том числе в учебных целях.

	Никогда	Очень редко	Время от времени	Почти всегда
Эстонский	1	2	3	4
Русский	1	2	3	4
Английский	1	2	3	4
Другой? Пожалуйста, напишите: _____	1	2	3	4

Насколько часто за последние 3 месяца Вы смотрели, слушали, читали следующие медиаканалы?

Выберите вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 означает «никогда», а 5 – «почти каждый день».

	Ни-когда	Реже чем раз в месяц	Несколько раз в месяц	Несколько раз в неделю	Почти каждый день
Телеканалы на эстонском языке	1	2	3	4	5
Первый Балтийский канал	1	2	3	4	5
Другие русскоязычные телеканалы	1	2	3	4	5
Англоязычные телеканалы	1	2	3	4	5
Финские телеканалы	1	2	3	4	5
Телеканалы на других языках	1	2	3	4	5
Радиоканалы на эстонском языке	1	2	3	4	5
Эстонские русскоязычные радиоканалы	1	2	3	4	5
Российские радиоканалы	1	2	3	4	5
Радиоканалы на других языках	1	2	3	4	5
Газеты на эстонском языке	1	2	3	4	5
Эстонские русскоязычные газеты	1	2	3	4	5
Российские газеты	1	2	3	4	5
Газеты на других языках	1	2	3	4	5

Что из перечисленного ниже оказало основное положительное влияние на Ваше знание эстонского языка, независимо от того, насколько хорошо Вы оцениваете свое владение им?

Выберите вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 означает «вообще не это», а 5 – «в основном это».

	Вообще не это	Скорее не это	Затрудняюсь ответить	Скорее тоже	В основном это
Родители и другие члены семьи	1	2	3	4	5
Друзья, знакомые за пределами школы	1	2	3	4	5
Одноклассники, соученики	1	2	3	4	5
Изучение эстонского языка в школе	1	2	3	4	5
Преподавание предметов на эстонском языке	1	2	3	4	5
Репетитор	1	2	3	4	5
Языковые курсы	1	2	3	4	5
Подготовительные курсы в высшем учебном заведении	1	2	3	4	5
Внеклассная деятельность, связанная со школой (например, школьные кружки, проекты)	1	2	3	4	5
Внешкольная деятельность (к примеру, кружки по интересам, тренировки)	1	2	3	4	5
Медиа (пресса, интернет)	1	2	3	4	5
Что-то другое? Пожалуйста, напишите: _____ _____	1	2	3	4	5

3. ПРЕПОДАВАНИЕ ПРЕДМЕТОВ НА ЭСТОНСКОМ ЯЗЫКЕ В 10-12 КЛАССАХ

3.1. ВАШ ЛИЧНЫЙ ОПЫТ ИЗУЧЕНИЯ КОНКРЕТНЫХ ПРЕДМЕТОВ

Пожалуйста, напишите, какой предмет или какие предметы (за исключением эстонского языка) Вы изучали в 10—12 классах на эстонском языке

1 _____

2 _____

3 _____

4 _____

Выберите один из этих предметов.

Предмет (напишите): _____

В какой степени Вы согласны со следующими утверждениями в отношении этого предмета?

Выберите вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 означает «Полностью согласен с утверждением А», а 5 – «Полностью согласен с утверждением В».

Утверждение А	Полностью согласен с утверждением А	Скорее согласен с утверждением А	Затрудняюсь ответить	Скорее согласен с утверждением В	Полностью согласен с утверждением В	Утверждение В
Изучение предмета на эстонском языке оказалось сложнее, чем я ожидал	1	2	3	4	5	Изучение предмета на эстонском языке оказалось легче, чем я ожидал
Изучая этот предмет на эстонском языке, я приобрел знания и навыки по предмету в такой же степени, если бы изучал его по-русски	1	2	3	4	5	Изучая этот же предмет на русском языке, я бы приобрел лучшее знание предмета и навыки
Поскольку я изучал этот предмет на эстонском языке, у меня пошло больше времени на подготовку дома	1	2	3	4	5	То, как я готовился к урокам по этому предмету дома, особенно не отличалось от того, как если бы я изучал этот предмет на русском языке
Я бы предпочел изучать этот предмет на	1	2	3	4	5	Я доволен, что изучал этот предмет на

русском языке						эстонском языке
Изучая этот же предмет на русском языке, я бы получил более высокие оценки	1	2	3	4	5	Изучая этот же предмет на русском языке, я бы получил более низкие оценки

Пожалуйста, назовите методы, которые использовались при изучении этого предмета в Вашем классе, и оцените справедливость следующих утверждений.
 Выберите вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 означает «никогда», а 4 – «часто».

	Никогда	Очень редко	Время от времени	Часто
Делали домашнее задание на эстонском	1	2	3	4
Разговаривали на уроке и между собой по-эстонски	1	2	3	4
Обращали внимание на правильность использования эстонского языка	1	2	3	4
Изучали значение слов, занимались терминологией	1	2	3	4
Слушали учителя	1	2	3	4
Конспектировали	1	2	3	4
Читали учебник и другие тексты	1	2	3	4
Переводили учебник и другие тексты	1	2	3	4
Заполняли рабочие тетради или листы	1	2	3	4
Отвечали на вопросы учителя	1	2	3	4
Работали (обсуждали) в парах или группах	1	2	3	4
Дискутировали всем классом	1	2	3	4
Участвовали в ролевых играх	1	2	3	4
Использовали компьютер, Интернет	1	2	3	4
Ходили в учебные походы или экскурсии	1	2	3	4
Занимались художественным, песенным или музыкальным творчеством	1	2	3	4
Писали сочинения / рассуждения / эссе и т.д.	1	2	3	4
Писали рефераты	1	2	3	4
Выступали друг перед другом или перед соучениками	1	2	3	4
Что-то другое? Пожалуйста, напишите: _____	1	2	3	4

При изучении этого предмета на эстонском языке, что было для Вас важнее
(выберите, пожалуйста, один, самый подходящий вариант ответа)

Опыт использования эстонского языка	1
Знание предмета и навыки	2
И то, и другое	3
Ни то, ни другое	0

Подводя итоги: по Вашему мнению, было ли изучение этого предмета на эстонском целесообразным, обоснованным? (выберите, пожалуйста, один, самый подходящий вариант ответа)

Да	1
Нет	2
И так и так	0

Обоснуйте пожалуйста

Хотели бы Вы отдельно прокомментировать какой-либо предмет?

3.2. ВАШ ЛИЧНЫЙ ОПЫТ ОБУЧЕНИЯ НА ЭСТОНСКОМ ЯЗЫКЕ В ЦЕЛОМ

Пожалуйста, оцените, как изучение данных предметов на эстонском языке повлияло на Ваши знания и навыки?

Далее в форме утверждений приведены варианты ответа на вопрос, как повлияло на Вас обучение на эстонском языке. Выберите вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 означает «определенно нет», а 5 – «определенно да».

Благодаря изучению на эстонском языке ...	Определенно нет	Скорее нет	Затрудняюсь ответить	Скорее да	Определенно да
Улучшилась правильность владения мною эстонским языком	1	2	3	4	5
Расширился мой словарный запас	1	2	3	4	5
Улучшилась моя способность общаться на эстонском языке	1	2	3	4	5

Взросла смелость или желание использовать эстонский язык в учебе	1	2	3	4	5
Благодаря тому, что я изучал этот предмет на эстонском языке, выросла смелость или желание использовать эстонский язык вне школы	1	2	3	4	5
Увеличился мой интерес к эстонскому языку	1	2	3	4	5
Увеличился мой интерес к эстонской культуре	1	2	3	4	5
Увеличился мой интерес к предмету	1	2	3	4	5
Изучение данного предмета на эстонском языке было для меня полезно	1	2	3	4	5
Уменьшилась смелость или желание использовать эстонский язык в учебе	1	2	3	4	5
Уменьшилась смелость или желание использовать эстонский язык вне школы	1	2	3	4	5
Уменьшился мой интерес к эстонскому языку	1	2	3	4	5
Уменьшился мой интерес к эстонской культуре	1	2	3	4	5
Уменьшился мой интерес к предмету	1	2	3	4	5
Изучение данного предмета на эстонском языке	1	2	3	4	5

было бессмысленным					
-----------------------	--	--	--	--	--

Был ли еще какой-либо предмет / предметы, который или которые Вы также хотели бы изучать на эстонском языке?

Выберите, пожалуйста, один, самый подходящий вариант ответа

Да	1
Нет	2
Не знаю, может быть	0

Если да, то какой или какие?

Обоснуйте пожалуйста.

3.3. ВАШИ ПРЕДЛОЖЕНИЯ НА ДАЛЬНЕЙШЕЕ

Для изучения предмета на другом языке наибольшее значение имеет:

Выберите вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 означает «совсем не важно», а 5 – «очень важно».

	Совсем не важно	Скорее не важно	Затрудняюсь ответить	Скорее важно	Очень важно
Учитель	1	2	3	4	5
Усилия ученика	1	2	3	4	5
Одаренность ученика	1	2	3	4	5
Приобретенный ранее учеником опыт изучения предмета на эстонском языке	1	2	3	4	5
Родители ученика, поддержка дома	1	2	3	4	5
Возможность использовать эстонский язык за пределами школы	1	2	3	4	5
Что-то другое? Пожалуйста, напишите: _____	1	2	3	4	5

Что бы Вы пожелали будущим учащимся средних школ, у которых число предметов, преподаваемых на эстонском языке, будет постепенно увеличиваться?

Если бы у учащихся 10ых классов была бы возможность выбирать один или несколько предметов, которые им предстоит изучать в гимназии на эстонском языке, из каких соображений Вы бы посоветовали им исходить?

Выберите вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 означает «совсем не важно», а 5 – «очень важно».

Выбираете предмет ...	Совсем не важно	Скорее не важно	Затрудняюсь ответить	Скорее важно	Очень важно
Исходя из учителя, который преподает этот предмет (знаниям и навыкам которого я доверяю)	1	2	3	4	5
Который Вы хотели бы изучать дальше или терминологию которого хотите дальше использовать в работе	1	2	3	4	5
Который дает широкий простор для использования эстонского языка (возможности чтения, обсуждения, и т.д.)	1	2	3	4	5
У которого простой словарь или при изучении которого нет необходимости часто использовать язык	1	2	3	4	5
Словарный запас которого Вам понадобится как гражданину ЭР	1	2	3	4	5
По которому Вы НЕ собираетесь сдавать госэкзамен	1	2	3	4	5

Что бы Вы хотели пожелать государству в связи с дальнейшим переходом гимназии для на эстонский язык обучения?

Оцените, пожалуйста, возможные результаты или последствия перехода на эстонский язык обучения, исходя из нынешнего порядка перехода и имеющихся ресурсов.

Выберите вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 – «Совсем не это», а 5 – «Это в первую очередь».

	Совсем не это	Скорее не это	Затрудняюсь ответить	Скорее это	Это точно
У выпускников, родным языком которых является русский, улучшатся результаты на госэкзаменах	1	2	3	4	5
Улучшится знание эстонского языка выпускниками, родным языком которых является русский.	1	2	3	4	5
Улучшатся знания и навыки выпускников, родным языком которых является русский.	1	2	3	4	5
Больше выпускников, родным языком которых является русский, будут поступать в эстонские университеты.	1	2	3	4	5
Повысится общественная активность молодежи, родным языком для которой является русский.	1	2	3	4	5
Напряжение между русскими и эстонцами уменьшится.	1	2	3	4	5
У выпускников, родным языком которых является русский, ухудшатся результаты на госэкзаменах	1	2	3	4	5
Ухудшится знание русского языка выпускниками, родным языком которых является русский.	1	2	3	4	5
Ухудшатся знания и навыки выпускников, родным языком которых является русский.	1	2	3	4	5
Больше учащихся прекратят учебу после окончания основной школы или во время учебы в гимназии.	1	2	3	4	5

Усилится приток выпускников основной школы с родным русским языком в профессиональные школы.	1	2	3	4	5
Усилится приток выпускников основной школы с родным русским языком в эстоноязычные гимназии.	1	2	3	4	5
Русскоязычная молодежь все чаще будет получать профессиональное и высшее образование за пределами Эстонии.	1	2	3	4	5
Напряжение между русскими и эстонцами увеличится.	1	2	3	4	5
Что-то другое? Пожалуйста, напишите: _____ _____	1	2	3	4	5

4. ВАШИ ЛИЧНЫЕ ПЛАНЫ НА БЛИЖАЙШЕЕ БУДУЩЕЕ

Каковы Ваши планы на ближайшие 2 года? Пожалуйста, выберите один или несколько вариантов из приведенных ниже.

Хочу или планирую..

Пойти на службу в эстонскую армию	1
Получать дальнейшее образование в Эстонии	2
Получать дальнейшее образование в России	3
Получать дальнейшее образование в другой стране	4
Поездить по миру	5
Устроиться на работу в Эстонии	6
Устроиться на работу в России	7
Устроиться на работу в другой стране	8

Что-либо еще? Пожалуйста напишите:

Где бы Вы хотели жить через 10 лет? Выберите один, самый желаемый, вариант

Там же, где сейчас	1
Где-либо в другом месте Эстонии	1
Где-нибудь в ЕС	1
В России	1
Где-нибудь еще за границей (за исключением Эстонии, России или ЕС)	1

5. ЛИЧНЫЕ ДАННЫЕ

1. Ваш пол?

М	1
Ж	2

2. Место жительства (пожалуйста, напишите)

3. Школа (пожалуйста, напишите)

4. Вы родились:

В Эстонии	1	Пожалуйста, напишите где
В другом месте	2	

4.1. Если Вы родились в другом месте, то сколько лет Вы живете в Эстонии?
Пожалуйста, напишите:

5. Ваше гражданство? (Выберите, пожалуйста, один из вариантов ответа, наиболее подходящий)

Эстонское	1	
Российское	2	
Без гражданства	3	
другое	4	Пожалуйста, напишите какое:

6.1 Какое образование у Вашей мамы? (Выберите, пожалуйста, один из вариантов ответа, наиболее подходящий)

Основное	1
Среднее	2
Средне-специальное	3
Высшее	4

6.2 Какое образование у Вашего отца? (Выберите, пожалуйста, один из вариантов ответа, наиболее подходящий)

Основное	1
Среднее	2
Средне-специальное	3
Высшее	4

6. ВОЗМОЖНОСТЬ И СОГЛАСИЕ УЧАСТВОВАТЬ В ИССЛЕДОВАНИИ В ДАЛЬНЕЙШЕМ

В следующие годы мы будем исследовать, как изменился уровень знания эстонского языка выпускниками русскоязычных гимназий этого года или же как они смогли его использовать после школы. Также интересно будет узнать, как по прошествии времени вы будете оценивать свой опыт обучения на эстонском языке.

Согласны ли Вы побеседовать с нами на те же темы, а также о том, как у Вас складывалась жизнь в течение этих 2 лет?

Если Вы согласны, напишите, пожалуйста, свой электронный адрес и контактный телефон:

ОТПРАВЬТЕ ПОЖАЛУЙСТА АНКЕТУ ПО АДРЕСУ uleminek@ut.ee

Благодарим Вас за потраченное время!

LISA 2. Kõsimustik eestikeelset aineõpet mittesaanutele

Анкета “Переход русскоязычных гимназии на эстонский язык обучения”

Уважаемый абитуриент!

Цель этой анкеты – изучить опыт обучения на эстонском языке выпускников русскоязычных гимназий.

Мы опрашиваем учащихся русских школ, у которых есть опыт обучения на эстонском языке, а также тех, у которых его нет.

Это поможет как государству, так и школам лучше организовать преподавание на эстонском языке в дальнейшем. Опрос является частью исследовательского проекта «Обучение русскоговорящих школьников на эстонском языке в русскоязычной гимназии».

Исследование проводит Центр исследований проблем образования и развития учебной программы Тартуского Университета по заказу Министерства Образования и Науки, однако ответы на вопросы анонимны. Ваши ответы не будут переданы заказчику или третьим лицам. Ваши личные и контактные данные будут известны только членам исследовательской группы.

Ваши ответы помогут нам лучше понять, насколько школы и учащиеся сегодня готовы к переходу на преподавание предметов и обучение на эстонском языке, а также сформулировать пожелания Министерству образования и школам в отношении того, как лучше осуществлять переход.

Мы хотим опросить тех же людей заново через 2 года. Если Вы согласны, оставьте в конце анкеты или на специальном листочке свой электронный адрес и телефон (оба, поскольку за 2 года тот или другой могут измениться).

Вместе с анкетой вы получаете «листок согласия». Если Вы согласны, чтобы государственный экзаменационный центр (REKK) передал нам результаты Ваших госэкзаменов, напишите пожалуйста свое имя и поставьте подпись на специальном листочке. Отдайте его своему классному руководителю.

Более точную информацию можно узнать по адресу uleminek@ut.ee

С уважением Валерия Якобсон, Хийе Ассер, Катрин Келло

1. ВАШЕ ВЛАДЕНИЕ ЯЗЫКАМИ

Какой язык является для Вас родным?

Отметьте наиболее подходящий ответ.

Русский язык	1	Если иной, напишите, какой:
Эстонский язык	2	
Иной	3	

На каком языке говорят у Вас дома?

Только по-русски	1	Если у Вас дома говорят и на другом языке, напишите, на каком:
В основном по-русски, иногда и на другом языке	2	
В равной мере на русском и на другом языке	3	
В основном на других языках, на русском редко	4	

Какими иностранными языками Вы владеете?

Выберите один вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 означает «вообще не владею», а 5 – «владею свободно».

	Вообще не владею	Немного понимаю, но не говорю	Понимаю и немного говорю	Понимаю, говорю и немного пишу	Владею свободно
Эстонский	1	2	3	4	5
Английский	1	2	3	4	5
Финский	1	2	3	4	5
Немецкий	1	2	3	4	5
Другой иностранный язык Напишите, какой _____	1	2	3	4	5

Пожалуйста, оцените точнее свое владение эстонским языком.

Выберите один вариант утверждения, который наиболее полно описывает Ваше владение эстонским языком.

Понимаю по-эстонски...	Скорее это
- развернутые устные и письменные тексты, даже такие, которые имеют нечеткую логическую структуру, длинные сложные тексты на бытовые и профессиональные темы	4
- более длинные речи и доклады, содержание телепередач, фильмов; содержание статей на актуальные темы и точку зрения автора	3
- основное содержание разговора на знакомые темы, основное содержание/смысл радио и телепередач; письменные тексты, которые состоят из часто употребляемых и выученных слов на знакомые темы	2
- часто используемые в устной речи слова и короткие простые письменные тексты на знакомые темы	1
Совсем не понимаю ни на слух, ни письменные тексты.	0

Таким же образом оцените свои способности к самовыражению на эстонском языке.

Способен (способна) по-эстонски...	Скорее это
- участвовать в беседе и выражать свою точку зрения бегло и спонтанно, не испытывая сложностей с поиском выражений; писать ясные и связные тексты на знакомые или интересные для меня темы; писать длинные письма или связные эссе, приспособив их стиль к требованиям соответствующего предмета или потребностям читателя	4
- выражать и обосновывать свою точку зрения, в том числе приводить аргументы за и против, в том случае, если тема мне знакома или актуальна для меня; участвовать в беседе; писать детализированные тексты (например, эссе)	3
- беседовать без подготовки на знакомые, интересные или важные темы (к примеру, семья, хобби, путешествия); кратко объяснять и обосновывать свою точку зрения и планы; кратко пересказать содержание рассказа, книги или фильма; писать тексты на знакомые для меня темы	2
- общаться в простых повседневных ситуациях, требующих обмена информацией на знакомые темы и составлять простые тексты, используя выученный словарный запас (к примеру, знакомство с людьми, общение в магазине, на улице; вывески, объявления)	1
Совсем не умею ни говорить, ни писать.	0

2. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РАЗЛИЧНЫХ ЯЗЫКОВ В РАЗЛИЧНЫХ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАХ

2.1. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РАЗЛИЧНЫХ ЯЗЫКОВ ПРИ НЕПОСРЕДСТВЕННОМ ОБЩЕНИИ

Насколько часто Вы используете русский язык для общения в различных ситуациях?

Выберите вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 означает «никогда», а 4 – «почти всегда».

	Никогда	Очень редко	Время от времени	Почти всегда
В школе с соучениками	1	2	3	4
В школе с учителями	1	2	3	4
Дома	1	2	3	4
В кружке, на тренировке, и т.д.	1	2	3	4
С друзьями в свободное время	1	2	3	4
На улице, в магазине, и т.д.	1	2	3	4

Насколько часто Вы используете эстонский язык для общения в различных ситуациях?

	Никогда	Очень редко	Время от времени	Почти всегда
В школе с соучениками	1	2	3	4
В школе с учителями	1	2	3	4
Дома	1	2	3	4
В кружке, на тренировке, и т.д.	1	2	3	4
С друзьями в свободное время	1	2	3	4
На улице, в магазине, и т.д.	1	2	3	4

Есть ли еще какой-либо язык, кроме эстонского и русского, который Вы использовали для общения с людьми в последнее время?

Нет	1	
Да	2	уточните, какой!

Если Вы ответили на предыдущий вопрос утвердительно, оцените пожалуйста насколько часто Вы используете этот язык для общения в различных ситуациях?

	Никогда	Очень редко	Время от времени	Почти всегда
В школе с соучениками	1	2	3	4
В школе с учителями	1	2	3	4
Дома	1	2	3	4
В кружке, на тренировке, и т.д.	1	2	3	4
С друзьями в свободное время	1	2	3	4
На улице, в магазине, и т.д.	1	2	3	4

2.2. ОБЩЕНИЕ ПРИ ПОМОЩИ СМИ, ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СМИ

Оцените пожалуйста, насколько часто Вы используете следующие языки при общении в Интернете, в чатах, форумах, и т.д.

	Никогда	Очень редко	Время от времени	Почти всегда
Эстонский	1	2	3	4
Русский	1	2	3	4
Английский	1	2	3	4
Другой? Пожалуйста, напишите: _____	1	2	3	4

Оцените пожалуйста, насколько часто Вы используете следующие языки для поиска информации в Интернете, в том числе в учебных целях.

	Никогда	Очень редко	Время от времени	Почти всегда
Эстонский	1	2	3	4
Русский	1	2	3	4
Английский	1	2	3	4
Другой? Пожалуйста, напишите: _____	1	2	3	4

Насколько часто за последние 3 месяца Вы смотрели, слушали, читали следующие медиаканалы?

Выберите вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 означает «никогда», а 5 – «почти каждый день».

	Ни-когда	Реже чем раз в месяц	Несколько раз в месяц	Несколько раз в неделю	Почти каждый день
Телеканалы на эстонском языке	1	2	3	4	5
Первый Балтийский канал	1	2	3	4	5
Другие русскоязычные телеканалы	1	2	3	4	5
Англоязычные телеканалы	1	2	3	4	5
Финские телеканалы	1	2	3	4	5
Телеканалы на других языках	1	2	3	4	5
Радиоканалы на эстонском языке	1	2	3	4	5
Эстонские русскоязычные радиоканалы	1	2	3	4	5
Российские радиоканалы	1	2	3	4	5
Радиоканалы на других языках	1	2	3	4	5
Газеты на эстонском языке	1	2	3	4	5
Эстонские русскоязычные газеты	1	2	3	4	5
Российские газеты	1	2	3	4	5
Газеты на других языках	1	2	3	4	5

Что из перечисленного ниже оказало основное положительное влияние на Ваше знание эстонского языка, независимо от того, насколько хорошо Вы оцениваете свое владение им?

Выберите вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 означает «вообще не это», а 5 – «в основном это».

	Вообще не это	Скорее не это	Затрудняюсь ответить	Скорее тоже	В основном это
Родители и другие члены семьи	1	2	3	4	5
Друзья, знакомые за пределами школы	1	2	3	4	5
Одноклассники, соученики	1	2	3	4	5
Изучение эстонского языка в школе	1	2	3	4	5
Преподавание предметов на эстонском языке	1	2	3	4	5
Репетитор	1	2	3	4	5
Языковые курсы	1	2	3	4	5
Подготовительные курсы в высшем учебном заведении	1	2	3	4	5
Внеклассная деятельность, связанная со школой (например, школьные кружки, проекты)	1	2	3	4	5
Внешкольная деятельность (к примеру, кружки по интересам, тренировки)	1	2	3	4	5
Медиа (пресса, интернет)	1	2	3	4	5
Что-то другое? Пожалуйста, напишите: _____ _____	1	2	3	4	5

3. ПРЕПОДАВАНИЕ ПРЕДМЕТОВ НА ЭСТОНСКОМ ЯЗЫКЕ

Изучали ли Вы какой-либо предмет на эстонском языке (за исключением эстонского языка)?

да	1
нет	2
не помну	0

Если да, то когда? Отметьте подходящий вариант/варианты.

В 1—3 классах	1
В 4—6 классах	2
В 7—9 классах	3
В 10—12 классах	4

Если да, то напишите, какой предмет или какие предметы (за исключением эстонского языка) Вы изучали на эстонском языке:

Был ли какой-либо предмет / предметы, который или которые Вы хотели бы изучать на эстонском языке? Выберите, пожалуйста, один, самый подходящий вариант ответа.

Да	1
Нет	2
Не знаю, может быть	0

Если да, то какой или какие?

Обоснуйте пожалуйста.

Как Вы думаете, для изучения предмета на другом языке наибольшее значение имеет:

Выберите вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 означает «совсем не важно», а 5 – «очень важно».

	Совсем не важно	Скорее не важно	Затрудняюсь ответить	Скорее важно	Очень важно
Учитель	1	2	3	4	5
Усилия ученика	1	2	3	4	5
Одаренность ученика	1	2	3	4	5
Приобретенный ранее учеником опыт изучения предмета на эстонском языке	1	2	3	4	5

Родители ученика, поддержка дома	1	2	3	4	5
Возможность использовать эстонский язык за пределами школы	1	2	3	4	5
Что-то другое? Пожалуйста, напишите: _____ _____	1	2	3	4	5

Представьте себе, что Вы только начинаете учиться в 10 классе и можете сами выбирать один или несколько предметов, которые Вам предстоит изучать в гимназии на эстонском языке.

Выберите вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 означает «совсем не важно», а 5 – «очень важно».

Выбираете предмет ...	Совсем не важно	Скорее не важно	Затрудняюсь ответить	Скорее важно	Очень важно
Исходя из учителя, который преподает этот предмет (знаниям и навыкам которого я доверяю)	1	2	3	4	5
Который Вы хотели бы изучать дальше или терминологию которого хотите дальше использовать в работе	1	2	3	4	5
Который дает широкий простор для использования эстонского языка (возможности чтения, обсуждения, и т.д.)	1	2	3	4	5
У которого простой словарь или при изучении которого нет необходимости часто использовать язык	1	2	3	4	5
Словарный запас которого Вам понадобится как гражданину ЭР	1	2	3	4	5
По которому Вы НЕ собираетесь сдавать госэкзамен	1	2	3	4	5

Что бы Вы хотели пожелать государству в связи с дальнейшим переходом гимназии для на эстонский язык обучения?

Оцените, пожалуйста, возможные результаты или последствия перехода на эстонский язык обучения, исходя из нынешнего порядка перехода и имеющихся ресурсов.

Выберите вариант ответа в отношении каждого утверждения, где 1 – «Совсем не это», а 5 – «Это в первую очередь».

	Совсем не это	Скорее не это	Затрудняюсь ответить	Скорее это	Это точно
У выпускников, родным языком которых является русский, улучшатся результаты на госэкзаменах	1	2	3	4	5
Улучшится знание эстонского языка выпускниками, родным языком которых является русский.	1	2	3	4	5
Улучшатся знания и навыки выпускников, родным языком которых является русский.	1	2	3	4	5
Больше выпускников, родным языком которых является русский, будут поступать в эстонские университеты.	1	2	3	4	5
Повысится общественная активность молодежи, родным языком для которой является русский.	1	2	3	4	5
Напряжение между русскими и эстонцами уменьшится.	1	2	3	4	5
У выпускников, родным языком которых является русский, ухудшатся результаты на госэкзаменах	1	2	3	4	5
Ухудшится знание русского языка выпускниками, родным языком которых является русский.	1	2	3	4	5
Ухудшатся знания и навыки выпускников, родным языком которых является русский.	1	2	3	4	5

Больше учащихся прекратят учебу после окончания основной школы или во время учебы в гимназии.	1	2	3	4	5
Усилится приток выпускников основной школы с родным русским языком в профессиональные школы.	1	2	3	4	5
Усилится приток выпускников основной школы с родным русским языком в эстоноязычные гимназии.	1	2	3	4	5
Русскоязычная молодежь все чаще будет получать профессиональное и высшее образование за пределами Эстонии.	1	2	3	4	5
Напряжение между русскими и эстонцами увеличится.	1	2	3	4	5
Что-то другое? Пожалуйста, напишите: _____ _____	1	2	3	4	5

4. ВАШИ ЛИЧНЫЕ ПЛАНЫ НА БЛИЖАЙШЕЕ БУДУЩЕЕ

Каковы Ваши планы на ближайшие 2 года?

Выберите один или несколько вариантов из приведенных ниже.

Хочу или планирую..

Пойти на службу в эстонскую армию	1
Получать дальнейшее образование в Эстонии	2
Получать дальнейшее образование в России	3
Получать дальнейшее образование в другой стране	4
Поездить по миру	5
Устроиться на работу в Эстонии	6
Устроиться на работу в России	7
Устроиться на работу в другой стране	8

Что-либо еще? Пожалуйста напишите:

Где бы Вы хотели жить через 10 лет? Выберите один, самый желаемый, вариант

Там же, где сейчас	1
Где-либо в другом месте Эстонии	1
Где-нибудь в ЕС	1
В России	1
Где-нибудь еще за границей (за исключением Эстонии, России или ЕС)	1

5. ЛИЧНЫЕ ДАННЫЕ

1. Ваш пол?

М	1
Ж	2

2. Место жительства (пожалуйста, напишите)

3. Школа (пожалуйста, напишите)

4. Вы родились:

В Эстонии	1	Пожалуйста, напишите где
В другом месте	2	

4.1. Если Вы родились в другом месте, то сколько лет Вы живете в Эстонии?

Пожалуйста, напишите:

5. Ваше гражданство? (Выберите, пожалуйста, один из вариантов ответа, наиболее подходящий)

Эстонское	1	Пожалуйста, напишите какое:
Российское	2	
Без гражданства	3	
другое	4	

6.1 Какое образование у Вашей мамы? (Выберите, пожалуйста, один из вариантов ответа, наиболее подходящий)

Основное	1
Среднее	2
Средне-специальное	3
Высшее	4

6.2 Какое образование у Вашего отца? (Выберите, пожалуйста, один из вариантов ответа, наиболее подходящий)

Основное	1
Среднее	2
Средне-специальное	3
Высшее	4

7. Ваше имя: _____ (в том случае, если вы подписали листок согласия, для того, чтобы мы могли сопоставить вашу анкету и результаты экзаменов)

6. ВОЗМОЖНОСТЬ И СОГЛАСИЕ УЧАСТВОВАТЬ В ИССЛЕДОВАНИИ В ДАЛЬНЕЙШЕМ

В следующие годы мы будем исследовать, как изменился уровень знания эстонского языка выпускниками русскоязычных гимназий этого года или же как они смогли его использовать после школы. Также интересно будет узнать, как по прошествии времени вы будете оценивать свой опыт обучения на эстонском языке.

Согласны ли Вы побеседовать с нами на те же темы, а также о том, как у Вас складывалась жизнь в течение этих 2 лет?

Если Вы согласны, напишите, пожалуйста, свой электронный адрес и контактный телефон:

Благодарим Вас за потраченное время!

ОТПРАВЬТЕ ПОЖАЛУЙСТА АНКЕТУ ПО АДРЕСУ uleminek@ut.ee

LISA 3. Küsimustik eestikeelsete koolide abiturientidele

Lp ... gümnaasiumi abiturient!

Käesoleva lühiankeediga uurime 2008. aasta eestikeelsete gümnaasiumite abiturientide tulevikuplaane, võrdlemaks eesti- ja venekeelsete koolide lõpetajaid. Ankeet on osa laiemast uuringust "Vene õpilane venekeelse üldhariduskooli eestikeelses õppes", mille eesmärk on selgitada, kuidas toimub venekeelsete gümnaasiumite üleminek eestikeelsele õppele, sh millised on vene koolide abiturientide tulevikuplaanid. Uuringut viib läbi Tartu Ülikooli Haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus Haridus- ja Teadusministeeriumi tellimusel.

Ankeedi täitmine on anonüümne. Lähemat infot on võimalik saada aadressil uleminek@ut.ee

Lugupidamisega Hiie Asser, Valeria Jakobson, Katrin Kello

1. Mida alljärgnevast plaanite teha kahe eeloleva aasta (2008—2010) jooksul?

Valige palun sobiv variant või variandid.

Kahe eeloleva aasta jooksul kavatsen ...

teenida kaitseväes	
minna Eesti kutse- või kõrgkooli	
minna õppima välismaale	
reisida välismaal	
leida töö Eestis	
leida töö välismaal	
Midagi muud? Palun kirjutage, mida:	

2. Millises linnas või vallas Te praegu elate? _____

3. Kus Te sooviksite elada 10 aasta pärast?

Valige palun üks kõige meelepärasem variant.

10 aasta pärast sooviksin elada...

samas piirkonnas, kus praegu	
kusagil mujal Eestis	
kusagil mujal Euroopa Liidus	
Venemaal	
kusagil mujal välismaal (ei Eestis, Venemaal ega ELis)	

4. Teie sugu: M / N

5. Teie kodune keel või kodused keeled: eesti / vene / muu: _____

Täname!

LISA 4. Abiturientide soovitud riigile seoses edasise eestikeelsele õppele üleminekuga (Katrin Kello)

Üheks avatud küsimuseks, mida vene õppekeele koolides õppivate abiturientide ankeedid sisaldasid, oli küsimus „Mida soovi(ta)ksite riigile seoses edasise gümnaasiumide eestikeelsele aineõppele üleminekuga“. Käesolev lisa kirjeldab 341 õpilase vastuseid sellele küsimusele.

Lisaks analüüsitud vastustele ning vastamajätmistele kirjutas osa õpilasi ka lakooniliselt “ei tea”, “ei midagi”, “hoidun vastamast”, “vastamisel pole mõtet” vms või piirdus üldsõnalise, positiivse-negatiivse skaalal tõlgendamatu (sest mõnel juhul ilmselt siira, vahel ehk aga ka iroonilise) lühisooviga laadis „edu“, „kivi kotti“ vms. Siiski võib öelda, et päris paljud abiturientid – 341 ehk kõigist ankeedi tagastanutest kolm viiendikku – võtsid antud küsimust tõsiselt ning pidasid sellele sisulise vastuse andmist tähtsaks.

Eestikeelse õppe kogemusega õpilaste osakaal antud küsimusele vastanute hulgas oli sarnane nende osakaalule kõigi ankeedi tagastanute hulgas (~73%).

Mingil määral kajastasid õpilaste soovi(tuse)d pea kõiki valdavaid eestikeelsele õppele üleminekuga seotud diskursuseid (argumenteerimisviiside kogumeid), kuid väljendavad seejuures sageli ka üsna spetsiifilist õpilase vaatepunkti. Et õpilaste vaate spetsiifika ja detailid ilmnevad kõige paremini nende endi sõnastuses, on õpilaste kirjutatud järgnevalt ohtralt tsiteeritud (tõlkes vene keelest). Pealegi on tegemist õpilaste sõnumitega Eesti riigile, mistõttu need väärivad ka võimalikult autentset edasiandmist.

Kuna osa õpilasi andis korruga mitu soovitud, on enam kui saja õpilase vastused järgnevalt kodeeritud mitme erineva koodiga – seega on järgnevalt loendatud vastusetüüpe, mitte vastajaid.

Õpilaste soovi(tuse)d

Laias laastus võib 2008. aasta abiturientide poolt riigile kirjutatud soovitud ja seisukohavõttud jagada järgmisteks üldisemateks rühmadeks:

- üleminekut toetavad seisukohavõttud;
- ülemineku suhtes selgelt negatiivsed seisukohavõttud, soovitud järele või ümber mõelda;
- palved korraldada üleminekut teisiti, aeglasemalt või väiksemas mahus;
- soovitud rakendada mõnda (lisa)meetet kas ülemineku alternatiivi või toetava meetmena;
- ühel või teisel moel toimuvat eestikeelset aineõpet kui reaalsust aktsepteerivad soovid, palved või soovitud (õppimise toetamisega või õpetajatega seostuv või metoodiline soovitus ülemineku korraldamiseks).

Üleminekut toetavad sõnavõttud, mis olid selges vähemuses (14), olid näiteks järgmised:

”soovin haridussüsteemi üleminekut eesti keelele”,

”Tehke seda võimalikult kiiresti!”,

”laiendada üleminekut eestikeelsele õppele”

"Alustage, jätkake sellist poliitikat, eesti keel on vajalik ja tähtis."

".. juhul kui üleminek oleks ette valmistatud" [see vastaja on lisanud tagajärgede ploki juurde ka kommentaari, et kui üleminek toimub järk-järgult, siis saab kõik olema suurepärase]

"Ta seisab õigel teel. Hariduse tase vene koolides langeb ning riiki tekib rohkem insenere ja kvalifitseeritud töötajaid, keda ta nii väga vajab, sest rohkem rahvast läheb kutsehariduskeskustesse."

Vastupidise – üheselt negatiivse seisukohavõtuga ülemineku suhtes – esines enam kui 70 vastajat.

Sealhulgas üle 50 vastaja soovitas üleminekust loobuda, seda vahel ka pikemalt põhjendades. Näiteks:

"Mitte viia gümnaasiumit üle eesti õppekeelele. Eestikeelse õppe jaoks on olemas eesti koolid!"

"aitab. Millegi heani see ei vii. Mida rohkem peale sundida, seda väiksem soov. Meile pole seda vaja. Meie seda ei soovi. Me ei hakka saama seda teadmistataset, mida saame praegu."

"Lõpetada see kavatsus (zateja). Minu arvates inimene, kellele on eesti keelt tarvis kas tööks või õppimiseks, leiab ise võimaluse, kuidas see ära õppida. Aga praegusel viisil vähenevad nii huvi aine vastu kui ka selle mõistmine; pealegi lisandub täiendav koormus koolis juba niigu olemasolevale koormusele."

"Ärge tehke seda viga! Lapsi ei tohi koormata."

"Ei maksa minna üle eesti õppekeelele. Tasub panustada jõupingutusi eesti keelele. /../"

"ma olen üldse eesti keelele ülemineku vastu. Sellepärast soovitusi POLE!"

"Ei tahaks et läheks üle, vähemalt mitte kõik."

"määrata oma siht: kas vaja on rumalaid, kuid keelt rääkivaid inimesi, või häid spetsialiste (aga keeles hakkavad rääkima niikuinii). Samuti soovin, et arvesse võetaks mitte-eestikeelse nooruse arvamust."

"soovitan seda mitte teha. Muidugi me elame Eestis ning peaksime oskama eesti keelt, kuid vene lapsed ei peaks teadma ainult eesti keelt. Sest nad on vene lapsed ning ka neil on emakeel, vene keel, arvan et emakeele eemaldamine on ebaõiglane!"

"/../ ma väga ei tahaks, et minu lapsed õpiksid ligipääsmatus keeles"

Vähemalt 16 vastajat esines mõne selleteemalise hoiatuse või ähvardusega. Näiteks:

"palvetage"

"arvan, et see on viga"

"et eesti riik ei kahetseks, mida ta teeb"

"valmistuge halbadeks õppetulemusteks! /../"

”jätta see üritus ning võimaldada venekeelsetel õpilastel saada haridust emakeeles, sest nad moodustavad olulise osa eesti elanikkonnast ning vastasel juhul lähevad noored välismaale.”

”korratud jätkuvad, lähevad hullemaks kui miitingud. Varuge kannatust.”

Sedastati ka, et *”Väga paljud õpilased ei suuda (ne vsostojanii) eesti keeles õppida”* ning väljendati mõistmatust üleminekuse põhjuste osas: *”milleks seda riigil vaja on? Mida halba on praeguses skeemis?”*.

Soovitati ka mitte ohustada ülemineku nimel õppe kvaliteeti – mõelda järele, kumb eesmärk on tähtsam: *”Õpilastele tuleb anda head haridust, mitte muretseda integratsiooni pärast.”*, *”püüdkite mitte alandada õppe kvaliteeti ning mitte muuta gümnaasiumit eesti keele kursusteks”*.

156 vastajat soovi(ta)s, et üleminekut teostataks mõistvamalt, hoolivamalt, aeglasemalt, hiljem, teisiti, vähem.

Sealhulgas 114 vastust sisaldas soovitus mitte kiirustada, korraldada üleminekut järkjärgult, olla kannatlik / tolerantne / empaatiline / mõistev / mitte teha üleminekut vägisi; olla ettevaatlik / arukas / järelemõtlik / oskuslik või lükata ülemineku algust edasi. Näiteks:

”Mitte kiirustada, ei ole ju niisugusel üleminekul mitte ainult positiivsed küljed, vaid ka terve hulk negatiivseid momente.”

”Pole vaja grandioosseid reforme lühikese aja jooksul – kõik peab toimuma järkjärgult.”

”sujuvat üleminekut, kõigepealt tõlkida eesti keelest vene keelde, pärast alustada keelekiimblust.”

”üleminek tuleks teha väga sujuv ning järjepidev, mitte nagu Lätis”

”olla kannatlikum ja ettevaatlikum”

”tolerantsust ja tegevuse mõtestatust”

”tolerantsust ja lojaalsust”

”See saab olema väga raske. /./ mitte sundida inimesi keelt õppima, vaid taotleda seda, et nad püüdleksid ise selle poole.”

”Mitte sundida õpilasi vägisi õppima eesti keelt ja kultuuri ning jätta gümnaasiumiharidus osaliselt venekeelseks.”

”olla veidi mõistlikum ning pöörata tähelepanu iga õpilase omadustele, kuna õpe muutub raskemaks ning vähem arusaadavamaks.”

”Mitte kiirustada ja vaadata läbi kõik võimalikud variandid, lubamata vigu.”

”Mitte üle pingutada (pereuserdstvovatj) – see on kõige tähtsam. Süsteem peab olema väga paindlik, selleks et mitte kutsuda esile rahulolematust.”

”kõigepealt viia lasteaiad üle eestikeelsele õppele, gümnaasiumid viia 11-13 aasta pärast eestikeelsele õppele”

”proovida ning vaadata üle 2008ndal aastal eesti keelele ülemineku seadus ning liigutada see tunduvalt hilisema peale”

19 õpilast andis ka konkreetsema soovitusena teostada üleminek piiratumal kujul: piirduda vaid mõningate eestikeelsete ainetega *resp.* jätta osa aineid venekeelseks, st "mitte minna üle täielikult" või "võib-olla 20%" või "mitte üle 50%" vms. Enamasti viitasid õpilased siin oluliste, keeruliste või keeruka terminoloogiaga ainetega eesti keeles õppimise keerukusele, aga vahel osutati ka emakeelse õppimise tähtsusele või õpilaste emakeele ohustatusele eestikeelse õppimise puhul, näiteks:

"ei tohi kõiki aineid üle viia, see on põhiseadusega vastuolus. /../"

"Ma ei näe mõtet gümnaasiumi täielikus eesti keelele üleminekus, sest siis ei jää erinevust vene ja e gümnaasiumi vahel, ja vene omade eripära kaob."

Enam kui 30 õpilast osutas konkreetsetelt õpilaste suhtes mõistvuse tähtsusele, nende kuulamise või nende huvidega arvestamise ja/või neile valikuvõimaluse jätmise vajalikkusele. Näiteks:

"teha seda ainult sellisel juhul, kui õpilased ise on poolt, aga mitte teha seda õpilaste enda arvamust ära kuulmata."

"suhtuda vene koolide õpilastesse mõistvalt. Edaspidine üleminek eesti keelele peab olema kannatlikum ning mitte rõhuda vene koole, vaid anda võimalus teha kõike sujuvalt."

"Mitte survestada õpilasi ja õpetajaid, mitte teravdada olukorda."

"Mõista, et venekeelsetel on raske ületada barjääri, asudes regioonis, kus enamik elanikke on venelased."

"olla vene laste suhtes vähem nõudlik"

"Olla ratsionaalsem, suhtuda mõistmisega Eestis õppijatesse, mitte tõmmata vedru (planku) liiga pingule. Ma arvan et minister on vähe mõelnud (malo zadumõvalsja) õppimise raskusele. Lühidalt öeldes kõik, mis ma kirjutasin, ei muuda olukorda!!!"

"mitte teha järsku üleminekut. Olla tähelepanelik ning arvestada õpilastega, sest mitte kõigile pole keelevaistu ju antud."

"et seda tehtaks samm-sammult, õpilaste jaoks kergelt, unustamata, et see on tõesti raske"

"Venekeelsete õpilaste suuremat mõistmist"

"Võtta arvesse õpilaste arvamust"

"valmistada kõik õpilased niisuguseks õppeks ette"

"mitte sundida eesti keele õpet peale nendele, kellele see on ebahuvitav"

"mitte sundida keeleõpet peale, vaid anda lastele valikuvõimalus"

"/../ Võib-olla anda õpilastele valikuõigus õppida neid aineid, mida läheb tarvis edasiõppimisel."

"püüda teha nii, et õpilastel tekiks huvi eesti keeles õppida"

"kõigepealt alustada mõne aine õpetamist, mis on õpilastele huvitavad"

Samas tundsid mõned õpilased (vähemalt 7) muret ka konkreetsemalt õpetajate pärast (hoolida nendest, arvestada nende arvamusega, mitte vallandada neid). Näiteks:

"Mitte vallandada õpetajaid, kes ei valda eesti keelt piisaval määral. Teadmised, mida nad võivad õpilastele anda, on tähtsamad kui eesti keele praktika."

”Mitte survestada õpilasi ja õpetajaid, mitte teravdada olukorda.”

”enam austust venekeelsete õpetajate vastu! Nad on samuti inimesed ning samasugused õpetajad”

Soovitati ka üldisemalt kuulata muukeelseid / hoolida nendest / suhtuda neisse leebemalt; muuta muukeelsetele suunatud poliitikat / lepitada eestlasi ja venekeelseid / arvestada seda, et venelased moodustavad olulise osa Eesti elanikkonnast / kuulata rahvast / hoolida rahvast / arvestada rahva arvamusega (neile märksõnadele (ühele või mitmele neist) vastavaid soove-soovitusi sisaldas 20 vastust). Näiteks:

”Viia sel teemal läbi referendum, teha kindlaks venekeelsete soov selle teema suhtes.”

”asetada ennast venelase kohale”

”säilitada kodanike usaldus”

”./ Ma tahaksin, et poliitikud muutuksid inimlikumaks ning kuulaksid tõtt.”

”Riik loobugu oma natsionalismist, natsionalism heani ei vii.”

”et arvestataks venekeelse elanikkonna õiguseid. Vene lastel on riigipoolset tuge väga vaja.”

Õpilased kirjutasid ka üldisema poliitikaga seotud soovitusi (mitte ohustada / austada vene keelt / kultuuri; muuta vene keel riigikeeleks; parandada suhteid Venemaaga). Näiteks:

”./ Ei ole vaja kõiki eestistada.”

”mitte unustada vene kultuuri”

”vene keelt mitte välja juurida (ne iskorenjatj)”

”Juhul kui Eesti ei ole totalitaarne riik, tuleb austada teiste kodanike keelt. Jõuga ja kohe suures mahus ei tasu .. eesti keelt. [See] Kutsub esile ärritust.”

”kehtestada teise riigikeelena vene keel”

” ./ Teha vene keelest teine riigikeel, kuna nii kaoks vajadus minna üle eestikeelsele õppele.”

”mitte riielda teiste riikidega (venemaa)”

”korrastada suhted Venemaaga”

Mõned õpilased soovitasid praktilise meetmena keskenduda pigem eesti keele õpetuse parandamisele – nii konkreetsemalt õpilaste puhul kui ka venekeelse elanikkonna osas üldisemalt. Eestikeelset aineõpet toetava või alternatiivse meetmena mainisid mõned õpilased ka kooliväliseid üritusi või õpilaste ja õpetajate vahetusprogramme:

„Võib-olla võiks riik korraldada rohkem üritusi nii eesti- kui venekeelsete noorte inimeste jaoks, et nad saaksid omavahel rohkem suhelda.“

„Teha venekeelsetele noortele rohkem eestikeelseid meelelahutusüritusi!“

„Tuleb korraldada mastaapsemaid (ning ajaliselt pikemaid) õpilasvahetusprogramme, on vajalik, et Eesti vene elanik sõbruneks etniliste

(korennõje) eestlastega, et oleks pidev suhtlus. Ma leian, et juba alates lasteaiast: lasteaias tuleb eesti keelt õppida tõsisemalt!“

Lisaks pakuti ka järgmisi alternatiive:

”Avada rohkem eesti õppekeele tehnikume ja kutsehariduskeskuseid (PTU)”

”./ mitte sundida õpilastele peale nende jaoks ”mittevajalikke” aineid.”

51 vastuses sisaldus mõni õppimise toetamisega või õpetajatega seostuv või metoodiline soovitus ülemineku korraldamiseks.

Sealhulgas 15 vastust sisaldas soove või soovitusi, mis osutasid õpetamisstiilile või -võtetele või metoodikale. Näiteks

“Õppeaine on lihtne, kui õpetaja on eestikeelne [kõneleb e keelt emakeelena], suhtleb õpilastega ainult e keeles, kuid suudab tõlkida mis tahes terminit/sõna vene keelde.”

“mõelda metoodika üle”

“Kulutada selle peale vähem. Kulutada rohkem aega õppemetoodikale, et tulemused oleksid paremad.”

“Anda (prepadavatj) aineid hästi.“

“viia aineid läbi eesti ja vene keeles paralleelselt (mitte ainult keele, vaid ka õppeaine õpetamiseks)”

“peab välja töötama efektiivsema õppesüsteemi”

“Lisaks teoreetilistele tundidele teha ka praktilisi (kohtumised spetsialistiga, konverentsid), andmaks õpilastele mõista, kus ja kuidas nad saavad oma teadmisi näidata.”

“On vajalik ainete õppimise lihtsustatud vorm. Aga parem üldse mitte eestikeelsele õppele üle minna. Kuidas hakkavad venekeelsetest peredest lapsed eesti keeles teadmisi saada? Isegi kujutleda on seda raske.”

”Mitte teha seda järsu tempoga ning kuna keel ja selle õppimine nõuab aega, langetada hindamise taset. Teha õpetus lihtsamaks.”

“pidevat üleminekut, kõigepealt tõlkida eesti keelest vene keelde, pärast alustada keelekümblust”

“ma soovitaks pigem sujuvat eestikeelsele õppele üleminekut, aga mitte kohe ja algul tuleks kasutada lihtsat eesti keelt kuna muidu tekivad õpilastel raskused ainek arusaamisega”

“venekeelsete koolide õpilastele on vaja toetust, mitte aga järsku üleminekut ja need õpikud millega nad õpivad on veidi keerulised ja mitte täielikult välja töötatud, me oleme siiski vene inimesed.”

14 õpilast soovitas alustada üleminekut kas lasteaiast või 1. klassist. Näiteks:

”1. klassist keelekümblust. Sest see, kui algab 10. klassist, võib tekitada õpilases stressi.”

“Alustada eestikeelset õpetust juba algklassides, et gümnaasiumiks valdaksid õpilased juba hästi keelt ning et neil ei oleks raske õppida eestikeelsele õppele järsku ülemineku tõttu.”

“kõigepealt viia lasteaiaid üle eestikeelsele õppele, gümnaasiumid viia 11-13 aasta pärast eestikeelsele õppele”

12 õpilast keskendus õpetajate kvalifikatsioonile. Näiteks:

“Paremini õpetajaid ette valmistada”

“rohkem kvalifitseeritud õpetajaid”

“peaks vist leidma pedagooge kes suudaksid õpilastega vajalikul tasemel suhelda. Mitte koormata õpilasi eesti terminoloogiaga üle.”

“rohkem kogunud õpetajaid”

“Rohkem rangemaid õpetajaid”

“leida head eesti keele oskusega õpetajad”

“spetsiaalse programmi väljatöötamist, mille ülesandeks oleks uute eesti keelt kõnelevate õpetajate meelitamine koolidesse”

Kohati ilmnes siingi õpilaste õppemetoodiliste eelistuste erinevusi:

“ma sooviksin, et neid aineid õpetaks inimene, kes valdaks eesti keelt ideaalselt. Et õpilane ei kuuleks tunni ajal vene sõnu.”

Vrd eespool *“pidevat üleminekut, kõigepealt tõlkida eesti keelest vene keelde, pärast alustada keelekümblust”* ning *“Õppeaine on lihtne, kui õpetaja on eestikeelne [kõneleb e keelt emakeelena], suhtleb õpilastega ainult e keeles, kuid suudab tõlkida mis tahes terminit/sõna vene keelde.”*

9 õpilast mainis midagi seoses õppevara / õpikute / metoodiliste materjalidega. Näiteks:

“././ anda välja spetsiaalseid arusaadavaid õpikuid, koos eesti-vene sõnaraamatuga. ././”

“anda välja õpilastele sõnaraamatu ja terminoloogiaga õpikud”

“varustage õpilased mõistetava tekstiga õpikutega ning nende tarvikutega”

”tõsta eesti keele õpetamise kvaliteeti, luua kõiki sõnavorme sisaldavad sõnaraamatud”

“teha seda järjepidevalt, väljastada spetsiaalseid arusaadavaid õpikuid, koos est-vene sõnaraamatuga. Teha rohkem tasuta lisatunde.”

“et tõlgetega seotult info ei kõiguks”

3 õpilast mainis hindamist:

”Teha nende ainete eestikeelsed riigieksamid lihtsamaks”

”././ langetada hindamise taset. ././”

”Mitte hinnata (ocenivatj) venekeelseid õpilasi liiga rangelt.”